

HISTORIE Ministerstva financí

1918 - 2004

MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY

www.mfcr.cz

Obsah

Úvod

Část první

Období první republiky (1918 - 1938)

I. Vznik Československa a snaha o stabilizaci veřejných rozpočtů a měny (1918 – 1925)

II. Léta konjunktury (1926 - 1929)

III. Velká hospodářská krize (1930 - 1934)

IV. Za zachování národní svébytnosti (1935 - 1938)

V. Daňová a celní správa v období první republiky

Fotogalerie

Bankovky první republiky 1918 - 1938

Ministři první republiky 1918 - 1938

Část druhá

Bouřlivé desetiletí (1938 - 1948)

I. Období druhé republiky (1938 - 1939)

II. Protektorát Čechy a Morava (1939 - 1945)

III. Státní zřízení v exilu (1939 - 1945)

IV. Léta omezené demokracie (1945 - 1948)

Fotogalerie

Bankovky bouřlivého desetiletí 1938 - 1948

Ministři bouřlivého desetiletí 1938 - 1948

Část třetí

Léta totality (1948 - 1989)

I. Nástup totalitního systému, jeho upevnění a krize (1948 – 1968)

II. Léta „reálného socialismu“ (1968 - 1989)

III. Řešení následků druhé světové války (válečné reparace, měnové zlato) a problematiky náhrad za poválečné znárodnění

IV. Daňová a celní správa v období totality

Fotogalerie

Bankovky totalitních let 1948 - 1989

Ministři totalitních let 1948 - 1989

Část čtvrtá

Nový začátek (1989 - 2004)

I. Společenská a ekonomická transformace, vznik České republiky a její vstup do Evropské unie

II. Daňová a celní správa po roce 1989

Fotogalerie

Ministři nového začátku 1989 - 2004

Část pátá

Životopisy ministrů (1918 - 2004)

Použité prameny

Poděkování

Úvod

Ministerstvo financí je ústředním orgánem státní správy zejména v oblasti financí státu kontinuálně od vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918. Svoji pravomoc vykonávalo v různých historických obdobích podle potřeb a požadavků vyžadovaných příslušnou státoprávní úpravou a politickou vůlí doby.

Předně šlo o období tzv. první republiky od vzniku samostatného státu dne 28. října 1918 do Mnichovského diktátu dne 30. září 1938, kdy za prezidentství Tomáše Garrigue Masaryka a Edvarda Beneše byl budován demokratický stát s tržním hospodářstvím. Ztráta pohraničních území ve prospěch Německa, Polska a Maďarska přerušila perspektivní vývoj první republiky a odstartovala dlouhé období totality, které prakticky skončilo až roku 1989. Krátké období tzv. druhé republiky skončilo odtržením Slovenska a okupací českých zemí nacistickým Německem 15. března 1939. Následně byl vytvořen tzv. Protektorát Čechy a Morava, s nímž je spojeno snad nejtragičtější údobí státu, symbolizované ztrátou samostatnosti, persekucí obyvatel a druhou světovou válkou. Jako výsledek práce exilové vlády v čele s prezidentem Benešem a domácího odboje se po skončení války obnovila od 8. května 1945 opět samostatná Československá republika zmenšená o Podkarpatskou Rus, která byla odstoupena Sovětskému svazu. Avšak nová podoba státu je v této kritické době stále více ovlivňována nastupující komunistickou stranou, silně podporovanou zvenčí Sovětským svazem. Po necelých třech letech omezené demokracie znamená komunistický převrat 25. února 1948 nástup nové totality. Prezidentem se stává Klement Gottwald, komunistická strana zcela monopolizuje moc ve státě a dochází k dalším perzekucím nejrozličnějších skupin obyvatelstva i k nastolení plánovaného hospodářství. Na řadě opatření se bylo nuceno podílet též Ministerstvo financí.

Neúspěch „pražského jara“ 1968 prodloužil existenci totality o dalších 21 let a přinesl všeobecně úpadkové období tzv. normalizace. Již od 1. ledna 1969 vzniká federativní uspořádání státu se třemi Ministerstvy financí. Definitivní konec totality přinesl až všeobecný rozpad Sovětského svazu a východního bloku, v Československu prakticky realizovaný Listopadem 1989. Vedení státu se znovu ujímají demokratické síly, prezidentem se stává Václav Havel a hospodářství státu přechází opět na tržní systém. Od 1. ledna 1993 vzniká rozpadem federace samostatná Česká republika, která se 1. května 2004 stala členským státem Evropské unie.

Za dobu trvání Ministerstva financí od roku 1918 dodnes se ve funkci ministra financí vystřídal celkem 39 celorepublikových ministrů. Dalších 5 ministrů působilo v české vládě za doby federace. Úřadujícím ministrem financí je Bohuslav Sobotka.

Současná pravomoc Ministerstva financí je upravena v souladu s článkem 79 Ústavy České republiky především v § 4 tzv. kompetenčního zákona č. 2/1969 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Ministerstvo financí je ústředním orgánem státní správy pro státní rozpočet republiky, státní závěrečný účet republiky, státní pokladnu České republiky, finanční trh s výjimkou dozoru nad kapitálovým trhem v rozsahu působnosti Komise pro cenné papíry, daně, poplatky a clo, finanční hospodaření, finanční kontrolu, přezkoumání hospodaření územních samosprávných celků, účetnictví, audit a daňové poradenství, věci devizové včetně pohledávek a závazků státu vůči zahraničí, ochranu zahraničních investic, pro tomboly, loterie a jiné podobné hry, hospodaření s majetkem státu, privatizaci majetku státu, pro věci

pojišťoven, penzijních fondů, ceny a pro činnost zaměřenou proti legalizaci výnosů z trestné činnosti. Posuzuje dovoz subvencovaných výrobků a přijímá opatření na ochranu proti dovozu těchto výrobků. Dále Ministerstvo financí zajišťuje členství v mezinárodních finančních institucích a finančních orgánech Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), Evropské unie a dalších mezinárodních hospodářských seskupení, pokud toto členství nepřísluší výlučně České národní bance. Konečně Ministerstvo financí koordinuje příjem zahraniční pomoci.

Období první republiky (1918 - 1938)

I. Vznik Československa a snaha o stabilizaci veřejných rozpočtů a měny (1918 – 1925)

Rok 1918 představoval již čtvrtý rok krutého válečného konfliktu, který se rozšířil do celého světa. Během léta se začalo jasně ukazovat, že Centrální mocnosti zastoupené Německem, Rakousko-Uherskem, Tureckem a Bulharskem již dlouho nevydrží odolávat intenzivnímu tlaku dohodových vojsk na všech frontách. V případě Rakouska-Uherska se problémy objevovaly jak na frontě, tak i v zázemí a vyústily v úplné rozklizení tohoto staletého soustátí. Výsledkem byl celkový rozpad habsburské monarchie na několik tzv. nástupnických států, mezi které patřilo i Československo.

Oficiální vznik nového státu střední Evropy je datován na 28. října 1918, kdy byl veřejně vyhlášen zákon o zřízení samostatného státu československého (zákon č. 11/1918 Sb. z. a n.). Prvotním vykonavatelem státní svrchovanosti se stal Národní výbor československý. Aby byla zachována kontinuita s dosavadním právním řádem, nařídil jménem československého národa mimo jiné, že veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti a všechny úřady samosprávné, státní a župní, ústavy státní, zemské, okresní a zejména i obecní jsou podřízeny Národnímu výboru a prozatím úřadují a jednají dle dosavadních platných zákonů a nařízení (tzv. zákon recepční). Provedení zákona bylo současně uloženo Národnímu výboru. Zákon podepsali Alois Rašín, Antonín Švehla, František Soukup, Jiří Stříbrný a Vavro Šrobár.¹

Své místo mělo v novém organizačním uspořádání státu samozřejmě také Ministerstvo financí. Jeho historie se začala psát až 2. listopadu 1918, kdy byl vydán zákon č. 2/1918 Sb. z. a n., jímž se zřizují nejvyšší správní úřady ve státě československém. Pro obstarání nejvyšší správy státní byl zřízen mimo jiné Úřad pro správu finanční.

Dne 9. listopadu 1918 bylo vydáno nařízení Národního výboru, kterým se zřizovala odborná finanční komise při Úřadu pro správu finanční. Účelem komise bylo pečovat o nerušený oběh platidel, dozírat na všechny finanční obory československého státu, vést v patrnosti finanční potřebu jednotlivých odvětví státní správy a pečovat o úhradu těchto potřeb. Všechny státní orgány československého státu, jakož i jiné orgány veřejné správy, byly povinny podávat této komisi vysvětlení, která jim uložila a dbát pokynů a opatření, jež komise vydala. Odborná komise byla orgánem přechodným a její funkce pominula, jakmile bylo dokončeno vybudování Úřadu pro správu finanční podle zákona č. 2/1918 Sb. z. a n.

Dne 13. listopadu 1918 byl vydán zákon č. 37/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ústavě. V její části o moci výkonné a nařizovací bylo zakotveno zřízení 17-ti členné vlády odpovědné Národnímu shromáždění. Vedle jiných resortů bylo zřízeno i Ministerstvo financí. Dále zákon schválil akty moci výkonné a nařizovací, které schválil Národní výbor v předešlém období.

¹ Peroutka, F.: Budování státu, Lidové noviny 1991

První vláda nové republiky byla jmenována 14. 11. 1918 v čele s Karlem Kramářem. V ní se stal ministrem financí Alois Rašín, významný představitel Národně-demokratické strany. Ministerstvo financí se ihned ujalo řízení financí ve státě a již od roku 1918 vydávalo nařízení v této oblasti. Ministerstvu financí byly podřízeny berní úřady, které fungovaly i po zřízení samostatného československého státu.

Před novým úřadem a novým ministrem ležel nesnadný úkol. Bylo nutné stabilizovat situaci v novém státě, která byla komplikována hned z několika hledisek. Hospodářství bylo značně vyčerpané díky dlouhé válce a akutně hrozily značné problémy v zásobování a sociální nepokoje. Na území státu platila rakouská měna, jejíž emise byla v rukou rakouské cedulové banky (tak byla v souladu se středoevropskou tradicí nazývána banka s emisním monopolem) a tedy mimo přímou kontrolu československé vlády. K její kontrole byla sice zřízena komise ze zástupců nástupnických států, avšak ta se zcela minula účinkem. Banka tiskla oběživo v nebývalém objemu, které využívala rakouská vláda na krytí svých výdajů. Vzhledem k tomu, že dosud nedošlo k oddělení měn a uzavření hranic, dostávalo se toto oběživo do Čech a na Moravu, kde podporovalo růst inflace vyvolané mimo jiné poválečným hospodářským propadem.²

Jako velmi akutní se tedy jevilo provedení měnové reformy a vytvoření nové měny Československa, což by umožnilo provést stabilizaci cenové hladiny a dostalo měnovou politiku pod řízení národní autority. Její provedení však mimo jiné komplikoval fakt, že teprve se formující mocenský aparát nového státu ovládal pouze českomoravský prostor, zatímco německé pohraničí bylo vzbouřené a značnou část Slovenska ovládaly maďarské jednotky.³

Nově zřízené Ministerstvo financí se vedle měnových problémů muselo soustředit také na problémy rozpočtové. Na zbytek roku 1918 již nebyl přijímán nový rozpočtový zákon. První rozpočtová norma Československa tak byla přijata Národním shromážděním až 20. prosince 1918 a jednalo se o zákon o rozpočtovém provizoriu (č. 95/1918 Sb. z. a n.). Vláda v něm byla zmocněna, aby v prvním pololetí roku 1919 vybírala daně a poplatky podle dosud platných předpisů. Výdaje vlády měly být účtovány na vrub rozpočtu, který měl být teprve stanoven. To se stalo zákonem č. 433/1919 Sb. z. a n. schváleným v červnu 1919, který představoval první státní rozpočet Československa. Jeho konstrukce vycházela ze základního filozofického přístupu ministra Aloise Rašína, který bylo možné shrnout do dvou slov: práce a šetrnost. Rozpočet byl sice stanoven jako deficitní (příjmy 6,7 miliard., výdaje 10,6 miliard.), což však bylo odrazem nutnosti spíše než přístupu ministerstva.⁴

Na začátku roku 1919 také pokročily práce na přípravě měnové reformy, jejíž provedení bylo mimo jiné umožněno vojenským obsazením německých vzpurných oblastí. Její základní přístup bylo možné vyjádřit ve třech bodech:

- provedení měnové odluky od ostatních nástupnických států;
- restrikce objemu oběživa vycházející z koncepce radikálního zvýšení kupní síly nové měny;
- provedení systémových opatření v řízení měnové politiky ve formě zřízení Bankovního úřadu při Ministerstvu financí.⁵

2 Vencovský, F.: Státní finance v historii Československa - období 1918-1947, Finance a úvěr 8/1994

3 Kol.: Deset let Československé republiky, Praha 1928

4 SÚA, f. NÚKÚ, státní závěrečný účet 1919

5 Vencovský, F.: Řízení naší měny v prvním Československu, Finance a úvěr 4/1996

Měnová reforma byla realizována v březnu 1919 ve formě okolování rakouských bankovek, přičemž část oběživa byla zadržena. Jednalo se o velmi obtížnou operaci, založenou na utajení doby její realizace a součinnosti celého státního aparátu. Z důvodů zamezení přesunu rakouských bankovek z ostatních nástupnických zemí tak bylo mimo jiné nutné uzavřít vojensky státní hranice.⁶

Jak již bylo zmíněno, došlo v rámci měnové reformy také k zadržení části oběživa. Tento krok byl motivován snahou o restrikcí oběživa a také předpokladem o jeho využití k úhradě tzv. dávků z majetku (mělo se jednat o jednorázovou majetkovou daň zaměřenou na majetky získané během válečného období, které byly považovány za nemorální). Řízením nové měny – koruny československé – byl pověřen Bankovní úřad při Ministerstvu financí původně zřízený pouze vládním nařízením č. 119/1919 Sb. z. a n. Vzhledem k tomu, že založení takto závažné instituce bylo pouhým nařízením nedůstojné, byl jeho vznik potvrzen zákonem č. 187/1919 Sb. z. a n. ze dne 10. dubna 1919. Základní úkoly Bankovního úřadu při Ministerstvu financí spočívaly ve správě měny v rámci domácího peněžního oběhu, převzetí úkolu devizové ústředny a v přijímání výnosu dávků z majetku, jež měla sloužit k umoření státního dluhu.⁷

Bankovní úřad při Ministerstvu financí zahájil svou činnost 11. března 1919 a ukončil ji až 31. března 1926. Během tohoto období vykonával všechny funkce, které zpravidla patřily emisní bance. Právně i fakticky se jednalo o organizační jednotku Ministerstva financí, což bylo zvýrazněno tím, že jeho předsedou byl buď ministr osobně, nebo jeho náměstek (předsedy Bankovního úřadu byli: Alois Rašín, Cyril Horáček, Kuneš Sonntág, Karel Engliš, Vladimír Hanačík, Augustin Novák, Alois Rašín, Bohdan Bečka a Karel Engliš). Ve vedení úřadu bylo dále deset lidí jmenovaných ministrem financí.⁸

Z dnešního pohledu se toto řešení jeví jako velmi problematické, neboť byla porušena všechna základní ekonomická doporučení směřující k oddělení měnové a fiskální politiky. Solidnost všech ministrů financí a obecně převládající deflacionistický duch však zajistily, že toto organizační podřízení měnové politiky fiskální autoritě nebylo zneužito ve formě výpomoci deficitnímu státnímu rozpočtu tiskem inflačního oběživa.

Nová československá měna koruna československá (Kč) byla počítána jako koruna rakousko-uherská a byla zřízena jako měna státní, přičemž se do budoucna počítalo s přechodem na klasický bankovní model řízený standardní cedulovou bankou. Příslušný zákon o jejím zřízení byl sice schválen již v dubnu 1920, avšak k jeho naplnění došlo až v roce 1926. Do té doby tedy Ministerstvo financí řídilo jak politiku fiskální, tak i měnovou. Důvodem tohoto stavu byl především základní teoretický koncept Aloise Rašína sledující cíl získání kvalitní a silné měny cestou deflační politiky. První pokus o realizaci této politiky ve formě zadržení části oběživa během měnové reformy z rozličných důvodů selhal. Další pokusy Aloise Rašína o deflační politiku byly přerušeny pádem vlády Karla Kramáře 8. července 1919 a nástupem tzv. rudo-zelené koalice pod vedením Vlastimila Tusara. V první Tusarově vládě (8. 7. 1919 – 25. 5. 1920) se stal ministrem financí Cyril Horáček, jehož 9. října 1919 vystřídal Kuneš Sonntág. Ve druhé Tusarově vládě (25. 5. 1920 – 15. 9. 1920) obsadil post ministra financí představitel moravského křídla Národně-demokratické strany Karel Engliš, který byl však do vlády nominován jako odborník s podporou prezidenta T. G. Masaryka a ne jako zástupce své strany. Karel Engliš se neshodoval s Aloisem Rašínem v názoru na blahodárný vliv deflace a snažil se o aplikaci politiky stabilizace, která dle jeho názoru představovala potřebný základ

6 Peroutka, F.: Budování státu, Lidové noviny 1991

7 Rašín, A.: Finanční a hospodářská politika československá do konce r. 1921, Praha 1922

8 Vencovský, F.: Řízení naší měny v prvním Československu, Finance a úvěr 4/1996

pro obnovu hospodářského růstu. Druhou Tusarovu vládu vystřídala úřednická vláda Jan Černého (15. 9. 1920 – 26. 9. 1921), v níž Karel Engliš nadále vykonával funkci správce Ministerstva, aby byl k 21. 3. 1921 vystřídán ministrem Vladimírem Hanačíkem. V následující vládě Edvarda Beneše (26. 9. 1921 – 7. 10. 1922) byl ministrem financí Augustin Novák.

Návrat k deflační politice tak znamenal až opětovný nástup Aloise Rašína na post ministra financí 7. října 1922 v rámci první vlády Antonína Švehly. Tentokrát ale byl pro realizaci deflační politiky zvolen kurzový kanál, který měl zajistit zvýšení kupní síly koruny československé pomocí radikální aprece jejího měnového kurzu. Tato cesta přinesla skutečně vytoužené deflační dopady. Jejím výsledkem však byl vedle posílení československé koruny na mezinárodním trhu také hospodářský propad spojený s nezaměstnaností.⁹ Hospodářská krize zároveň vyvolala sociální nepokoje spojené s růstem levicových nálad a jejím důsledkem byl i atentát na ministra financí, který utrpeným zraněním 18. února 1923 podlehl. Ve vládě jej nahradil Bohdan Bečka, a to až do konce funkčního období vlády 9. 12. 1925.

Mezitím byla 29. února 1920 přijata ústavní listina Československé republiky (pod číslem 121/1920 Sb. z. a n.). Vycházela z principu demokratické vlády postavené na klasické trojí dělbě moci a z ochrany lidských práv. Po praktické stránce však přirozeně nepředstavovala pro podstatu dosavadního Ministerstva financí žádnou zásadní změnu, neboť přímo navazovala na prozatímní ústavu.

Vedle měnové oblasti se samozřejmě Ministerstvo financí věnovalo také správě státních financí. Zpočátku byly rozpočty značně deficitní, což jen odráželo špatný stav hospodářství a nemalé náklady spojené s dozníváním důsledků první světové války (např. válka s Maďarskou republikou rad nebo repatriace legionářů). V roce 1921 se však již podařilo dosáhnout přebytku. Ten byl však vzápětí vystřídán novými schodky, které byly důsledkem snížených příjmů vyvolanými hospodářským propadem deflační krize. Deflační politika byla vládou oficiálně opuštěna až v roce 1925, což podpořilo nástup nebývalé konjunktury spojené se stabilizací veřejných financí.¹⁰

Struktura státního rozpočtu a hospodaření s ním vycházela v prvním období z dřívějšího rakouského práva, jehož základem byla pravidla zavedená ministerstvem financí v roce 1863 a následně císařským nařízením v listopadu 1866. Postupně se k tomuto základu připojovala řada nových pravidel zohledňujících specifickou poválečnou situaci. Sledování příjmů a výdajů státního rozpočtu bylo založeno především na tzv. náležitostním principu (někdy též kameralistika). Tento systém vycházel z toho, že pro věrné zobrazení finančního hospodaření státu je podstatná věcná a časová příslušnost jednotlivých plateb a ne čas jejich uhrazení. Jednalo se o období dnešního akruálního principu. Nicméně pro potřeby řízení hotovosti se vedle náležitostního účetnictví používalo i účetnictví obrátové.¹¹

9 Vencovský, F.: Státní finance v historii Československa - období 1918-1947, Finance a úvěr 8/1994

10 SÚA, f. NÚKÚ, státní závěrečné účty 1919-1925

11 Pavel, J., Velikost a struktura vojenských výdajů na národní obranu v Československu v letech 1918-1938. (1. vyd. Praha : Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2004)

Parlament kontroloval plnění státního rozpočtu na základě výkazů, které sestavoval Nejvyšší účetní a kontrolní úřad. Tato instituce byla zřízena zákonem č. 175/1919 Sb. z. a n. Jednalo se o samostatný úřad nezávislý na ministerstvech. Nejvyšší účetní a kontrolní úřad soustřeďoval ve svých rukou účetní kontrolu všech státních úřadů a sestavoval podle nich roční centrální výkazy o příjmech a vydáních. Centrální účetní závěrku předkládal pak úřad zákonodárným sborům se žádostí, aby vydaly absolutorium.

V první polovině 20. let minulého století se Ministerstvo financí snažilo přiblížit rozpočet co nejvíce realitě, což vedlo k častým změnám v jeho struktuře. V některých letech se tak setkáváme s rozpočtem běžným a investičním, jindy jsou zase výdaje rozděleny na řádné (každý rok se opakující) a mimořádné (jednorázové, vyvolané válečnými událostmi). Většina těchto opatření se však ukázala jako nepříliš prospěšná a spíše zamlžovala strukturu veřejných financí, než aby ji zpřehledňovala. Bylo tedy jasné, že bude nutné přistoupit k razantní reformě celé rozpočtové soustavy, jakož i oddělení řízení fiskální a monetární politiky. Reforma byla umožněna konjunkturou druhé poloviny 20. let a její provedení bylo nerozlučně spjata s ministrem financí Karlem Englišem.

II. Léta konjunktury (1926 – 1929)

Karel Engliš se stal ministrem financí ve druhé vládě Švehlově (9. 12. 1925 – 18. 3. 1926) a zůstal jím i v následující druhé Černého úřednické vládě (18. 3. 1926 – 12. 10. 1926) a ve třetí Švehlově vládě od 12. 10. 1926, ve které setrval do 25. 11. 1928. Po zbytek její existence, tedy do 1. 2. 1929, Ministerstvo spravoval Bohumil Vlasák, který se stal ministrem i v první vládě Františka Udržala (1. 12. 1929 – 7. 12. 1929).

Rozpočtová reforma provedená v roce 1926 byla především Englišovým dílem a není tedy překvapující, že vycházela z jeho originální teleologické hospodářské teorie.¹² Z hlediska státních financí byl její přístup založen na předpokladu, že hospodářská působnost státu zahrnuje rozličné aktivity, podle kterých je nutné rozpočet strukturovat. V rámci pohledu na obecnou hospodářskou politiku se Karel Engliš neshodoval s rašínovskou deflační politikou, přičemž upozorňoval na její zhoubné účinky na výrobní odvětví, jakož i na celou ekonomiku. Byl zastáncem stabilizace měny, přičemž tato politika byla od roku 1925 vládou skutečně sledována.

Rozpočtová reforma byla prosazena ve formě dvou klíčových zákonů.¹³ Prvním byl zákon č. 121/1926 Sb. z. a n. o státním rozpočtu na rok 1927. V něm byly částečně zohledněny Englišovy teoretické úvahy nad systémem veřejných financí. Státní rozpočet byl rozdělen do čtyř oddílů.

První představoval jádro státního rozpočtu a pod názvem rozpočet státní správy zachycoval příjmy a výdaje z těch činností, které měly charakter občanského solidarismu. Druhá část sdružovala výsledky hospodaření státních podniků, které ač ve vlastnictví státu, fungovaly na tržním principu. Třetí oddíl nové struktury rozpočtu zachycoval hospodaření těch částí veřejného sektoru, které měly fungovat na principu vlastního nevýdělečného financování. Sem byly zahrnuty především samosprávné celky, jejichž zdrojem příjmů nebyly daně, ale zejména uživatelské poplatky. Konečně posledním, čtvrtým, oddílem byla správa státního dluhu. Systém státního rozpočtu doplňovaly ještě mimorozpočtové fondy, jejichž činnost měla být zaměřena na oblasti, které pro potřeby realizace rozsáhlých investičních akcí

¹² Vencovský, F.: Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948, Brno 1997

¹³ Vencovský, F.: K rozpočtové a daňové reformě před sedmdesáti roky. Finance a úvěr 6/1997

vyžadovaly více než roční rozpočtový horizont. Zákonem č. 240/1926 Sb. z. a n. tak vznikl „Fond pro věcné potřeby národní obrany“, o rok později následovaný „Státním silničním fondem“ a v roce 1931 doplněným dvěma fondy určenými pro vodohospodářské práce. Takto nastavená struktura státního rozpočtu se udržela s mírnými změnami až do rozpadu samostatného státu.¹⁴

Druhým pilířem reformy veřejných financí byl nový daňový zákon č. 76/1927 Sb. z. a n., kterým se radikálně měnila struktura a konstrukce přímých daní. Existující daňový systém převzatý po Rakousko-Uhersku byl již zastaralý, značně roztržštěný a navíc poznamenaný dědictvím dualismu, díky čemuž platily na území Slovenska a Podkarpatské Rusi jiné právní předpisy. Důkladná reforma daňového systému byla připravována již od roku 1922, přičemž prvotním cílem byla unifikace systému. Po nástupu Engliše se přidal cíl druhý, kterým byla jeho modernizace z hlediska finančně vědeckého.

Po provedené reformě byl daňový systém rozdělen do tří základních skupin. První a nejrozsáhlejší byly daně přímé, mezi které byly řazeny daň důchodová, všeobecná daň výdělková, zvláštní daň výdělková, daň pozemková, daň domovní, daň rentovní a daň z tantiém. Daně nepřímé tvořily daň z obratu, daň přepychová, daň spotřební a daň burzovní. Třetí skupina, poplatky, byla složena z daně z obohacení a výnosů z kolků a poplatků za různé úřední výkony. Reforma také zavedla nový systém samosprávných přírážek, upravila dotační politiku pro obce, okresy a země. Jejím výsledkem bylo jak zpřehlednění daňové soustavy, tak i zajištění rovnoměrného daňového zatížení na celém území státu.

Vedle reformy veřejných rozpočtů bylo přistoupeno k dlouho očekávanému oddělení měnové a fiskální politiky formou zrušení Bankovního úřadu při Ministerstvu financí a zřízení Národní banky československé.¹⁵ Jak již bylo zmíněno, byl zákon o jejím zřízení schválen již v roce 1920, avšak vláda měla možnost realizovat ho až za příznivých hospodářských podmínek. Počátek druhé poloviny 20. let minulého století s opuštěním politiky deflace a nástupem hospodářské konjunktury vytvořil pro tento krok potřebné předpoklady. Vyhláškou ministra financí z 1. dubna 1926 (č. 43/1926 Sb. z. a n.) tak vznikla Národní banka československá, jejímž prvním guvernérem se stal Vilém Pospíšil, který byl v minulosti významným spolupracovníkem Aloise Rašína. V roce 1934 jej vystřídal Karel Engliš, který ve funkci zůstal až do konce trvání první republiky.

Nově ustavená emisní banka byla akciovou společností se základním kapitálem 12 milionů zlatých dolarů USA, který byl rozdělen na 120 tisíc akcií znějících na jméno. Třetina tohoto kapitálu patřila státu. Akcie byly od března 1927 kótovány na Burze pro zboží a cenné papíry. V čele banky stál guvernéř, který byl na dobu pěti let jmenován presidentem republiky na návrh vlády. Vedoucím orgánem pak byla bankovní rada tvořená guvernéřem a devíti členy, z nichž šest volila valná hromada a tři jmenoval na návrh vlády president republiky. Národní bance byl udělen emisní monopol na dobu 15 let. Navíc byla banka povinována řízením devizového hospodářství v době devizové vázanosti a udržovat určitý poměr československé koruny k zahraničním měnám.

14 Pavel, J., Analýza efektivnosti mimorozpočtového financování veřejných výdajových programů, výzkumná (oponovaná) zpráva k projektu FRVŠ G5-1597, FFÚ VŠE 2003

15 Vencovský, F. a kol.: Dějiny bankovníctví v českých zemích, Bankovní institut 1999

Se zřízením Národní banky československé došlo k ukončení dlouholetého provizoria, kdy Ministerstvo financí mohlo ovlivňovat i politiku emisní. Měna Československé republiky se změnila ze státovkové na bankovkovou a v roce 1929 bylo vyhlášeno navázání hodnoty koruny československé na zlato. Koruna se stala měnou zlaté devízy, avšak k zavedení přímé směnitelnosti bankovek za zlato nikdy nedošlo.

Národní banka československá byla povinna oznámit vydání bankovek Ministerstvu financí, které zařídilo vydání podrobnější vyhlášky ve Sbírce zákonů. Banka byla dále povinna předávat Ministerstvu financí čtyřikrát měsíčně výkazy o stavu svého hospodaření a rovněž zprávu o celoročních výsledcích. Guvernér banky podával zprávu o celoročních výsledcích také zákonodárným sborům.

Jak již bylo uvedeno, představovala druhá polovina 20. let minulého století období nevídané konjunktury, která umožnila do značné míry konsolidovat stav veřejných rozpočtů. Problémem byla zejména relativně vysoká hodnota státního dluhu, který vznikl jednak převzetím starých dluhů po Rakousku-Uhersku a také deficitním financováním v poválečných letech. V druhé polovině 20. let se tak díky dosahovaným přebytkům v hospodaření státního rozpočtu podařilo objem veřejného dluhu stabilizovat. Tento pozitivní trend byl však násilně přerušen nástupem velké hospodářské krize, která byla v Československu neobvykle hluboká a zejména dlouhá.

III. Velká hospodářská krize (1930 – 1934)

Hospodářská konjunktura druhé poloviny 20. let minulého století byla přerušena velkou hospodářskou krizí, jejíž první náznaky bylo možné identifikovat již v roce 1928. Vzhledem k tomu, že Československá republika představovala zemi s velkým podílem zahraničního obchodu na národním důchodu, byla krizí zasažena velmi výrazně. Národní důchod v běžných cenách poklesl z hodnoty roku 1929 ve výši 90 miliard korun na 58,4 miliard v roce 1934.¹⁶ Reálný pokles byl sice méně výrazný díky výraznému snížení cenové hladiny, avšak i tak byla hospodářská situace velmi vážná. Vysoká míra nezaměstnanosti a výraznější postižení oblastí osídlených národnostními menšinami přispělo k růstu radikalismu, a to jak levicového, tak i národnostního.¹⁷

Hospodářská krize měla samozřejmě značné dopady na veřejné finance spravované Ministerstvem financí, kdy díky útlumu hospodářské aktivity se snižovaly státní příjmy, a naopak potřeba vyplácet podpory v nezaměstnanosti a realizovat veřejně prospěšné práce tlačila na růst výdajů. Státní rozpočty byly sice v letech 1931 až 1934 sestavovány jako vyrovnané (resp. s plánovaným přebytkem 1 mil. Kč), avšak končily nezvratně v deficitu. Zatímco v roce 1930 byl tento deficit pouze 0,2 mld. Kč, o rok později se zdesetinásobil. Vláda si tak musela vypůjčovat na finančních trzích, což však jen podporovalo problematickou situaci na úvěrovém trhu pro soukromé podniky.

16 Olšovský, R., Průcha, V., Gebauerová, H., Dobrý, A., Pražský, A.: Přehled hospodářského vývoje Československa v letech 1918-1945, Praha 1961

17 Kárník, Z.: České země v éře První republiky (1918-1938), 2. díl, Praha 2000

Počátek 30. let 20. století byl také ve znamení snižování významu Ministerstva financí v procesu formování hospodářské politiky státu. Tento proces byl také spojen s odchodem Karla Engliše z tohoto postu 16. dubna 1931 (působil v rámci druhé Udržalovy vlády od 7. 12. 1929). Po zbytek fungování vlády do 29. 10. 1932 jej nahradil Karel Trapl, který zůstal ministrem i v následujících třech vládách Jana Malypetra (29. 10. 1932 - 14. 2. 1934, 14. 2. 1934 - 4. 6. 1935 a 4. 6. 1935 - 5. 11. 1935) a rovněž v první vládě Milana Hodži (5. 11. 1935 - 18. 12. 1935). Do popředí se dostávalo zejména Ministerstvo zemědělství a Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností. Na rozdíl od Ministerstva financí, které zastávalo názor, že východiskem z krize není zvyšování státních zásahů do ekonomiky, ale ponechání dostatečného prostoru pro deflační vyrovnávací mechanismus, zejména Ministerstvo zemědělství prosazovalo zvýšení vládních aktivit v ekonomické oblasti, což se v některých případech rovnalo téměř k přechodu na model řízené ekonomiky.

Zvýšení míry státních intervencí do ekonomiky se projevovalo ve formě různých zákonů, nařízení a organizačních opatření. Těžiště těchto zásahů směřovalo do zemědělství, což mimo jiné dokazuje počet vládních nařízení uplatňujících se v této oblasti. Těch bylo 129, zatímco do nezemědělských oblastí směřovalo podobných vyhlášek pouze 24. Opatření byla zaměřena zejména na ochranu domácího trhu před zahraniční konkurencí (povolovací řízení, klouzavá cla apod.) a vyvrcholila ustanovením Obilního monopolu. Další cestou z hospodářské krize měla být i nucená kartelizace v některých odvětvích.¹⁸

Vedle snahy o ochranu domácího trhu se rozvinula značná diskuse ohledně podpory exportu československých výrobků. Ten se stal díky lpení na zlatém základu koruny velmi drahým, neboť řada měn, zejména z tzv. šterlingového bloku devalvovala.¹⁹ K politice devalvace se posléze přiklonil i Karel Engliš původně zastávající stanovisko deflačního řešení krize. K devalvaci bylo přistoupeno však až v roce 1934, přičemž důsledkem jejího prosazení bylo odstoupení bankovní rady Národní banky československé. Novým guvernérem emisní banky se pak stal bývalý ministr financí Karel Engliš.

Vedle přímých vládních zásahů do ekonomiky se vláda přiklonila k řešení krize formou zvýšených vládních výdajů na infrastrukturní projekty, pro jejichž krytí však bylo nutné získat financí prostředky na finančním trhu. K těmto účelům byly vypsány dvě rozsáhlé vnitřní půjčky a sjednána jedna zahraniční. V roce 1931 byla vypsána 5% státní investiční půjčka ve výši 1,3 miliardy korun, která byla určena zejména pro potřeby investiční činnosti na železnici. O rok později se podařilo vládě zajistit 5 % půjčku ve Francii v celkové hodnotě 600 milionů franků. Ta byla čerpána ve dvou tranších, celkem 752 milionů korun. Konečně poslední z velkých půjček v období hospodářské krize byla známá „půjčka práce“ vypsána v roce 1933 v tehdy nebývalém objemu 2 miliardy korun. Byla určena na investiční akce nejen státního rozpočtu, ale také různých mimorozpočtových fondů.²⁰

Deficitní rozpočty a velké půjčky samozřejmě zvyšovaly velikost vládního dluhu, jehož úrokové a úmorové břemeno značně zatěžovalo výdajovou stranu rozpočtu. Proto bylo pro snížení tlaku na státní pokladu v souvislosti s přijetím zákona o půjčce práce (č. 48/1933 Sb. z. a n.) přistoupeno od března 1933 až do začátku roku 1935 k přerušování umořování dlouhodobých dluhopisů.

18 Sekanina, M., Kdy nám bylo nejhůře? Hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a její východiska, Libri 2004

19 Cassel, G.: Pád zlaté měny, Praha 1936

20 SÚA, f. NÚKÚ, státní závěrečné účty z let 1919-1936

IV. Za zachování národní svébytnosti (1934 – 1938)

Na začátku roce 1933, kdy byla ekonomika mladého československého státu ještě stále v hlubokém propadu velké hospodářské krize, což kladlo značné nároky na deficitní veřejné finance, vyvstal nový problém, který měl mít na veřejné finance zničující důsledky. Tento problém se objevil v zahraničí a byl jím nástup Adolfa Hitlera do funkce říšského kancléře v únoru roku 1933. Jasně agresivní rétorika nových německých vládců nenechávala nikoho na pochybách, že jedním z prvních cílů nové expanzivní politiky bude právě Československo. Bylo tedy nutné se připravit na obranu, což samozřejmě vyžadovalo značné zdroje. Armáda byla v této době poměrně zanedbaná, což bylo důsledkem restriktivních opatření na výdajové straně během hospodářské krize.

Ministerstvo financí pod vedením Karla Trapla tak bylo postaveno před závažný úkol, jakým způsobem získat potřebné finance na nákup zbraní, munice, přesun válečného průmyslu atd. Požadavky vojenské správy byly značně vysoké a jejich případné uspokojení by vedlo k rozvratu veřejných financí jen těžko se vzpamatovávajících z hospodářské krize. Na druhou stranu problematická zahraničně-politická situace nikoho nenechávala na pochybách, že vojenská konfrontace Československa s Německem je pouze otázkou času.

Hlavní koncepční otázky o veřejných výdajích byly v tomto období projednávány na půdě Nejvyšší rady obrany státu, která vznikla v říjnu 1933 jako užší orgán vlády pro potřeby koordinace branně-bezpečnostní politiky.²¹ Na jejím zasedání se nejvíce střetávali ministr národní obrany a ministr financí, z nichž každý sledoval poněkud odlišné cíle. Zatímco ministr národní obrany potřeboval získat co nejvíce finančních prostředků, aby „vojáci nestáli na hranicích bez děl a měli z nich co střílet“, naopak ministr financí potřeboval šetřit, aby se podařilo zacelit rány po velké hospodářské krizi. Je zajímavé, že se v původních návrzích o složení Nejvyšší rady obrany státu neuvažovalo o tom, že by ministr financí byl jejím členem, případně se zvažoval pouze jeho poradní hlas. Nakonec však byl jejím plnoprávným členem.

V letech 1934 a 1935 tak můžeme sledovat postupný nárůst vojenských výdajů. Jejich růst však nebyl rozhodně vždy podle představ Ministerstva národní obrany, neboť Ministerstvo financí ve snaze neohrozit ekonomiku bylo naladěno značně restriktivně. Hlavním zdrojem financování dodatečných vojenských výdajů byl v této době zbytek půjčky práce a nový mimorozpočtový fond zřízený zákonem č. 127/1934 Sb. z. a n., krytý krátkodobými pokladničními poukázkami. Vedle vojenské problematiky se Ministerstvo financí také zabývalo unifikací vládního dluhu, kterou se podařilo provést zákony č. 128/1936 a 138/1936 Sb. z. a n. Cílem bylo především sjednotit dosud vypsané vládní půjčky a samozřejmě také snížit náklady na dluhovou službu.

V rámci přípravy republiky na národní obranu lze z finančního hlediska označit rok 1936 za přelomový. Důvodem byl fakt, že zahraničně-politická situace si vyžadovala uvolnění daleko větších finančních prostředků, na které dosavadní zdroje nepostačovaly. Ministr Trapl, působící od 18. 12. 1935 ve druhé Hodžově vládě svoji funkci 17. 3. 1936 opustil a do 28. 3. 1936 vykonával správu Ministerstva Emil Franke. Od tohoto dne se pak stal novým ministrem Josef Kalfus, který se i předtím výrazně podílel na koncepci Ministerstva díky svému vysokému úřednickému postu. S drobnou přestávkou pak v čele Ministerstva stál dalších devět let. Jeho hlavním úkolem bylo zajištění finančních prostředků na pokrytí

²¹ Pavel, J., Velikost a struktura vojenských výdajů na národní obranu v Československu v letech 1918-1938. (1. vyd. Praha : Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2004).

vojenských požadavků schválených Nejvyšší radou obrany státu v červnu 1936 jako tzv. Výzbrojní program. Ministerstvo financí tak bylo nuceno zajistit v letech 1936-1939 celkem 9,2 miliardy korun!

V rámci první fáze realizace Výzbrojního programu bylo překročeno k vypsání „půjčky na obranu státu“, která byla schválena zákonem č. 142/1936 Sb. z. a n. dne 29. května 1936. Setkala se s nebyvalým úspěchem, neboť se za pět týdnů podařilo upsat dluhopisy v nominální hodnotě 3 564 mil. Kč. I přes tento úspěch si však zahraničně-politická situace vyžadovala další akceleraci růstu zbrojních výdajů. Na základě podkladu Ministerstva národní obrany schválila Nejvyšší rada obrany státu i přes odmítavé stanovisko Ministerstva financí v červenci 1937 tzv. Výzbrojní program – doplnění, který znamenal uvolnění dalších 5,6 miliardy korun v letech 1939 až 1942.²²

Vzhledem k neúnosným dopadům na státní pokladnu a vzhledem k tomu, že ministr financí nenašel ve vládě podporu svých úsporných návrhů, podal demisi. 21. 7. 1937 následovala celá vláda, která byla nahrazena třetí Hodžovou vládou v podobném složení. Resort financí byl obsazen pouze správcem, kterým byl opět Emil Franke. Konceptně ale ministerstvo i nadále vedl Josef Kalfus, který se na post ministra také 2. října 1937 vrátil, když vláda přijala jeho nový finanční plán. Stála před ním řada nelehkých úkolů, zejména stabilizace veřejných rozpočtů s vysokými vojenskými výdaji, které v roce 1937 tvořily více než 37 % výdajů státního rozpočtu a 8,5 % národního důchodu. Také musel sestavit a v Národním shromáždění prosadit rozpočet na rok 1938, který měl být výrazně deficitní.

Oba výše zmíněné úkoly se mu podařilo splnit. V případě stabilizace státního rozpočtu se mu podařilo částečně omezit prostředky požadované Ministerstvem národní obrany a zvýšit příjmovou stránku rozpočtu. To bylo provedeno růstem sazeb několika stávajících daní (z obratu a spotřebních) a také zavedením daní nových, kterými byly příspěvek na obranu státu a mimořádná daň ze zisků (zákon č. 247/1937 Sb. z. a n., schváleno dne 21. 12. 1937) s předpokládaným ročním výnosem 600 milionů korun. Druhý úkol, prosazení státního rozpočtu na rok 1938, se ukázal jako poněkud složitější. Při jeho projednávání, které zabralo šest schůzí poslanecké sněmovny od 9. listopadu do 4. prosince 1937, si ministr financí musel vyslechnout řadu útoků zejména z řad opoziční Sudetoněmecké strany. Jeden z jejích poslanců ho dokonce nařknul, že „podlehl módní nemoci státi se ministrem propagandy“. Nakonec byl však rozpočet na rok 1938 přijat a stabilita financí se zdála zajištěna.

Klid v oblasti finančního hospodaření státu však vzal poměrně rychle za své. Již 31. března 1938 rozhodla Nejvyšší rada obrany státu s ohledem na radikální změnu bezpečnostní situace v souvislosti s připojením Rakouska k Německu o okamžitém uvolnění 1,2 miliardy korun k dalším nákupům zbraní a vojenského materiálu. Před Ministerstvem financí tak stál nelehký úkol zajištění těchto prostředků v situaci, kdy zdroje získané z půjčky na obranu státu byly již vyčerpány a kapitálový trh nevykazoval zájem o další státní dluhopisy.

²² Pavel, J., Velikost a struktura vojenských výdajů na národní obranu v Československu v letech 1918-1938. (1. vyd. Praha : Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2004).

Dodatečné zdroje byly nalezeny ve formě uzákonění nucené půjčky, kdy bylo v dubnu 1938 zákonem č. 77/1938 Sb. z. a n. přikázáno peněžním ústavům, podnikům a fondům ukládat část svého jmění do státních cenných papírů.²³ Vzhledem k tomu, že ani toto opatření nebylo dostatečné, bylo přistoupeno ve spolupráci s Národní bankou československou k monetární expanzi. Vzhledem k charakteru koruny, jakožto měny částečně kryté zlatem, však nemohly být použity běžné mechanismy monetární expanze, ale muselo být zvoleno oklikové řešení spočívající ve vyhlašování stále vyšších bankovek za drobné peníze. V květnu 1938 byly zákonem č. 101/1938 Sb. z. a n. prohlášeny za drobné peníze padesátikoruny a v září opatřením č. 179/1938 Stálého výboru Národního shromáždění i stokoruny.²⁴ Výše popsaná opatření ohrožovala zdravé fungování ekonomiky Československa, ale napjatá mezinárodní situace si vyžadovala tato extrémní řešení.

V rámci přípravy na očekávaný válečný konflikt bylo Ministerstvo financí klíčovým aktérem při tvorbě tzv. Válečného finančního plánu. Tento plán představoval sled kroků, které bylo nutné přijmout, aby byla zajištěna hospodářská a finanční stabilita země a zároveň její maximální ekonomický výkon pro potřeby válečného hospodářství. Hlavní rolí Ministerstva financí v případě války bylo zajištění dostatečných finančních zdrojů pro krytí vojenských výdajů a zabránění vzniku a eskalaci tzv. válečné inflace. Ta byla považována na základě zkušeností z doby první světové války za stejně ničivou jako škody způsobené válečnými operacemi.

Úkol, který mělo Ministerstvo financí před sebou, nebyl rozhodně jednoduchý. Vždyť jen pro první měsíc válečných operací bylo nutné zajistit 2,5 miliardy korun nad rámec rozpočtu. K tomu mělo být využito zvýšení přímých daní, které však mělo pokrýt pouze 10 % této sumy. Zbytek měl být získán dlouhodobými půjčkami. Vzhledem k tomu, že bylo ale obecně známo, že trh kapitálu je v Československu poměrně omezený a získání půjčky ze zahraničí se jevílo jako nepravděpodobné, bylo také kalkulováno s růstem oběživa ve formě zvyšování objemu drobných peněz.²⁵

Dále se pracovníci Ministerstva financí podíleli na přípravě vzniku Nejvyššího úřadu hospodářského. Jednalo se o úřad s pozicí ministerstva, který měl vzniknout v případě vyhlášení branné pohotovosti a který měl zajistit přechod tržní ekonomiky na válečný model. Pro tyto účely byla na ministerstvu zřízena také tzv. mobilizační složka, která zahrnovala pracovníky, kteří měli v případě vyhlášení branné pohotovosti přejít do nově vzniklého Nejvyššího úřadu hospodářského.

O kvalitní přípravě v hospodářské oblasti svědčí i rychlost přijetí jednotlivých opatření navržených v rámci Válečného finančního plánu. V období vyostření zářijové krize a mobilizace bylo schváleno Národním shromážděním od 19. do 28. září 1938 10 důležitých zákonů umožňujících přechod na válečné hospodářství. Jedním z nich byl i vznik Nejvyššího úřadu hospodářského (zákon č. 197/1938 Sb. z. a n.), do kterého přešlo několik pracovníků Ministerstva financí. Tato rychlá reakce zajistila, že mobilizační opatření nezpůsobila výraznější hospodářské škody. Na druhou stranu byla s fungováním Nejvyššího úřadu hospodářského zaznamenána značná nespokojenost, která vznikla zejména v důsledku

23 Pavel, J., Velikost a struktura vojenských výdajů na národní obranu v Československu v letech 1918-1938. (1. vyd. Praha : Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2004).

24 Vencovský, F.: Mnichov 1938 - počátek měnové a finanční devastace české ekonomiky, Finance a úvěr 9/1998

25 Pavel, J., Velikost a struktura vojenských výdajů na národní obranu v Československu v letech 1918-1938. (1. vyd. Praha : Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2004).

nezkušenosti jeho úředníků. Mobilizační hospodářská opatření a také Nejvyšší úřad hospodářský byly zrušeny během října 1938.

Státní zaměstnanci podléhající Ministerstvu financí nebojovali proti budoucímu nepříteli pouze sháněním finančních prostředků, ale v některých případech také se zbraní v ruce. V roce 1936 byla totiž vládním nařízením č. 270/1936 Sb. z. a n. zřízena „Stráž obrany státu“. Jejimi členy byly vedle vojáků, četníků a policistů také příslušníci finanční stráže. Úkolem těchto jednotek byla ochrana neporušitelnosti státních hranic a nedotknutelnosti státního území a spolupůsobení při ochraně veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti. Plnění tohoto úkolu si zejména v roce 1938 často vyžádalo použití zbraně. V potyčkách se sudetoněmeckými bojovky byla řada jejich příslušníků zabita, zraněna či odvečena do Německa.²⁶

V průběhu zářijové krize podala Hodžova vláda 22. 9. 1938 demisi, aby ji nahradila úřednická vláda generála Jana Syrového, na postu ministra financí opět s Josefem Kalfusem. 30. září bylo na konferenci čtyř mocností v Mnichově rozhodnuto o odstoupení pohraničních území Německu. Opuštěno svými spojenci, vystaveno riziku války s Německem, ale potenciálně i s Polskem a Maďarskem, a nejisté si lojalitou Slovenska, podvolilo se Československo mnichovskému diktátu. Následovalo ještě bezprostřední odstoupení Těšínska Polsku, opět pod hrozbou války. První republika skončila.

V. Daňová a celní správa v období první republiky

Po vzniku Československé republiky daňovou a celní správu zajišťovaly dosavadní orgány převzaté z Rakousko-Uherska. V českých zemích to byly následující orgány daňové a celní správy organizované na zemském principu:

- zemská finanční ředitelství v Praze a v Brně a finanční ředitelství v Opavě (dále jen „zemská finanční ředitelství“). Zemská finanční ředitelství byla úřady druhoinstančními, podřízenými vídeňskému ministerstvu financí. Personálně byla propojena se správou politickou, neboť v jejich čele stál místodržitel ve funkci presidenta (po vzniku republiky šéf politické správy dané země), ve funkci vicepresidenta pak byl vždy finanční odborník;
- jim byla podřízena okresní finanční ředitelství, která vykonávala v první instanci správu nepřímých daní a cel. V Čechách bylo 12 okresních finančních ředitelství, na Moravě 4. Ve Slezsku jejich činnost vykonávaly 3 finanční inspektoráty. Výkonnými orgány v oblasti kontroly nepřímých daní a cel byly důchodkové kontrolní úřady a celní úřady, mimo celní přechody strážila celní hranici finanční stráž;
- zemským finančním ředitelstvím dále podléhaly tři úřady pro vyměřování poplatků (v každé zemi jeden), hlavní zemské pokladny v Praze a v Brně, hlavní celní úřad v Praze, kolkovní úřad v Praze, zemský ekonomát a sklad kolkových známek v Brně a v Opavě;
- dozoru okresních finančních ředitelství podléhaly dále puncovní úřady, pražská burza a plodinová burza.

²⁶ Šrámek, P.: Československá armáda v roce 1938, Brno-Náchod 1996

Dále zde byly úřady, které do té doby podléhaly přímo vídeňskému ministerstvu financí, a byly tedy převzaty do přímého řízení Ministerstva financí ČSR. Jednalo se o finanční prokuratury v Praze a v Brně, tabákovou režii v Praze a v Brně, a loterní úřady v Praze a v Brně.

Správu přímých daní vykonávaly v první instanci berní referáty, které byly součástí okresních hejtmanství, tzn. byly ve všech politických okresech, a berní úřady zřízené v sídlech okresních soudů (každý politický okres sestával z jednoho nebo více soudních okresů).

Hlavním úkolem v počátečním období státu byla nutnost oddělit správu daní od správy politické, a zamezit tak jakémukoliv ovlivňování její činnosti. Stalo se tak zákonem č. 153/1919 Sb. z. a n. ze dne 20. března 1919, jímž se z berních referátů vytvořily berní správy, které byly vyňaty z okresních hejtmanství a podřízeny zemským finančním ředitelstvím. Současně bylo stanoveno, že šéfové zemských finančních ředitelství jsou plně samostatní, na přednostech zemských správ politických zcela nezávislí. Nezávislost úředníků daňové i celní správy posilovala i tzv. služební pragmatika, tzn. zákon č. 15/1914 ř. z., o služebním poměru státních úředníků a státního zřízení, který byl pro republikánské poměry již v roce 1919 několikrát novelizován (tento zákon byl zrušen až v roce 1950, od té doby zaměstnanci daňové správy marně čekají na služební zákon).

V roce 1919 začala být rovněž budována celní správa a finanční stráž na nově vzniklé celní hranici s Rakouskem. Daňové vztahy s Rakouskem byly řešeny dvěma smlouvami o zamezení dvojího zdanění, uzavřenými v roce 1922, obdobné smlouvy byly uzavřeny s dalšími sousedními státy.

Organizace daňové a celní správy doznala během let 1919-1938 některých drobných změn, z nichž největší bylo zrušení 36 berních úřadů ve velmi malých obcích, k němuž došlo v roce 1920. V tomto období byla daňová a celní správa organizována následujícím způsobem:

Nejvyšším orgánem daňové správy bylo Ministerstvo financí. Ministerstvo bylo rozděleno na několik – obvykle 10 odborů (sekcí), z toho pět bylo daňových - sekce daní a dávek přímých, sekce daní spotřebních a monopolů, sekce poplatků a sekce cel, zvláštní sekcí pak byl odbor revizní, zřízený pro revizní agendu v oboru dávky z majetku, který byl pověřen i revizně kontrolní službou všech přímých daní.

Ministerstvu byly podřízeny finanční orgány II. instance, jimiž byla zemská finanční ředitelství v Praze a Brně a finanční ředitelství v Opavě. Ta vykonávala jednak povšechnou organizační kompetenci nad všemi finančními orgány ve svém obvodu, tzn. i dozor nad vyměřováním daní a dávek přímých i nepřímých, zejména však byla odvolacím orgánem proti rozhodnutím finančních orgánů první instance. Pro daň důchodovou a všeobecnou daň výdělkovou byly zřízeny odvolací komise, původně volené, později jmenované ministrem financí zčásti na návrh zemědělských rad a obchodních a živnostenských komor, zčásti bez tohoto návrhu; jejich předsedou byl přednosta příslušného ředitelství. U zemského finančního ředitelství v Praze a v Brně byla v souvislosti s přijetím nového celního zákona v roce 1927 zřízena zvláštní oddělení – okrskové celní správy – pro výkon celní agendy ve II. instanci.

V čele zemského finančního ředitelství stál prezident zemské finanční správy a jeden nebo dva viceprezidenti, přednostou finančního ředitelství v Opavě byl vládní rada. Organizována byla do oddělení, dále zde byla účtárna, hospodářský úřad a úřady pomocné.

V organizaci úřadů první instance existoval až do roku 1948 právní dualismus – zvláště byla organizována správa daní a dávek přímo ukládaných (tj. daní přímých, daně z obratu a daně přepychové) a zvláště daní a dávek nepřímých (tzn. spotřebních daní, poplatků, fiskálních monopolů a cel), i když samozřejmě určité vazby mezi oběma typy úřadů existovaly. Důvody tohoto dualismu byly historické, ale byly dány i tím, že nepřímé daně (mezi něž se nepočítala daň z obratu, která ovšem měla zcela jinou podobu než dnešní DPH) nevyžadují tak blízkého styku s daňovým subjektem jako daně přímé.

V oboru daní přímých byly prvoinstančními orgány berní správy. Ty vykonávaly vyměřovací agendu v oboru daní přímo ukládaných, jimiž byly po daňové reformě z roku 1927, provedené zákonem č. 76/1927 Sb. z. a n., následující daně:

- daň důchodová, což byla globální daň postihující veškerý příjem domácností,
- všeobecná daň výdělková, které podléhaly osoby nebo sdružení osob provozující výdělečný podnik,
- zvláštní daň výdělková, již podléhaly podniky právnických osob,
- pozemková daň, které byly podrobeny pozemky hospodářsky využitelné,
- domovní daň,
- daň rentová, které podléhaly např. úroky, licence, renty apod.,
- daň z tantiém, již podléhaly požitky členů představenstev akciových společností a komanditních společností na akcie,
- daň z vyššího služného, které podléhaly služební požitky převyšující 100 tis. Kč ročně,
- dále daň z obratu, zavedená v roce 1919, daň přepychová a další státní příjmy, např. dávka z majetku.

Daňová reforma z roku 1927 se připravovala prakticky od vzniku samostatného Československa. Znamenala modernizaci celého systému přímých daní, plné oproštění od převzatého rakouského systému v této oblasti, i ucelenou úpravu procesní a trestní. Na rozdíl od přímých daní úprava spotřebních daní převzatá z bývalé monarchie přečkala až do roku 1948.

V čele berní správy stál přednosta; berní správa měla obvykle 10-40 pracovníků, výjimečně ve velkých městech více. U berních správ byly zřízeny daňové komise pro daň důchodovou a všeobecnou daň výdělkovou, původně volené, později jmenované zemským finančním ředitelstvím. Jejich předsedou byl přednosta berní správy, členy byli i odborníci z praxe, navrženi zejm. obchodními a průmyslovými komorami a zemědělskými radami. Berní správy byly zřízeny v sídlech politických okresů; na území dnešní České republiky jich bylo 156. Pouze některé berní správy vykonávaly i trestní agendu berní, a to zpravidla pro obvod 8 až 12 berních správ. Trestní oddělení byla u 15 berních správ, a řešila případy zkrácení daně, dále tzv. úřední delikty, spočívající v odpírání výkonu veřejné funkce v daňových komisích, a pořádkové přestupky, např. neuposlechnutí příkazů a výzev v daňovém řízení. Porušení povinné mlčenlivosti, zneužití údajů, křivé svědecké výpovědi či nepravdivé znalecké posudky, stejně jako znemožnění místní prohlídky (dnes bychom řekli daňové kontroly) však řešily běžné soudy. Zvláštní trestní soudní senáty pak projednávaly závažnější případy zkrácení daně.

Berním správám byly podřízeny berní úřady (v oboru poplatků a nepřímých daní však byly podřízeny okresním finančním ředitelstvím), které sídlily ve většině sídel soudních okresů (s malými změnami jich bylo cca 300), tzn. v obvodu berní správy se nacházely 1 až 4 berní úřady. Berní úřady byly v podstatě účtárnami, pokladnami a exekučními místy – prováděly předpis, zúčtování, vybírání a vymáhání daní, a to přímých i nepřímých i poplatků. Pokladní služba byla značně omezena od roku 1921, kdy bylo zavedeno povinné placení daní prostřednictvím poštovního šekového úřadu. Vyměřovací činnost prováděly v omezené míře, a to pouze u poplatků a daně pozemkové. Důležitou součástí jejich práce byly pomocné úkony při vyměřování daní, prováděné pro berní správy, zejména různá šetření. Berní úřady měly 5-30 pracovníků, zcela výjimečně více. V čele úřadu byli dva vzájemně se kontrolující úředníci, a to přednosta a kontrolor, kteří společně ručili za správnost pokladních a účetních úkonů; v ostatních věcech řídil úřad pouze přednosta.

V oblasti daní nepřímých a poplatků (vyjma těch, které byly svěřeny berním úřadům) byla orgánem první instance okresní finanční ředitelství. Jejich působnost se vztahovala na 5 až 13 politických okresů, jejich sídla byla v Brně, Čáslavi, Českých Budějovicích, Hradci Králové, Chebu, Chomutově, Chrudimi, Jihlavě, Jičíně, Liberci, Litoměřicích, Olomouci, Plzni, Praze, Táboře a Uherském Hradišti. Ve Slezsku namísto okresních finančních ředitelství existovaly finanční inspektoráty v Cukmantlu (nyní Zlaté Hory), Novém Bohumíně a Opavě.

Do působnosti okresních finančních ředitelství tak spadaly:

- spotřební daně (daně z cukru, z lihu, z minerálních olejů, z piva, z limonád, minerálních a sodových vod, z droždí, z přípravků na kypření těsta, z kyseliny octové, z umělých jedlých tuků, z masa, z elektrických zdrojů záření, ze zapalovadel, z uhlí, z vodní síly, všeobecná nápojová daň, dávka ze šumivého vína, potravní daň na čáře),
- fiskální monopoly (tzn. výrobky, jejichž výroba či distribuce – a tedy i zisk - byly vyhrazeny státu – monopol solní, tabákový, umělých sladidel, výbušných látek),
- poplatky, a to zejména poplatky (příp. daně) dědické a darovací, z převodu nemovitostí, z řady právních jednání, dopravní daně, dávky z jízdného a další (poplatků a dávek bylo více než 900 druhů).

Okresní finanční ředitelství byla též vyšetřujícími úřady v trestním řízení týkajícím se spotřebních daní; pro větší porušení předpisů byly příslušné zvláštní důchodkové soudy (v čele okresního důchodkového soudu byl přednosta okresního finančního ředitelství, v čele vrchních a nejvyššího důchodkového soudu již soudce).

Okresní finanční ředitelství mělo obvykle 50-70 pracovníků, výjimečně i více, v jeho čele stál přednosta. Pro poplatkovou agendu byla zřízena zvláštní poplatková oddělení, v Praze, Brně a Opavě samostatné úřady pro vyměřování poplatků. U okresních finančních ředitelství byla pro technické záležitosti spojené s kontrolou výroby cukru, lihu, piva a minerálních olejů zřízena finančně technická kontrola, jejíž pracovníci zčásti působili přímo ve výrobních podnicích.

Zatímco okresní finanční ředitelství vykonávala agendu rozhodovací a řídicí, výkonnými orgány jim podřízenými byly zejména důchodkové kontrolní úřady, které prováděly dozor (kontrolu) nad správným plněním předpisů, odkrývaly přestupky, ale vykonávaly též různé pomocné (zejm. vyhledávací) činnosti pro ostatní úřady daňové správy. Obvod důchodkového kontrolního úřadu byl ve většině případů stejný s obvodem berního úřadu, existovala však řada výjimek, neboť důchodkové kontrolní úřady byly zřizovány i mimo sídlo okresního soudu či berního úřadu tam, kde existoval významný výrobce zboží

podléhajícího některé ze spotřebních daní. Důchodkový kontrolní úřad měl obvykle 4 až 10 pracovníků, výjimečně více, ale také pouze dva; v čele úřadu stál jeho přednosta. Počet těchto úřadů se měnil častěji než ostatních daňových orgánů, ve třicátých letech se pohyboval okolo 345.

Zvláštním druhem daňových úřadů, rovněž podřízených okresnímu finančnímu ředitelství, byly úřady potravní daně na čáře. Tato daň byla vybírána na obvodu Prahy a Brna při dovozu potravin do města.

V oboru cel byly prvoinstančními úřady celní úřady, které vykonávaly vyměřovací a ostatní správu celní včetně agendy kontrolní. Počet celních úřadů se pohyboval okolo 190, (často i s jedním nebo dvěma pracovníky), z nichž 24 bylo vnitrostátních. U řady celních úřadů byly zřízeny celní odbočky, např. na poštách nebo nádražích, či celní hlídky na jednotlivých silničních přechodech.

Mezi výkonné finanční orgány nutno zahrnout i finanční stráž. Ta byla ozbrojenou a uniformovanou složkou finanční správy, která prováděla strážní službu na celní hranici, kde zamezovala nejen úniku cla, ale i nepřímých daní, a dále prováděla různou pomocnou službu celní a daňovou. Inspektoráty finanční stráže, jichž na území dnešní ČR bylo 53, podléhaly stejně jako celní úřady již zmíněným okrskovým celním správám u zemských finančních ředitelství. Inspektorátům byla podřízena jednotlivá oddělení finanční stráže, jichž bylo na území dnešní ČR okolo 325.

Do daňové správy patřily i katastrální měřické úřady, které byly pověřeny zakládáním a vedením evidence pozemkového katastru. Ten prvořadě sloužil potřebám daně pozemkové, ale i dalším veřejným účelům. Katastrální měřické úřady byly zpravidla v sídlech berních správ; v Praze a Brně pak byly zřízeny archivy map katastrálních a v Praze též Ústřední správa pozemkového katastru.

Vedle územně organizovaných finančních orgánů existovaly další odborné úřady podřízené přímo Ministerstvu financí. Bylo to Ředitelství státního dluhu, Ředitelství státních loterií, Ústřední ředitelství tabákové režie (jemu podléhalo v českých zemích 13 tabákových továren a 4 úřady prodeje tabáku), Ústřední státní pokladna, k níž byl přiřčen i bývalý kolkový úřad. Chemicko-technická zkušebna finanční správy vyhotovovala pro potřeby úřadů spravujících spotřební daně, cla a monopoly odborné posudky a prováděla revize technických měřidel používaných při této správě (např. lihových kontrolních měřidel).

Zcela zvláštní postavení měly finanční prokuratury v Praze a v Brně, které vykonávaly funkci právního zástupce státu, hájily před soudy a před úřady majetková práva a další veřejné zájmy státu, ale i zemí a okresů.

V. Státní služba na Ministerstvu financí v období první republiky

Důležitou součástí historického pohledu na Ministerstvo financí po roce 1918 je také otázka postavení úředníků. Kodifikaci práva úřednického obsahoval zákon ze dne 25. ledna 1914 č. 15 ř. z., o služební pragmatice. Mladá republika převzala tento zákon ještě z doby monarchie proto, že tento zákon upravoval dokonale po dlouhá léta pracovní právo úředníků. Smlouvy o založení svazku služebního patřily do kategorie práva veřejného. Tato instituce byla převzata původně z práva francouzského. Smlouva měla dvojí charakter: 1. element smluvní, tj. uchazeč státu své služby nabízel a 2. element vrchnostenský, tj. stát na uchazeče úřad přenášel.

Za úředníka mohl být ustanoven toliko státní občan čestného dřívějšího života, který měl úplnou způsobilost plnit své služební povinnosti. Ustanoveny za úředníky nemohly být osoby, na jejichž majetek byl uvalen konkurs. Úředník, který vstoupil do definitivního poměru státní služby, musel vykonat do rukou přednosty úřadu předepsané slib.

O každém úředníkovi byl veden osobní výkaz, do něhož byly zapisovány všechny osobní údaje důležité pro státní služební poměr. Rovněž byly o úřednících vedeny tzv. kvalifikační listiny, které vydávaly kvalifikační komise. Tyto komise posuzovaly odborné vzdělání, schopnosti všeobecné, pilnost a svědomitost, způsobilost pro styk se stranami, znalost jazyků, úspěch v zaměstnání, chování ve službě i mimo ni atd. Zvláště se dbalo na to, aby úředníci zachovali při výkonu funkce přísnou svědomitost a nestrannost.

Úředník byl povinen být úřadu věrný a poslušný. Služební poslušnost znamenala poslouchat služebních příkazů nadřízených a vykonávat i mimořádné úřední práce, které nenáležely k obecným povinnostem úřednickým. Také mlčenlivost patřila k povinnostem úředníka. Nesměl proto vyzrazovat skutečnosti, které byly označeny za důvěrné. Tato mlčenlivost trvala i v případě, když byl úředník postaven mimo službu. Úředník však mohl být představeným mlčenlivosti zproštěn za zvláštních okolností. Úředník měl povinnost ve službě i mimo službu zachovávat vážnost stavu, chovat se v souladu s požadavky disciplíny a uvarovat se všeho, co by mohlo zmenšit důvěru a úctu, kterou jeho postavení vyžadovalo. Nesměl být také členem určitých spolků. Své žádosti a rozklady musel úředník předkládat pouze služební cestou. Podle zákona měl úředník povinnost vždy zachovávat předepsané úřední hodiny a podle potřeby mu bylo možno úřední hodiny také prodloužit.

O vedlejším zaměstnání úředníka platilo, že nesmí provozovat vedle svého úřadu žádné postavení, které by odporovalo vážnosti a důstojnosti úřadu. Úředník nesměl být ve správě akciových společností. Pouze se svolením ministerstva bylo možno povolit úředníkovi bezplatnou účast v podniku, pokud to bylo ve státním zájmu.

Avšak podle zákona měl úředník také svá práva. Definitivně ustavený úředník měl právo na postavení odpovídající jeho definitivnímu pracovnímu poměru. Služební pořadí se určovalo podle délky služebního času stráveného ve službě. Úředník měl právo užívat na veřejnosti svého úředního titulu a být nazýván tímto titulem. Úřední tituly upravovalo nařízení č. 103/1927 Sb. z. a n.

Platové požitky úředníků se řídily postupem automatickým. Výše platu a další právní postavení úředníků byly stanoveny platovým zákonem č. 103/1926 Sb. z. a n. Podle tohoto zákona se úřednická místa roztrídila ve čtyři služební třídy, a to podle předepsaného vzdělání. Plat úřednický se skládal ze služného, činovného a výchovného. Úředníci mohli být ustanoveni pouze na systemizovaná úřednická místa. Citovaný zákon upravil právní postavení státních pragmatikálních úředníků a zřízců ve státních úřadech a dále také právní postavení pracovníků ve státních zastupitelstvech, soudců, profesorů vysokých škol, státních profesorů středních škol atd. a vojenských a četnických gážistů. Tento zákon upravoval právní poměry komplexně a nahradil řadu zákonů, které platily ještě z doby monarchie.

Pro čekatele na služební místa byla stanovena čekatelská doba podle služebních tříd od 1 do 4 roků. Citovaný zákon převzal dosavadní čtyři služební třídy. Roční služební plat čekatelský byl stanoven pro 1. služební třídu ve výši 17 400 Kč, pro 2. služební třídu ve výši 11 100 Kč, pro 3. služební třídu ve výši 10 500 Kč a pro 4. služební třídu ve výši 10 200 Kč.

Služné úředníků na služebních místech systemizovaných mimo platové stupnice činilo 100 000 Kč ročně. Služné úředníků na služebních místech v platových stupnicích se stanovilo ročně ve výši od 72 000 Kč pro platovou stupnici 1. až do 18 000 Kč pro platovou stupnici 7. K tomuto služnému se připočítávaly tzv. náslužné přídavky ve výši ročně od 3 000 Kč do 900 Kč. Činové se vyměřovalo podle služebních tříd a platových stupnic a činilo ročně částku od 6 000 Kč do 4 200 Kč. Výchovné činilo pro jedno nezaopatřené dítě ročně 1 800 Kč a při více nezaopatřených dětech 3 000 Kč. Zákonná platová úprava úředníků z roku 1926 byla později upravována podle postupu inflace.

Citovaný zákon dále upravoval otázku povýšení propůjčením systemizovaného místa ve vyšší platové stupnici téže služební třídy, přestup do vyšší služební třídy, kvalifikaci, služební pořadí, úřednické tituly a také dovolenou. Nejmenší míra dovolené byla stanovena pro úřednické čekatele na dva týdny, úředníci v sedmé platové skupině měli nárok na tři týdny dovolené, úředníci v šesté a páté platové stupnici měli nárok na čtyři týdny dovolené, úředníci ve třetí platové stupnici měli nárok na pět týdnů dovolené a úředníci na služebních místech druhé a první platové stupnice a na místech mimo platové stupnice měli nárok na šest týdnů dovolené ročně.

Důležitým předpisem v oblasti státní správy byl zákon č. 286/1924 Sb. z. a n., o omezení počtu úředníků, tzv. zákon restriční. Šlo o úsporná opatření ve státní správě. Zákon prohlašoval, že úkoly státu mají být zásadně omezeny na míru, kterou nezbytně vyžaduje životní zájem státu a obyvatelstva. Pevně stanoven bude normální počet nezbytných úředních sil, který nesmí být překročen.

Úředník měl právo na přeložení na trvalý odpočinek (penzionování), byl-li neschopen ve službě, překročil-li 60 let věku a když posudek o jeho kvalifikaci zněl po tři roky jako neuspokojivý.

Z uvedeného plyne, že již od dob monarchie se v našem státě věnovala stavu úřednickému velkou pozornost, o čemž svědčí podrobné předpisy upravující práva a povinnosti úředníků. K těmto úpravám však patří i poměrně přísné předpisy disciplinární povahy.

Disciplinární odpovědnost byla úřední a služební. Úřední odpovědnost se týkala porušení úřední a stavovské povinnosti jevící se pouze jako nepořádek. Jestliže se úředník dopustil poškození a ohrožení státních zájmů opětovně, nebo za přitěžujících okolností, dopustil se služebního přečinu. Za mírnější provinění byl úředník trestán trestem pořádkovým, tj. výstrahou nebo peněžitou pokutou. Pokuty během roku nesměly překračovat obnos měsíčního služného. Pořádkové tresty ukládala disciplinární komise nebo přednosta úřadu a nezapisovaly se do osobních výkazů. Za služební přečiny byl úředník trestán tresty disciplinárními, které stanovovaly disciplinární komise. Tresty disciplinárními byly: důtka, vyloučení postupu do vyšších platů, zmenšení služného, přeložení na odpočinek s menším výslužným anebo propuštění. Za trestné činy byl úředník stíhán soudně podle trestního zákona. Byl-li úředník stíhán trestně u soudu, mohl být navíc stíhán ještě i disciplinárně, a to proto, že každé přestoupení trestního zákona mohlo znamenat i služební přečin.

Ručení státních orgánů za škody způsobené výkonem úředním vycházelo z článku 92 ústavní listiny, podle něhož byly omezeny případy ručení na škody způsobené pouze nezákonným výkonem úřední moci. Z tohoto ustanovení byla vyvozována povinnost úředníků zkoumat, zda rozkazy představených nejsou v rozporu se zákonem. Zákon, který by navazoval na citovaný článek ústavní listiny, nebyl vydán a postupovalo se proto v duchu starého dvorského dekretu ze dne 14. března 1806 č. 758 ř. z.. Podle tohoto dekretu správního úředníka nebylo možno žalovat před řádným soudem z náhrady škody, kterou stranám způsobil překročením úřední moci, nýbrž bylo třeba se domáhat náhrady cestou administrativní u nadřízených úřadu. Přitom náhrada škody za překročení moci úřední měla být poskytnuta tehdy, když v činnosti úředníka bylo zjištěno zároveň disciplinární provinění, tj. když úředník porušil i svoje povinnosti úřední. Bylo-li zjištěno, že se úředník nedopustil zároveň porušení povinností úředních, nebylo možno náhradu škody uplatňovat. Z této zásady však platily výjimky podle zvláštních zákonů pro soudce (zákon č. 112/1872 ř. z.) a pro obce (§ 34 obecního zřízení).

Již za první republiky byl vydán zákon č. 178/1924 Sb. z. a n., o úplatkářství a proti porušování úředního tajemství. Tresty za korupci byly odstupňovány podle vyžadovaného prospěchu na přestupky, přečiny a zločiny a byly projednávány soudy. Úředníci byli podle citovaného zákona trestáni za porušení úředního tajemství, když vyzradili obsah spisů tajných nebo důvěrných a činem byl ohrožen důležitý zájem veřejný nebo oprávněný a vážný zájem soukromý. Tento čin byl trestán soudy.

Fotogalerie

Bankovky - Období první republiky (1918 - 1938)

OD ROKU 1918 DO DOBY, NEŽ ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA VYDALA NOVÉ OBĚŽIVO, PLATILY NA NAŠEM ÚZEMÍ RAKOUSKO - UHERSKÉ BANKOVKY PŘEKOLKOVANÉ NA ČS. MĚNU

bankovka(01) z roku 1914 v hodnotě 50 korun (přední strana)

bankovka(02) z roku 1914 v hodnotě 50 korun (zadní strana)

bankovka(03) z roku 1915 v hodnotě 10 korun (přední strana)

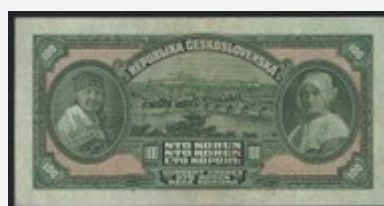

bankovka(04) z roku 1915 v hodnotě 10 korun (zadní strana)

PO ROZPADU RAKOUSKA - UHERSKA BYLY VYRÁBĚNY VYSOKÉ NOMINÁLY BANKOVEK PRO ČS. REPUBLIKU V AMERICE. MĚLY PROTO TYPICKÝ AMERICKÝ DESIGN, I KDYŽ BYLY POUŽITY MOTIVY NAPŘ. OD ALFONSE MUCHY (100 KČ)

bankovka(05) z roku 1919 v hodnotě 100 korun (přední strana)

bankovka(06) z roku 1919 v hodnotě 100 korun (zadní strana)

bankovka(07) z roku 1932 v hodnotě 1000 korun (přední strana)

bankovka(08) z roku 1932 v hodnotě 1000 korun (zadní strana)

Ministři financí
1918 – 1938

Období první republiky (1918 – 1938)

Rašín Alois
14.11.1918 - 8.7.1919

Alois Rašín (1867 – 1923)

Ekonom, právník a politik, začínal jako příslušník pokrokařského hnutí, roku 1899 byl jedním ze spoluzakladatelů státoprávně radikální strany, od roku 1907 mladočech, později národní demokrat. Odsouzen roku 1894 v procesu s tzv. Omladinou (na dva roky vězení, propuštěn 1895), od roku 1911 poslanec ve Vídni, řídil Národní listy. Za první světové války aktivně zapojen do protirakouského odboje, 1916 odsouzen k trestu smrti (mimo jiné spolu s K. Kramářem), trest však záhy zmírněn a následujícího roku byli všichni amnestováni. Člen Národního výboru československého a jeden z tzv. „mužů 28. října“, kteří hráli klíčovou roli při vzniku samostatného českého státu (byl zejména autorem prvního státního zákona - tzv. recepční normy). 1918 - 1923 poslancem Národního shromáždění. Ministrem financí v první vládě samostatného Československa (14. 11. 1918. až 8. 7. 1919 za předsednictví K. Kramáře). Podruhé se stal ministrem 7. 10. 1922 v první Švehlově vládě a v této funkci setrval až do své smrti 18. 2. 1923. V obou případech byl zároveň ve funkci předsedy bankovního výboru Bankovního úřadu při Ministerstvu financí. Do historie vstoupil zejména měnovou reformou v roce 1919 znamenající vytvoření stabilní české měny. Kladl důraz na deflační politiku a krácení státních výdajů. 5. ledna 1923 na něj spáchal atentát anarchistů Šoupal, svému zranění A. Rašín podlehl následující měsíc.

Horáček Cyril
9.7.1919 - 26.9.1919

Cyril Horáček (1862 – 1943)

Ekonom, politik a právník, profesor Právnické fakulty UK (po určitou dobu též jejím děkanem a rektorem univerzity), člen agrární strany, později národní demokrat. 1890–1902 tajemníkem Městské spořitelny Pražské, 1918 - 1920 poslanec, 1920 - 1925 senátor. Funkci ministra financí zastával v první Tusarově vládě od 8. 7. 1919 do 9. 10. 1919. Ve stejné době zastával funkci předsedy bankovního výboru Bankovního úřadu při Ministerstvu financí. Pokračovatel politiky svého předchůdce A. Rašína. V roce 1920 po kratší dobu působil jako předseda senátu.

Sonntág Kuneš
27.9.1919 - 25.5.1920

Kuneš Sonntág (1878 – 1931)

Ekonom, politik a publicista. Člen radikálně-pokrokové strany, od roku 1904 agrárník. 1913–1918 poslanec moravského zemského sněmu a přisedlící zemského správního výboru, ve válečných letech v čele moravské odbočky Státního válečného obilního ústavu. 1918 – 1922 poslanec. Ministrem financí v první Tusarově vládě po C. Horáčkovi (9. 10. 1919 - 25. 5. 1920), zároveň též předsedou bankovního výboru Bankovního úřadu při Ministerstvu financí. Krom toho byl v téže vládě již od 1. 4. 1920 pověřen správou Ministerstva výživy lidu. Ve druhé Tusarově vládě (25. 5. 1920 - 15. 9. 1920) byl ministrem průmyslu, obchodu a živností, od 24. 6. 1920 do konce existence vlády pak navíc správcem Ministerstva zemědělství. Od roku 1922 prezident Anglo-československé banky. Stoupenec agrárního družstevnictví, vydavatel listu Moravský venkov.

Engliš Karel
26.5.1920 - 15.9.1920
a
Engliš Karel (správce)
15.9.1920 - 21.3.1921

Karel Engliš (1880 – 1961)

Ekonom, právník, filosof a politik, člen lidové-pokrokové strany, po roce 1918 národní demokrat, 1904 - 1911 působil jako úředník Zemského statistického úřadu, resp. Ministerstva obchodu ve Vídni, 1910 - 1919 docent, resp. profesor na české technice v Brně, od 1919 profesorem na právnické fakultě MU v Brně (též rektor MU), od 1939 profesor Právnické fakulty UK (též děkanem fakulty a rektorem UK). 1913 - 1918 poslanec moravského zemského sněmu, 1918 člen Národního výboru československého, 1920 - 1925 poslanec. Ministrem financí ve druhé Tusarově vládě (25. 5. 1920 - 15. 9. 1920), v následující první úřednické vládě J. Černého byl pověřen správou Ministerstva financí a tuto funkci vykonával až do 21. 3. 1921. Ministrem se znovu stal ve druhé vládě Švehlově (9. 12. 1925 - 18. 3. 1926) a zůstal jím i ve druhé Černého úřednické vládě (18. 3. 1926 - 12. 10. 1926). Ve třetí Švehlově vládě setrval v čele Ministerstva financí od jmenování vlády 12. 10. 1926 pouze do 25. 11. 1928. Naposled se do funkce vrátil v rámci druhé vlády F. Udržala od 7. 12. 1929, ani tehdy však nesetrval až do konce její existence, nýbrž pouze do 16. 4. 1931. Opakovaně stál v čele centrální banky, a to v letech 1920 - 1921 a 1925 - 1926 jako předseda bankovního výboru Bankovního úřadu při Ministerstvu financí, v letech 1934 - 1939 pak jako guvernér Národní banky československé. Ideový odpůrce A. Rašína, hlásal měnovou stabilizaci (jako opak Rašínovy měnové deflace). Mezi výsledky jeho práce patřily rozpočtová a daňová reforma (1927) a devalvace koruny (1934). Po únoru 1948 perzekvován (vykázán z Prahy).

Hanačík Vladimír
22.3.1921 - 26.9.1921

Vladimír Hanačík (1861 – 1954)

Ekonom, od roku 1883 pracoval na zemském finančním ředitelství (v Praze), od roku 1899 na Ministerstvu financí ve Vídni, 1911 - 1919 viceprezident zemského finančního ředitelství v Brně, resp. v Praze, v roce 1919 se stal prezidentem druhého z nich. Ministrem financí v první Černého úřednické vládě od 21. 3. 1921 do 26. 9. 1921 a paralelně předsedou bankovního výboru Bankovního úřadu při Ministerstvu financí. Svoji funkci na pražském zemském finančním ředitelství si při tom podržel a po konci svého vládního angažmá v jejím výkonu pokračoval.

Novák Augustin
27.9.1921 - 7.10.1922

Augustin Novák (1872 – 1951)

Ekonom, politickou příslušností národní demokrat. Od roku 1889 působil v bankovním sektoru (Česká banka Union, Zemská banka v Praze). 1919 – 1926 vrchním ředitelem Bankovního úřadu při Ministerstvu financí, ve stejné funkci pokračoval i po jeho transformaci v Národní banku československou až do roku 1934, kdy funkci opustil na protest proti devalvaci měny, prosazené v roce 1934 K. Englišem. Ministrem financí ve vládě Edvarda Beneše (26. 9. 1921 - 7. 10. 1922). Spolupracovník a pokračovatel A. Rašína (podílel se mj. na měnové odluce). Později působil v představenstvu Živnobanky.

Rašín Alois
7.10.1922 - 18.2.1923

Alois Rašín (1867 – 1923)

Podruhé se stal ministrem 7. 10. 1922 v první Švehlově vládě a v této funkci setrval až do své smrti 18. 2. 1923. V obou případech zároveň ve funkci předsedy bankovního výboru Bankovního úřadu při Ministerstvu financí. Do historie vstoupil zejména měnovou reformou v roce 1919 znamenající vytvoření stabilní české měny. Kladl důraz na deflační politiku a krácení státních výdajů. 5. ledna 1923 na něj spáchal atentát anarchistů Šoupal, svému zranění A. Rašín podlehl následující měsíc.

Bečka Bohdan
24.2.1923 - 8.12.1923

Bohdan Bečka (1863 – 1940)

Ekonom, politik, stavební podnikatel, původně mladoček (1915 – 1917 místopředseda strany), později národní demokrat, 1918 - 1925 poslanec, 1925 - 1929 senátor, 1918 - 1923 předseda správní rady Živnobanky. Ministrem financí se stal 24. 2. 1923 v první Švehlově vládě po smrti svého předchůdce A. Rašína, ve funkci setrval až do konce působení vlády (9. 12. 1925). Stejně jako všichni ministři před ním byl současně předsedou bankovního výboru Bankovního úřadu při Ministerstvu financí. Jeho hlavní aktivitou byla sanace bankovníctví po deflační krizi 1922 – 1924, a to i cestou státní podpory peněžním ústavům.

Engliš Karel
9.12.1925 - 25.11.1928

Karel Engliš (1880 – 1961)

Ministrem se znovu stal ve druhé vládě Švehlově (9. 12. 1925 - 18. 3. 1926) a zůstal jím i ve druhé Černého úřednické vládě (18. 3. 1926 - 12. 10. 1926). Ve třetí Švehlově vládě setrval v čele Ministerstva financí od jmenování vlády 12. 10. 1926 pouze do 25. 11. 1928.

Vlasák Bohumil (správce)
26.11.1928 - 1.2.1929

a

Vlasák Bohumil

1.2.1929 - 7.12.1929

Bohumil Vlasák (1871 – 1945)

Právník, ekonom. V letech 1895-1898 pracoval na Zemském finančním ředitelství v Praze, v letech 1898-1918 na Ministerstvu financí ve Vídni, poté až do roku 1934 – s výjimkou období, kdy byl ministrem – působil jako odborový přednosta Ministerstva financí. Správcem Ministerstva ve třetí Švehlově vládě od 25. 11 1928 do konce její existence 1. 2. 1929. Poté ministrem financí v první vládě Udržalově (1. 2. 1929 - 7. 12. 1929). Jako ministr dovršil deflační měnovou politiku na zlatý základ.

Engliš Karel
7.12.1929 - 16.4.1931

Karel Engliš (1880 – 1961)

Naposled se do funkce vrátil v rámci druhé vlády F. Udržala od 7. 12. 1929, ani tehdy však nesetřval až do konce její existence, nýbrž pouze do 16. 4. 1931. Opakovaně stál v čele centrální banky, a to v letech 1920 - 1921 a 1925 - 1926 jako předseda bankovního výboru Bankovního úřadu při Ministerstvu financí, v letech 1934 - 1939 pak jako guvernér Národní banky československé. Ideový odpůrce A. Rašína, hlásal měnovou stabilizaci (jako opak Rašínovy měnové deflace). Mezi výsledky jeho práce patřily rozpočtová a daňová reforma (1927) a devalvace koruny (1934). Po únoru 1948 perzekvován (vykázán z Prahy).

Trapl Karel
17.4.1931 - 16.3.1936

Karel Trapl (1881 – 1940)

Právník, ekonom. Po soudní praxi pracoval od roku 1907 na Poštovním ředitelství v Praze. Od roku 1919 vicepresident, od roku 1926 president Poštovního šekového úřadu; po jeho přeměně na Poštovní spořitelnu se v r. 1930 stal její prvním guvernérem. Do této funkce se vrátil i po odchodu z vlády. Ministrem financí ve druhé Udržalově vládě, ve které vystřídal K. Engliše (16. 4. 1931 - 29. 10. 1932). Své místo si podržel i v následujících třech vládách J. Malypetra (29. 10. 1932 - 14. 2. 1934, 14. 2. 1934 - 4. 6. 1935 a 4. 6. 1935 - 5. 11. 1935) a rovněž v první vládě M. Hodži (5. 11. 1935 - 18. 12. 1935). Vstoupil též do druhé Hodžovy vlády od 18. 12. 1935, avšak opustil ji už 17. 3. 1936. Ministerstvo tedy vedl v první fázi zbrojní konjunktury, kdy již bylo vystaveno stále silnějšímu tlaku vojenských kruhů na investice do ozbrojených sil.

Franke Emil (správce)
17.3.1936 - 28.3.1936

Emil Franke (1880 – 1939)

Politik, národní socialista, 1918 - 1939 místopředseda strany, ve stejném časovém rozmezí poslancem. Od 17. 9. 1919 pověřen správou Ministerstva železnic v první Tusarově vládě (do 25. 5. 1920). V první vládě Švehlově (7. 10. 1922 – 9. 12. 1925) byl ministrem pro zásobování lidu, kromě toho pak od 18. 2. 1924 správcem Ministerstva pošt a telegrafů a od 20. 7. 1925 Ministerstva sociální péče (v obou případech až do konce vlády). Ministrem pošt a telegrafů ve druhé Udržalově vládě (7. 12. 1929 - 29. 10. 1932). Tuto funkci si podržel i v následujících třech vládách J. Malypetra (29. 10. 1932 - 14. 2. 1934, 14. 2. 1934 - 4. 6. 1935 a 4. 6. 1935 - 5. 11. 1935) a taktéž v první vládě M. Hodži (5. 11. 1935 - 18. 12. 1935). Ve druhé Hodžově vládě jej zastával od jejího vzniku 18. 12. 1935 pouze do 23. 1. 1936, kdy přešel na post ministra školství a národní osvěty, kterým byl až do konce vlády 21. 7. 1937 a rovněž ve vládě následující (třetí M. Hodži, 21. 7. 1937 – 22. 9. 1938). Kromě toho byl správcem Ministerstva financí od 17. do 28. 3. 1939 (v rámci druhé Hodžovy vlády) a podruhé od 21. 7. do 2. 10. 1937.

Kalfus Josef
28.3.1936 - 21.7.1937

Josef Kalfus (1880 – 1956)

Ekonom, nestraní, začínal jako pracovník berní správy, později Ministerstva financí, na kterém strávil prakticky celou profesní kariéru. Jako vysoký úředník a odborník se stal 28. 3. 1936 ministrem financí ve druhé vládě M. Hodži, v níž setrval až do jejího skončení 21. 7. 1937. Do následující druhé Hodžovy vlády pro neshody ohledně vedení státních financí zprvu nevstoupil, nicméně ze své úřednické pozice měl na chod Ministerstva financí klíčový vliv. Ministrem se stal až 2. 10. 1937, když vláda schválila jeho nový finanční plán. Jeho nejvýznamnějším počinem bylo soustředění na tehdejší dobu nebývalých rozpočtových prostředků v období zbrojní konjunktury v době ohrožení republiky nacistickým Německem. Ministrem zůstal až do konce Hodžovy vlády 22. 9. 1938 ve dnech Mnichovské krize, svůj úřad si nicméně podržel i v následujících vládách až do roku 1945, tedy v obou vládách generála Syrového (22. 9. 1938 - 4. 10. 1938 a 4. 10. 1938 - 1. 12. 1938), ve druhorepublikové a zároveň později první protektorátní vládě R. Berana (1. 12. 1938 - 27. 4. 1939) a ve třech zbývajících protektorátních vládách (Eliášově 27. 4. 1939 - 19. 1. 1942, Krejčího 19. 1. 1942 - 19. 1. 1945 a Bienertově 19. 1. 1945 - 5. 5. 1945). Po válce byl spolu s dalšími členy třetí a čtvrté protektorátní vlády postaven před Národní soud, který jej shledal vinným, s ohledem na jeho podporu odboji a prokazatelnou obhajobu českých hospodářských a národních zájmů však upustil od potrestání.

Franke Emil (správce)
21.7.1937 - 2.10.1937

Emil Franke (1880 – 1939)

Byl správcem Ministerstva financí podruhé od 21. 7. do 2. 10. 1937.

Bouřlivé desetiletí (1938 - 1948)

I. Období druhé republiky (1938 – 1939)

Období druhé československé republiky vymezené mnichovskou dohodou, uzavřenou 30. září 1938, a okupací českých zemí nacistickým Německem 15. března 1939, představovalo viděno historickým odstupem období ryze přechodné, poznamenané především nutností vyrovnat se s politickými a hospodářskými dopady ztráty pohraničních území. Rovněž s sebou přineslo zásadní obrat od konceptu státu liberálně demokratického ke státu autoritativně-nacionalistickému. Krátká časová existence, navíc v bouřlivém období těsně předválečné Evropy, znamenala pro fungování státu především improvizaci a tápání spolu s absencí resp. nemožností realizace dlouhodobých zákonodárných a správních aktivit. Po stránce hospodářské bylo nutné řešit především okamžité hospodářské důsledky Mnichova, přičemž byl patrný jistý posun od liberální tržní ekonomiky směrem k direktivnímu hospodářství.

Reakcí značné části společnosti a politických kruhů na mnichovskou katastrofu se stal všeobecný nárůst nacionalismu a antisemitismu, přičemž vina za Mnichov byla připsána zejména předchozímu systému masarykovské demokracie a pluralitního stranictví. Vnitřní politika se tedy nesla ve znamení „zjednodušení“, směřujícího k vytvoření systému dvou stran (pravicové vládnoucí Strany národní jednoty a levicové „loajálně“ opoziční Národní strany práce). Zároveň postupně docházelo k zásahům a omezování těch společenských a politických aktivit, které byly spjaty s první republikou či se jakkoliv neidentifikovaly s nově budovaným režimem. Nemalým vlivem zde působil tlak nacistického Německa, jehož „vazalem“ se druhá republika velmi rychle stávala. Na Slovensku pak postupně politickou scénu opanovalo klerofašistické ľudácké hnutí. Zároveň se však velká část obyvatelstva českých zemí s novými poměry neztotožnila, považovala druhou republiku za dočasný stav a chovala naděje na budoucí obnovení státu v předmnichovských hranicích a v masarykovském duchu.

Odstoupení pohraničních území Německu a současné odstoupení Těšínska Polsku znamenalo ztrátu přibližně 38 % státního území (cca 30 000 km²) a 36 % obyvatelstva (cca 3,86 mil obyvatel).²⁷ Další ztráty přinesla tzv. vídeňská arbitráž znamenající odstoupení jižních oblastí Slovenska a Podkarpatské Rusi Maďarsku. Velkou ranou byla ztráta pohraničí především pro československé hospodářství, neboť došlo k zpřetrhání staletých ekonomických vazeb v české kotlině, ke ztrátě značné části surovinových zdrojů a průmyslové základny. Cíleně byla narušena dopravní síť. Dalším negativním důsledkem byl pokles zahraničního obchodu. Dlouhodobým a naléhavým ekonomickým problémem se konečně stal příliv českých uprchlíků z pohraničí, který dramaticky zvyšoval míru nezaměstnanosti a konkurenční tlaky v drobném podnikání. Větší část uprchlíků navíc tvořili státní zaměstnanci, pro které nebylo na zmenšeném území vhodné využití.

²⁷ Gebhart J., Kuklík J.: Druhá republika 1938-1939, Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě, Paseka, Praha 2004, str. 26

Prezidentem republiky byl po odstoupení Edvarda Beneše zvolen nestraník Emil Hácha. Pokud jde o vlády druhé republiky, první dvě měly krátkodobý charakter, přičemž v čele obou stál generál Jan Syrový. První byla úřednická, vytvořená ještě za první republiky v době sudetské krize a vládla do 4. 10. 1938. Druhá pak zahrnovala též zástupce některých politických stran a vládla od 4. 10. do 1. 12. 1938. Po zbytek existence druhé republiky pak stála v čele státu vláda sestavená Stranou národní jednoty s předsedou Rudolfem Beranem (někdejší předsedou agrární strany). Ve všech těchto vládách si křeslo ministra financí podržel Josef Kalfus. Ve funkci guvernéra Národní banky československé pokračoval nadále Karel Engliš. Po skončení jeho funkčního období v únoru 1939 jej vystřídal Ladislav František Dvořák.

Zásadní ústavněprávní změnu představovalo vyhlášení autonomie Slovenska a Podkarpatské Rusi, realizované ústavními zákony č. 299/1938 Sb. z. a n., o autonomii Slovenskej krajiny, a č. 328/1938 Sb. z. a n., o autonomii Podkarpatské Rusi, oběma přijatými dne 19. listopadu 1938. Iniciátory tohoto kroku byli především slovenští luďáci, kteří jej ovšem ve skrytu považovali za první krok k úplnému odtržení Slovenska. Spolu se zavedením autonomie obou území došlo ke změně názvu státu na Česko-Slovenskou republiku. Ministr financí Kalfus navíc musel opakovaně vyvracet lživá tvrzení luďáckých politiků o českém „rabování“ a o „sebraných miliardách“ na Slovensku během první republiky.²⁸

Základním principem byla obecná kompetence autonomních orgánů, při taxativně stanovené kompetenci orgánů centrálních. Právě resort financí (především otázky měny a státního dluhu) tvořil spolu s resorty zahraničních věcí a obrany výslovně vymezenou agendu centrální vlády. Po stránce rozpočtové se předpokládalo sestavení centrálního rozpočtu, přičemž podle výslovného ustanovení zákona se na výdajích tohoto rozpočtu měly autonomní oblasti podílet podle výše svého příspěvku na straně příjmů. Centrální rozpočet měl být financován ze státních monopolů a cel, společných státních podniků a z příjmu určitých daní, především některých daní nepřímých. Vedle centrálního rozpočtu měly být sestaveny rovněž rozpočty obou autonomních oblastí a dále zvláštní rozpočet pro české země (ačkoliv ty samy o sobě autonomní celek netvořily a struktura státu tedy byla asymetrická). Jinak byly ovšem pravomoci autonomních vlád velmi široké, včetně řady otázek hospodářských a včetně výkonné moci i ve vztahu k části společného zákonodárství.

Prakticky po celou dobu slovenské autonomie v rámci druhé republiky vykonával funkci ministra financí slovenské autonomní vlády Pavol Teplanský. Ústavní zákon č. 299/1938 Sb. z. a n. dále předpokládal zřízení slovenského státního tajemníka na celostátním Ministerstvu financí. Stal se jím Alexander Hrnčiar.

Ještě radikálnějším krokem, znamenajícím již jasný příklon k autoritativnímu státu, bylo přijetí zmocňovacího zákona č. 330/1938 Sb. z. a n., který po dobu dvou let umožňoval prezidentovi vydávat dekrety, měnící ústavní listinu a ústavní zákony na jednomyslný návrh vlády a vláda sama mohla vydávat nařízení s mocí zákona. Toto zmocnění vláda následně hojně využívala.

²⁸ Kvaček R., Tomášek D.: Obžalována je vláda, Themis, 1999, str. 40 a 41

V oblasti finanční a hospodářské politiky přineslo období druhé republiky především následující události a aktivity.

- Přijetí rozpočtového provizoria Národním shromážděním na jeho poslední schůzi 16. prosince 1938 (spolu se zmocňovacím zákonem). Podle provizoria (zákon č. 332/1938 Sb. z. a n., o zatímním vedení státního hospodaření Česko-Slovenské republiky), se hospodařilo až do 20. února 1939.
- Přijetí celostátního rozpočtu (vládní nařízení č. 38/1939 Sb. z. a n.) dne 16. února 1939 s účinností od 20. února 1939. Rozpočet počítal s nárůstem státního dluhu o 7 miliard na 58 miliard celkem, což vyplývalo především z přijetí britské půjčky na překlenutí hospodářských ztrát spojených s Mnichovem (viz dále). Česko-Slovensku zůstal navzdory třetinovým ztrátám území a obyvatelstva dosavadní státní dluh v plné výši. V případě vnitřního dluhu muselo být přerušeno jeho umořování. Ve snaze navýšit příjmovou stránku rozpočtu byly zavedeny nové daně (důchodová, z tantiém), resp. došlo k prodloužení účinnosti zákona o dani z obratu a dani přepychové. Významným faktorem bylo též snížení výdajů na obranu. Mezi jednotlivými částmi Česko-Slovenska byly náklady rozděleny v poměru 80% české země, 16% Slovensko a 4% Podkarpatská Rus.
- Poskytnutí pomnichovské půjčky Velkou Británií. Původně bylo avizováno 30 miliónů liber s okamžitou zálohou ve výši 10 miliónů. Ve skutečnosti bylo pro potřeby státu převedeno 2,5 miliónu a 3,5 miliónu bylo později použito na splátky československého dluhu ve Velké Británii, zatímco další 4 milióny byly transformovány na britský dar na podporu židovské emigrace z českých zemí (tedy bez nároku na vrácení). Francie naproti tomu nabídla pouze jisté úlevy ohledně stávajících dluhů a případnou záruku za československou půjčku odjinud.
- Zřízení Státní hospodářské rady dne 23. prosince 1938 jako poradního orgánu vlády pro strategické ekonomické, finanční a sociální plánování.
- Uzavření pražské burzy cenných papírů a přesun těžiště kapitálových obchodů na soukromou půdu.
- Na okupovaném území byla pochopitelně zavedena jako platidlo říšská marka, zatímco příslušná část korunových platidel byla Němci stažena z oběhu. Po stránce technické proběhla celá měnová operace na obou stranách bez zásadních problémů. Prakticky se jednalo o stažení 1250,6 miliónů Kč v bankovkách, 1502,7 miliónů ve státovkách a 120,6 miliónů v mincích.²⁹ Transakce byla provedena v poměru 1 RM : 8,33 Kč a následně bylo německou stranou požadováno předání příslušných československých zlatých rezerv ke krytí celé operace. Na základě dohody ze 4. března 1939 bylo na německou stranu převedeno celkem 14,5 tuny zlata reprezentujících hodnotu 481 miliónů korun v bankovkách. Zbytek bankovek (769 miliónů korun) byl započítán na různé pohledávky (včetně státních) ve vztahu k odstoupenému území. Hodnota státovek byla německou stranou využita k nákupu přebytečných československých zbraní a k vykoupení českých majetkových podílů v Sudetech. Ústupkem dosaženým českou stranou bylo neuhrazení hodnoty mincí.
- Transfery bankovních poboček v Sudetech na německé banky. Pobočky českých peněžních ústavů byly buď převáděny na peněžní ústavy německé nebo přímo likvidovány. Nejrychleji postupovala v tomto směru Živnobanka a Česká banka Union, které převedly své pobočky nejpozději v lednu 1939. Tyto transfery měly sice formálně vzato povahu obchodní, avšak pro české peněžní ústavy představovaly operace ryze ztrátové a realizované pod nevybíravým německým nátlakem. Proto se většina ostatních bank snažila podnítit uzavření rámcové dohody mezi druhou republikou a Německem o převodu poboček, přičemž na jejím základě by pak byly uzavírány dílčí dohody mezi

²⁹ Průcha V. a kol.: Hospodářské a sociální dějiny Československa, I. díl, Doplněk, 2004, str. 431

peněžními ústavy. Ministerstvo financí vyvíjelo aktivity k uzavření dohody od ledna 1939, avšak celý problém se protahoval až do okupace, po níž byl vyřešen administrativní cestou. Obdobným sporným bodem byly převody majetkové účasti peněžních ústavů v zabraných podnicích. Kromě samotného nuceného převodu bankovních poboček se německé banky v některých případech domohly proplacení aktivního salda poboček vůči jejich českým centrálám, přičemž toto saldo bylo výsledkem zmanipulování účetnictví.

- Převody podílů v českých podnicích do rukou německého kapitálu. Rovněž se jednalo o vynucené operace, znamenající odliv kapitálu především britského a francouzského, a jeho nahrazení kapitálem německých koncernů a bank (především Deutsche Bank a Dresdner Bank). Druhá republika se tak dostávala do hospodářského vleku nacistického Německa. Na druhou stranu se však podařilo některé podniky dočasně uhájit (plzeňskou Škodovku, Vítkovické železárny).
- Zavedení vynuceného, umělého a pro českou stranu nevýhodného kurzu německé marky a polského zlotého.
- Zavedení vázaného devizového hospodářství, vyžadujícího pro vývoz kapitálu ze země souhlas Národní banky československé.
- Problém židovské emigrace a vývozu židovského kapitálu. V řešení židovské otázky byla druhá republika pod střídavým tlakem Německa na straně jedné a Západních zemí na straně druhé (především Velké Británie, která nediskriminací Židů podmiňovala poskytnutí půjčky na obnovu pomnichovského hospodářství). Vláda se snažila podporovat židovskou emigraci a převod jejich majetku do českých rukou, zároveň však emigrantům umožňovala část jejich kapitálu vyvézt. Významnou roli ve vztahu k řízenému vystěhovalectví hrál výše uvedený britský dar 4 miliónů liber (mezivládní smlouva o jeho podrobnostech byla uzavřena 27. ledna 1939). Proud židovských emigrantů směřoval do celé řady zemí, a to i do Palestiny (na základě dohody Ministerstva financí s Jewish Agency for Palestine). V období druhé republiky a poté až do července 1939 v rámci řízeného vystěhovalectví emigrovalo přes 12 000 Židů, srovnatelné množství pak opustilo české země soukromě.
- Vytvoření celní unie mezi druhou republikou a zabraným sudetským územím. Německo původně požadovalo všeobecnou celní unii mezi ním a Česko-Slovenskou republikou, která by byla pro českou stranu silně nevýhodná. Právě pro její odpor se nakonec celní unie realizovala pouze ve vztahu k zabraným územím a dále došlo k odbourání cel uvalovaných na vybrané produkty.
- Řešení problému uprchlíků z pohraničí, především státních zaměstnanců, kdy v rámci správních úřadů byla nastoupena především cesta penzionování zaměstnanců v důchodovém věku a propouštění vdaných žen, jejichž místa zaujímalí státní zaměstnanci muži - živitelé rodin z pohraničí.
- Zavedení cenové regulace, a to především v oblasti bytového trhu, kde bylo nutné řešit rozmáhající se přemrštěné cenové požadavky zneužívající postavení uprchlíků z pohraničí.
- Vytvoření administrativních překážek vzniku nových živností a stanovení numeru clausu pro některá svobodná povolání.
- Posílení, resp. zavedení některých kartelů.
- Odprodej přebytečného vojenského materiálu Německu, který provedlo Ministerstvo národní obrany ve spolupráci s Ministerstvem financí (příslušná smlouva byla podepsána v únoru 1939).

- Finanční a celní správa byla na obsazeném území organizována podle říšských předpisů. Z odstoupených oblastí musely odejít tisíce zaměstnanců československých finančních orgánů, a musela se řešit i územní organizace finančních orgánů na zbytku ČSR, neboť jejich obvody se odstoupením části území mnohdy výrazně zmenšily.

Rozporuplný a zmatený systém druhé republiky ovšem neměl dostatek času, aby se zkonsolidoval. Pod silicím zahraničním tlakem došlo k dalšímu prohloubení krize v česko-slovenských vztazích. Na přímý popud Berlína pak slovenský sněm ovládaný ľudáky vyhlásil 14. března 1939 nezávislost Slovenska. Druhého dne, 15. března 1939, byly české země okupovány vojsky nacistického Německa.

II. Protektorát Čechy a Morava (1939 – 1945)

Protektorát Čechy a Morava byl formálně zřízen výnosem vůdce a říšského kancléře Adolfa Hitlera ze dne 16. března 1939, tedy druhý den po okupaci českých zemí nacistickým Německem (publikován ve Sbírce zákonů a nařízení jako č. 75/1939). Za oficiální datum jeho zániku je považován 5. květen 1945. Protektorát představoval útvar, který byl vytvořen násilnou cestou, bez jakékoliv účasti české strany a jejích orgánů. Z pohledu českého ústavního práva i práva mezinárodního byl tedy nicotný. Rovněž obecně nedosáhl mezinárodního uznání a např. Spojené státy odmítly Protektorátu nadále poskytovat stávající československou dovozní doložku nejvyšších výhod.

Po formální stránce byl prezentován jako autonomní celek v mezích Německé říše, který neměl mezinárodněprávní subjektivitu a jehož jménem v zahraničních vztazích vystupovala Říše, která mu zároveň poskytovala vojenskou „ochranu“. Podle článku 3 odst. 2 výnosu Protektorát vykonával svoje výsostná práva „ve shodě s politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami Říše.“ Svojí skutečnou povahou představoval nástroj nacistické diktatury spojené s hospodářským vytěžením českých zemí a s omezením, resp. z dlouhodobého pohledu s eliminací neněmeckého obyvatelstva. Z tohoto důvodu byl samotný výnos o zřízení Protektorátu dodržován jen velmi volně a řada jeho tezí ani nebyla naplněna.

V duchu údajného práva Protektorátu na autonomní správu stály v jeho čele protektorátní („státní“) prezident a protektorátní vláda. Obě tyto instituce, stejně jako celý státní aparát, byly převzaty z dob druhé republiky. Pokud jde o Národní shromáždění, to bylo 21. 3. 1939 prezidentem rozpuštěno a žádná plnohodnotná instituce parlamentního typu nebyla místo něho zřízena (s výjimkou tzv. Výboru Národního souručenství, který měl ale okrajový význam). Ve výnosu byly dále vymezeny další oblasti vládní agendy, které náležely přímo Říši, přičemž jejich okruh byl v průběhu války ještě rozšiřován. V souladu s omezováním vládní agendy došlo ke zrušení některých ministerstev (na konci války jich zbylo jen sedm). Právní předpisy byly vydávány ve Sbírce zákonů a nařízení česky a německy.

Rozhodující roli v Protektorátu hrály ovšem orgány německé, které zde existovaly vedle orgánů autonomních. Hlavou německé správy a skutečným pánem Protektorátu byl říšský protektor, jako reprezentant vůdce a zároveň říšské vlády, který potvrzoval ve funkcích členy vlády protektorátní, vydával vlastní právní předpisy a mohl zasahovat do předpisů vydaných protektorátní vládou. Protektora zastupoval tzv. státní tajemník (po celou dobu jím byl K. H. Frank). V srpnu 1943 byla role klíčového mocenského hráče v Protektorátu převedena na nově zřízenou německou funkci tzv. státního ministra, který nadále vykonával většinu kompetencí protektora (včetně legislativní činnosti), z něhož se stala osoba spíše reprezentační. Státním ministrem se opět stal K. H. Frank.

Protektorátní vláda nadále vydávala vládní nařízení podle zmocňovacího zákona č. 330/1938 Sb. z. a n., jehož dvouletá platnost byla v prosinci 1940 prodloužena nařízením říšského protektora. Jinak vedle nových protektorátních předpisů v zásadě platilo též dosavadní československé právo a také právo německé. Obyvatelstvo bylo rozděleno na německé (s říšským občanstvím a podléhající říšské jurisdikci), české (protektorátní) a více méně bezprávné židovské.

Prezidentem Protektorátu zůstal po celou dobu jeho existence Emil Hácha. Rovněž první protektorátní vláda byla v nezměněném složení v čele s Rudolfem Beranem převzata z druhé republiky a setrvala ve funkci do 27. 4. 1939, kdy ji nahradila vláda generála Aloise Eliáše, ve které nadále působila řada dosavadních ministrů a která fungovala do 19. 1. 1942. V čele

třetí a čtvrté vlády (19. 1. 1942 – 19. 1. 1945 a 19. 1. 1945 – 5. 5. 1945) stáli Jaroslav Krejčí a Richard Bienert. Ve všech protektorátních vládách zůstal v křesle ministra financí Josef Kalfus. Co se týče Národní banky československé, ta byla přeměněna na Národní banku pro Čechy a Moravu a jejím guvernérem nadále zůstal L. F. Dvořák, a to až do roku 1945. V zájmu účinnější exploatace českého hospodářství se navíc ve 3. a 4. protektorátní vládě stal ministrem hospodářství a práce Němec Walter Bertsch.

Obecně při tom platilo, že v první i druhé protektorátní vládě působily některé osoby zapojené do protinacistického odboje (Eliáš, Feierabend), zatímco třetí a čtvrtá vláda byly obecně považovány za kolaborantské. Výjimku v tomto ohledu tvořil ministr financí Kalfus, který navenek vystupoval jako apolitický odborník, zároveň se však po celou dobu svého působení snažil obhajovat české zájmy především na poli hospodářském a prokazatelně poskytoval pomoc odboji (včetně pomoci finanční), což se odrazilo též v poválečném rozsudku Národního soudu, který sice Kalfuse jako člena kolaborantských vlád shledal vinným, zároveň ale upustil od potrestání (jako u jediného z obžalovaných)³⁰.

Po stránce hospodářské bylo obecným cílem německé správy zapojení Protektorátu do velkoněmecké ekonomiky. S ohledem na vysokou hospodářskou (především průmyslovou) vyspělost českých zemí byla sledována snaha o jejich důkladné využití pro válečnou ekonomiku, což bylo ovšem podmíněno jistou mírou společenské stability a sociálních jistot obyvatelstva. V důsledku toho byla v Protektorátu vedle ekonomické exploatace uplatňována politika menší plošné represe a lepších pracovních podmínek než na jiných okupovaných územích.

V Protektorátu došlo na poli finančním a hospodářském především k následujícím událostem a aktivitám.

- Vytvoření celní unie mezi Protektorátem a Říší, kdy se české země staly součástí říšského celního území a podléhaly říšské celní výsosti (viz čl. 9 výnosu o zřízení Protektorátu). Realizace celního sjednocení byla provedena k 1. 10. 1940.
- Zároveň se vznikem celní unie došlo k zavedení souběžné platnosti říšské marky a protektorátní koruny, a to na základě čl. 10 výnosu o zřízení Protektorátu (před 1. 10. 1940 směli v Protektorátu platit markami pouze příslušníci německých ozbrojených sil)³¹. Marky, jimiž bylo placeno v Protektorátu, byla Národní banka povinna vyměňovat za koruny a marky následně zasílat do Říše, přičemž jejich hodnota pak byla ve prospěch Protektorátu evidována na tzv. zatímním účtu, aniž by byla kdy proplacena. Měnová politika patřila do té části kompetencí, které protektorátní administrativa pozbyla ve prospěch Říše³² a podle výnosu měla poměr obou měn určit říšská vláda. Již od vzniku Protektorátu tak byl kurz marky ke koruně protekcionisticky stanoven ve prospěch marky (10 K : 1 RM), celní unie pak k dalšímu podhodnocení koruny ještě přispěla.

³⁰ Podrobnosti ohledně procesu se třetí (resp. čtvrtou) protektorátní vládou a rovněž k osobě ministra Kalfuse viz Kvaček R., Tomášek D.: *Obžalována je vláda*, Themis, 1999

³¹ Název české měny se změnil z koruny československé (Kč) na korunu (K). Nadále se používaly původní bankovky s doplněným razítkem. Nové protektorátní oběživo začalo být distribuováno až v roce 1940.

³² Dokonce i zbytková protektorátní měnová agenda byla spolu s peněžnictvím od roku 1942 vyčleněna z kompetence Ministerstva financí a převedena na Ministerstvo hospodářství a práce v čele s Němcem Bertschem.

- Navázáním na kurz marky došlo též ke zhodnocení koruny vůči zahraničním měnám, čímž došlo ke znehodnocení protektorátních zásob zlata a deviz. Ztrátu Národní banky ve výši 239 milionů korun muselo uhradit Ministerstvo financí.
- Protektorát byl povinen platit Říši tzv. matrikulární příspěvek jako poplatek za vojenskou „ochranu“. Ministru Kalfusovi se nicméně podařilo cestou různých umělých zdržení a odkladů nemalou část příspěvku do konce války nezaplatit.
- Realizace platebních transakcí mezi Říší a Protektorátem pomocí tzv. žirového účtu mezi Národní bankou a Reichsbankou v Berlíně. Od 15. 3. 1939 do 8. 5. 1945 byly na tomto účtu vedeny platby z Protektorátu do Říše a naopak z Říše do Protektorátu, přičemž na žirovém účtu bylo evidováno každý den pouze saldo vzájemných plateb. Jelikož za války převážná většina dodávek průmyslových výrobků, zbraní, munice, potravin a dalších komodit směřovala z Protektorátu do Říše, zatímco v opačném směru se nedováželo prakticky nic, zbylo na konci války na žirovém účtu vysoké saldo ve prospěch české strany. Toto saldo nebylo nikdy uhrazeno (podrobněji viz níže).
- Nárůst inflace způsobený řadou faktorů, především zmíněným v podstatě nedobytným dluhem Německa vyplývajícím ze žirového a zatímního účtu, jehož existence nutila Národní banku vydávat inflační korunové emise³³. V důsledku zavedení pevných cen a mezd nepřerostla inflace v hyperinflaci, avšak došlo k rozkvětu černého trhu. Celkový objem měnových škod vyčíslila poválečná administrativa částkou 135,5 miliard korun.³⁴
- Státní rozpočet Protektorátu schvaloval prezident a samozřejmě též říšský protektor, přičemž z něj nebyly financovány německé orgány. Pro rok 1940 nebyl řádný rozpočet sestaven (vzhledem k problému se zavedením celní unie s Říší). V následujících letech již sestavován byl, a to pravidelně schodkově (celkový válečný schodek 20,3 miliard korun). Protektorát převzal předchozí československý státní dluh (v tomto směru si tak absurdně zachoval jistou mezinárodněprávní subjektivitu). V případě vnitřního dluhu pokračovalo splácení úroků, zatímco umořování bylo pořerušeno a obnoveno až v roce 1942. Platby ve vztahu k dluhu vnějšímu byly přerušeny. Ve vazbě na odstoupení dřívějšího československého území se na základě dohod s Německem, Maďarskem a Slovenskem alespoň podařilo snížení dluhu o 9 miliard korun.
- Pokračovalo již za druhé republiky zavedené vázané devizové hospodářství. Po vzniku celní unie probíhaly devizové transakce v rámci zahraničního obchodu přes centrální clearing prostřednictvím Reichsbanky v Berlíně, která ovšem devizy odčerpávala a protektorátním vývozcům platila v korunách.
- Přeorientování českého hospodářství na válečné. Dodávky zbraní, průmyslových i zemědělských výrobků byly zasílány do Německa. Zemědělci byli soustavně zatěžováni plněním povinných dodávek. Průmyslová odvětví, která neměla přímý význam pro válečnou výrobu, byla omezována nebo likvidována. V pozdějších fázích války tlak pochopitelně narůstal.
- Pokračující pronikání německého kapitálu do protektorátních podniků (např. začlenění plzeňské Škodovky do koncernu A. G. Reichswerke Hermann Göring, pronikání Dresdner Bank, Deutsche Bank, Mannesmannova koncernu či I. G. Farbenindustrie).
- Další omezování volného trhu a přechod k stále direktivnějším formám ekonomiky. Docházelo k vytváření nových kartelů (české kartely byly rovněž zapojovány do kartelů německých) a k likvidaci hospodářské samosprávy (podniky byly sjednocovány do ústředních svazů, např. Ústředního svazu peněžnictví, dělených dále na hospodářské skupiny). Byl zřízen Nejvyšší cenový úřad s možností stanovovat pevné ceny zboží,

³³ Objem oběživa dosahoval s koncem války 96 miliard korun (v roce 1939 činil pouhých 14 miliard), viz Průcha V. a kol.: Hospodářské a sociální dějiny Československa, 1. díl, Doplněk, 2004, str. 489

³⁴ Průcha V. a kol.: Hospodářské a sociální dějiny Československa, 1. díl, Doplněk, 2004, str. 489

služeb, resp. výši některých plateb. Podobně byly regulovány i mzdy. V říjnu 1939 byl zaveden přidělový lístkový systém.

- Zavedení všeobecné pracovní povinnosti, která byla realizována i mimo území Protektorátu (tzv. totální nasazení).
- V prostředí protektorátních ministerstev docházelo k dosazování německých důvěrníků a dalších úředníků, podléhajících přímo německým orgánům. Jejich posláním bylo kontrolovat práci českých úřadů. Na Ministerstvu financí byl jejich počet relativně nižší, navíc Němci nebyli plně obeznámeni s místními poměry, což umožňovalo alespoň dílčí kroky k ochraně českých zájmů. Krom toho pak docházelo i k stále většímu zapojování Němců nikoliv jako přímých okupačních exponentů, ale jako kmenových pracovníků. Řada tzv. politicky nespolehlivých českých úředníků byla propuštěna či penzionována. Samozřejmostí bylo zavedení němčiny jako dalšího úředního jazyka a povinnost úředníků prokazovat její znalost.
- Pronásledování Židů, které se mimo jiné projevovalo i v hospodářské oblasti (zásadní omezení při zcizování vlastního majetku, především nemovitostí, vázanost vkladů s možností jen omezeného výběru, postupná arizace židovských podniků, zákaz výkonu funkcí ve veřejné správě). Platby ve prospěch Židů mohly být realizovány pouze se souhlasem Ministerstva financí. Ekonomický útlak směřoval rovněž proti osobám české národnosti (např. převádění vlastnictví pozemků z českých do německých rukou, které prováděl Pozemkový úřad pro Čechy a Moravu, zavádění nucené správy nad majetkem některých českých státních příslušníků Protektorátu, konfiskace).
- Ministerstvo financí opatřovalo značné finanční prostředky na platy veřejných zaměstnanců, kteří byli internováni německými úřady jako národní „rukojmí“ (např. v rámci akce Albrecht I.), resp. na finanční podpory pro ostatní internované občany. Rovněž poskytovalo dotace nejružnějším českým spolkům a organizacím, z nichž některé byly napojeny na odboj či alespoň působily proti germanizačnímu tlaku.

Zcela specifickým problémem byla otázka československého měnového zlata.³⁵ Když Němci obsadili Prahu, měla Národní banka 7 011 kg měnového zlata deponováno přímo v Praze a 59 561 kg u cedulových bank v cizině. Největší část zlata byla deponována v Londýně na jméno Národní banky československé u Bank of England, a to 26 763,7466 kg. Dalších 28 309,3057 kg bylo uloženo u Banky pro mezinárodní platy v Basileji, přičemž i tato část zlata byla fyzicky uložena na zvláštním podúčtě ve prospěch basilejské banky u Bank of England v Londýně. Obojí zlato bylo československým vlastnictvím a právně šlo o úschovu (gold deposit).

Bezprostředně po okupaci českých zemí dne 15. března 1939 byl dosazen do Národní banky říšský zmocněnec dr. Müller, který jednal podle pokynů Reichsbanky v Berlíně. Německý zmocněnec ihned po svém nástupu donutil pod hrozbou zastřelení vedení banky, aby veškeré československé měnové zlato deponované v Londýně převedla na berlínskou Reichsbanku. Národní banka po dvou dnech 18. března 1939 odeslala doporučenými dopisy dva příkazy. První příkaz byl adresován na Bank of England do Londýna a požadoval převedení 26 763,7466 kg měnového zlata na Banku pro mezinárodní platy v Basileji. Druhý příkaz ukládal Bance pro mezinárodní platy v Basileji, aby z depozita 28 309,3057 kg měnového zlata vedeného na účtu u Bank of England v Londýně převedla 23 087 kg měnového zlata na Reichsbanku v Berlíně.

Ještě dříve, než došlo k podepsání příkazů k převodu měnového zlata, intervenovali zástupci Národní banky na velvyslanectvích Velké Británie a Francie v Praze, aby dispozice vynucené říšským zmocněncem nebyly provedeny. Banka pro mezinárodní platy v Basileji ve

³⁵ Krejčí J., Několik poznámek k historii navrácení československého měnového zlata, Právník, č. 7/1996

spolupráci s Bank of England nicméně na první pohled vynucený a proto neplatný příkaz provedla a převedla na Reichsbanku v Berlíně celkem 23 087 kg měnového zlata. Dne 27. března 1939 německý ředitel Banky pro mezinárodní platy v Basileji sdělil říšskému zmocněnci dr. Müllerovi do Prahy, že příkaz o převodu zlata na Reichsbanku v Berlíně byl promptně proveden dne 20. března 1939 a že Reichsbanka v Berlíně již zlatem disponovala. S ohledem na umístění zlata v Londýně pak Němci jeho část vyměnili s Bankou pro mezinárodní platy v Basileji za jiné zlato na kontinentě a zbylou částí disponovala Reichsbanka přímo v Londýně. Němci tedy žádné zlato z Anglie neodvezli. Nelze pochybovat o tom, že československým zlatem následně byly v Londýně placeny válečné dodávky pro Německo.

Naproti tomu osud druhého příkazu, který se týkal převodu 26 763,7466 kg měnového zlata na Banku pro mezinárodní platy v Basileji, byl odlišný. Okupace českých zemí 15. března 1939 prakticky učinila konec mnichovskému snu o záchraně evropského míru a v Británii se začalo přemýšlet o nutnosti odporovat německé expanzi, jakkoliv britská vláda zprvu opouštěla usmiřovací politiku appeasementu jen neochotně a váhavě. Dne 18. května 1939 se problém československého zlata dostal na program schůze Dolní sněmovny. Byl vznesen dotaz, co je pravdy na tom, že byla uzavřena ujednání vztahující se na čsl. měnové zlato. Následující den byla v deníku Daily Telegraph uveřejněna zpráva o vydání čsl. měnového zlata Německu. Představitel opozice David Lloyd George oznámil tuto zprávu v Dolní sněmovně, ministerský předseda Chamberlain ovšem reagoval označením zprávy za novinářskou kachnu. Rozproudila se bouřlivá debata, ve které poslanci Chamberlainův postup kritizovali, mezi jinými i čelný představitel konservativců Winston Churchill. V důsledku toho druhý příkaz k převodu proveden nebyl³⁶.

Pokud jde o zbytek zlata, který zůstal v Praze, z něj bylo v červnu 1940 převezeno do Berlína 6376 kg zlata. Z celého zlatého krytí české měny tak v dispozici české (protektorátní) vlády zůstalo jen 2,6 %.

Co se týče finanční a celní správy, přetrval zpočátku v Protektorátu předchozí stav. K větším změnám došlo až v roce 1940, kdy vstoupila v platnost celní unie Protektorátu s Německem a byla odstraněna celní hranice. V důsledku toho byla zrušena finanční stráž. Správa cel, spotřebních daní a státních monopolů byla rozdělena mezi úřady protektorátní (které ji vykonávaly pro vnitřní území Protektorátu) a úřady německé, které ji zajišťovaly vůči cizině. Ve druhém případě se pak výnosy spotřebních daní, cel a státních monopolů staly příjmy Říše, přičemž došlo alespoň k jejich částečnému zúčtování vůči matrikulárnímu příspěvku.

Z území Protektorátu byl vytvořen vrchní finanční okres Čechy a Morava a v Praze vznikl – jako orgán říšské správy – Úřad vrchního finančního prezidenta pro správu cel, spotřebních daní a monopolů. Správu daní přímých nadále vykonávala soustava zemských finančních ředitelství, berních správ a berních úřadů, i když jejich počet, obvod a sídla se v průběhu let několikrát měnil. Okresní finanční ředitelství byla zrušena v roce 1943, neboť převodem značné části správy nepřímých daní na říšské úřady odpadla převážná část jejich pracovní náplně, zbytek byl přenesen na berní správy, v Praze a v Brně též na poplatkové úřady (bývalé úřady pro vyměřování poplatků). Správu cel, spotřebních daní a monopolů, připadající protektorátním úřadům, vykonávaly hlavní celní úřady (bylo jich původně 13, později 10) jako úřady vyměřovací a celní úřady jako úřady pomocné. Název těchto úřadů byl poněkud zavádějící, protože celní agenda byla u nich velmi omezená, hlavní náplní byly

³⁶ Zmíněné události této doby jsou popsány v knize Gilbert M., Gott R. „The Appeasers“. Tato kniha popisuje nejen cynické klima vládnoucí při podpisu Mnichovské dohody, nýbrž i podrobnosti týkající se československého měnového zlata.

nepřímé daně. Již v roce 1940 byly zrušeny důchodkové kontrolní úřady a jejich zbývající kompetence byla přenesena na úřady berní, zčásti pak na celní dozorčí služebny.

Pochopitelně docházelo i ke značným změnám jednotlivých daňových zákonů, zejména implementací německých daňových předpisů (např. v dani z obratu), ale i k zavedení zcela nových daní, jako byla např. daň z majetku, daň korporační, daň z požární ochrany, daň z přepravy kolejovými vozidly a další. Místo srážkové důchodové daně byla zavedena daň ze mzdy. Specifický charakter měla daň z vystěhování, válečný příspěvek k důchodové dani (jako kompenzaci neúčasti Čechů při obraně Říše) a rasově diskriminační přírážka k důchodové dani, která postihovala Židy, Romy a Poláky. Kromě nových daní pak samozřejmě docházelo i k navyšování daní stávajících.

III. Státní zřízení v exilu (1939 – 1945)

Paralelně s existencí Protektorátu Čechy a Morava se v západním exilu, především ve Velké Británii, zformovalo prozatímní státní zřízení, usilující o poválečnou obnovu Československa, a to v jeho předmnichovských hranicích. Základní politicko-právní východiska při tom byla následující.

- Samostatné Československo nikdy právně nezaniklo, neboť okupace českých zemí 15. března 1939 byla zjevným porušením mezinárodního práva a konec konců i Mnichovské dohody. V tomto směru byla situace československého exilu relativně jednoduchá, neboť západní velmoci okupaci českých zemí nikdy oficiálně neuznaly, ačkoliv jejich politika byla až do vypuknutí války obojaká a směřují cí k uznání okupace de facto. Problémem ovšem byla otázka Slovenského státu, který některými státy uznán byl.
- Mnichovská dohoda (a následné odstoupení pohraničních území) byla neplatná od samého počátku, neboť opět svojí podstatou odporovala mezinárodnímu právu, byla přijata bez účasti československé strany, Československo se jí podřídilo pouze pod hrozbou vojenského zásahu, a to bez schválení ústavně předepsaným způsobem. Totéž pak platilo i o vídeňské arbitráži. V případě předmnichovských hranic byla situace podstatně komplikovanější, protože Velká Británie a Francie se poměrně dlouho odmítaly Mnichova zřítí.³⁷
- Prezidentem republiky nadále zůstal Edvard Beneš, jehož abdikace v říjnu 1938 byla opět vynucena silou ze strany Německa.

Pokusy o vytvoření zahraniční politické reprezentace zaznamenaly první dílčí úspěch až po vypuknutí druhé světové války, když byl 17. října 1939 vytvořen Československý národní výbor v Paříži v čele s E. Benešem. Francie a Velká Británie jej však neuznaly jako exilovou vládu, nýbrž pouze jako reprezentanta zájmů československých národů v zahraničí a jako autoritu ohledně československé armády ve Francii.

Po porážce Francie se centrem čs. emigrace stal Londýn, kde se Československý národní výbor přetvořil v prozatímní exilovou vládu, která byla jako taková uznána Velkou Británií de facto dopisem ministra zahraničí lorda Halifaxe ze dne 21. července 1940. V důsledku britského opatrného postoje tak vznikl do značné míry neurčitý právní stav, který byl definitivně vyřešen až 18. července 1941, kdy ve stejný den uznaly československou exilovou vládu de iure Sovětský svaz a Velká Británie, zatímco USA tak učinily až v říjnu 1942.

37 Podrobněji viz Malý K. a kolektiv, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Linde, Praha 1997

Úsilí o eliminaci Mnichovské dohody však pokračovalo a úspěchu bylo dosaženo teprve 5. srpna 1942, kdy se Velká Británie prohlásila za zbavenou „jakýchkoliv závazků“ z dohody vyplývajících. Později následovalo odmítnutí Mnichova od samého počátku Francií (29. září 1942) a po změně režimu též Itálií (26. září 1944), která stejně tak odmítla i vídeňskou arbitráž.

V londýnském exilu se vytvořily postupně tři vlády, v jejichž čele stál lidovec Jan Šrámek (21. 7. 1940 - 27. 10. 1941, 27. 10. 1941 - 12. 11. 1942 a 13. 11. 1942 - 4. 4. 1945). V první z nich byl ministrem financí Eduard Outrata, ve druhé a třetí zastával tento post Ladislav Feierabend. Počínajíc druhou vládou bylo zřízeno rovněž Ministerstvo hospodářské obnovy.

Dalšími součástmi exilového státního zřízení byla Státní rada (40 členů, poradní orgán, kvaziparlament) a Právní rada (poradní orgán, kvazisoud). Krom toho je do rámce státního zřízení v exilu řazen ještě Nejvyšší účetní a kontrolní úřad, jehož posláním byla finanční kontrola činnosti exilových orgánů, podniků fungujících v Británii za účasti československého státu a subjektů, jimž byla ze strany exilové vlády poskytována podpora.

Po právní stránce vyplývala z obecného principu kontinuity s předmnichovskou ČSR pokračující platnost dosavadních právních předpisů. Zásadním problémem byl však výkon moci zákonodárné, resp. faktická nemožnost jeho realizace v duchu ústavní listiny z roku 1920, která vzniklou situaci prostě neznala. Řešením se stalo vydávání ústavních dekretů, resp. dekretů prezidenta republiky. Základem se stal 15. října 1940 ústavní dekret č. 2/1940 Úředního věstníku československého, o prozatímním výkonu moci zákonodárné. Podle něj byl pro výkon těch prezidentských pravomocí, které vyžadovaly souhlas Národního shromáždění, tento souhlas nahrazen souhlasem vlády. Samotné dekryty a ústavní dekryty pak prezident mohl vydávat na návrh vlády se spolupodpisem jejího příslušného člena. Dekryty byly navíc výslovně považovány za nouzové opatření pro nejnutnější případy a především byla stanovena nutnost jejich dodatečného schválení (ratihabice) budoucím Národním shromážděním.³⁸

V oblasti hospodářské a finanční se exilové státní zřízení zabývalo jednak záležitostmi poválečné obnovy, jednak zabezpečením vlastního chodu a československé zahraniční armády. Rovněž se Československo zapojovalo do některých aktivit širšího mezinárodního kontextu.

- Po okupaci Československa 15. března 1939 byly všechny československé bankovní účty ve Velké Británii blokovány zákonem ze dne 27. března 1939, tzv. Czecho-Slovakia Restrictions of Banking Accounts Act 1939. Na základě dalšího britského zákona z ledna 1940 byl zřízen tzv. Czecho-Slovak Financial Claims Fund, do něhož britská vláda převedla dosud nevyplacenou část pomnichovské půjčky (celkem 3,5 miliónů liber). Z těchto prostředků pak poskytovala platby na dřívější československé zahraniční závazky, přičemž bylo vyplaceno cca 2 milióny liber.

38 Podrobný rozbor právní povahy prezidentských dekretů, historie jejich vydávání i klíčových jednotlivých dekretů viz Kuklík J.: Mýty a realita tzv. Benešových dekretů. Dekryty prezidenta republiky 1940-1945, Linde, Praha 2002

- Základem financování exilového státního zřízení a československé zahraniční armády ve Velké Británii se stala půjčka od britské vlády. Smlouva o ní byla uzavřena 12. prosince 1940 ministry financí obou zemí E. Outratou a Kingsley Woodem. Prvotní úvěr měl výši 7,5 milionů liber s možností dalšího navýšení. Ještě před tím byla v červenci 1940 britskou stranou poskytnuta záloha na vytvoření exilového státního zřízení a na evakuaci československých občanů z Francie ve výši 15 000 liber (později byla zaúčtována do úvěru). Poprvé byl úvěr navýšen v říjnu 1942 o 5 milionů liber, podruhé se tak stalo v únoru 1944 (o stejnou částku). Administrativní úvěr byl přijat rovněž od vlády francouzské.
- Poskytování a financování vojenské výzbroje a výstroje se v pozdější fázi války dělo na principech amerického Lend-Lease Act (zákona o půjčce a pronájmu), tedy s možností okamžitého odběru s povinností úhrady až po válce. Výchozí smlouva se Spojenými státy byla podepsána v červenci 1942, navazující s Velkou Británií pak v lednu 1943. Podíl Československa na americkém lend-leasu byl ovšem relativně malý (0,4 miliónů dolarů, tedy 33. místo z 35 zúčastněných zemí).³⁹ Československé vojenské jednotky byly později při shodném principu financování zřízeny i v Sovětském svazu.
- Veškeré devizové prostředky vlády v zahraničí byly soustředěny v Británii u Bank of England a převedeny na libry, k vedení vládních účtů byla využívána Barclay's Bank
- Významnou součástí československo - britské dohody byl rovněž závazek Velké Británie k poválečným dodávkám surovin (ve změněných podmínkách po roce 1945 se však prakticky nerealizoval) a vůbec k podpoře hospodářské obnovy Československa. Současně československá vláda vyslovila souhlas s britským využitím části československého zlata, které bylo uloženo v Británii. Ministerstvo financí tehdy vyčíslilo jeho hodnotu na 1 miliardu 200 milionů korun. O problému československého zlata podrobněji níže.
- Pokud jde o státní rozpočty, ty byly v průběhu války vydávány formou prezidentských dekretů, přičemž kontrolu jejich plnění prováděl Nejvyšší účetní a kontrolní úřad. Zvláštností byl princip, podle něhož musel být každý rozpočet předem odsouhlasen britským ministerstvem financí spolu s nutností předložit britské straně podrobné vyúčtování rozpočtu minulého, což bylo způsobeno tím, že exilové státní zřízení bylo cestou úvěru financováno z britských peněz. Rozpočet pro rok 1940 (resp. pro jeho zbytek) byl přijat v srpnu 1940 jako provizorium (smlouva o úvěru byla podepsána až v prosinci 1940). Rovněž v roce 1941 se nejprve hospodařilo podle provizoria, protože britská strana zprvu odsouhlasila pouze civilní část rozpočtu, zatímco o části vojenské muselo být dále jednáno až do března, kdy byl rozpočet přijat. Rozpočet pro následující rok pak již byl přijat včas, avšak v letech 1942 a 1943 musely být přijímány v průběhu roku ještě dodatečné rozpočty (rovněž prezidentskými dekrety), neboť původní se ukázaly jako nedostatečné. Pro rok 1945 byl pak vedle běžného rozpočtu sestaven ještě mimořádný rozpočet, pamatující na bezprostřední výdaje na osvobozeném československém území.
- Pro financování aktivit exilového státního zřízení sloužilo rovněž zakládání, resp. provozování podniků v Británii s účastí československé vlády (společnosti Caswick, Omnipol, Suppak, Spořitelna československého vojska, pobočka Anglo-československé banky v Londýně).

- Uzavření dohody o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci se Sovětským svazem dne 12. prosince 1943, která znamenala pro Československo jistý přínos v poválečné obnově, zároveň je ale všeobecně považovaná za první významný krok v přesunu Československa do sovětské sféry vlivu.
- Angažování Československa jako zakládajícího člena OSN a účastníka dohody o Správě Spojených národů pro okamžitou pomoc a první obnovu (UNRRA).
- Účast Československa na konferenci 44 spojeneckých a dalších zemí v americkém lázeňském středisku Bretton Woods (New Hampshire) v červenci 1944, jejímž výsledkem bylo vytvoření tzv. brettonwoodského systému měnových kurzů. Podstatou systému, který fungoval až do počátku 70. let, bylo navázání světových měn vedle zlata též na dolar, což výrazně zvýšilo adaptabilitu jejich kurzů. Na konferenci došlo též ke zřízení Mezinárodního měnového fondu a Mezinárodní rekonstrukční banky (později přejmenována na Světovou banku). Účelem Fondu se sídlem ve Washingtonu se stala podpora mezinárodní měnové spolupráce a stability devizových kursů, odstraňování devizových omezení, zmírňování nerovnováh v platebních bilancích členských zemí, usnadnění zahraničního obchodu atd. Fond umožňuje členským zemím čerpání určitých druhů úvěrů zejména pro překonání krátkodobých problémů spojených s nerovnováhou platebních bilancí.⁴⁰
- Pokud jde o postavení úředníků exilového státního zřízení, to bylo v duchu obecného principu právní kontinuity s předmnichovským Československem nadále vymezeno dosavadními předpisy. Příslušné modifikace, vyplývající ze specifčnosti provizorní válečné situace, pak stanovil prezidentský dekret č. 10/1941 Úředního věstníku čsl., o ustanovování a o služebních i platových poměrech zaměstnanců Československé republiky v zahraničí.
- Významnou součástí činnosti exilového státního zřízení v posledních měsících války byla příprava řady prezidentských dekretů, upravujících dalekosáhlé politické, hospodářské a sociální reformy v poválečném Československu. O nich podrobněji níže.

V srpnu 1944 byl vydán ústavní dekret 10/1944 Úředního věstníku čsl., o dočasné správě osvobozeného území Republiky československé, který pro přechodnou dobu před přemístěním vlády svěřoval výkon státní moci na osvobozeném území Úřadu pro správu osvobozeného území, v jehož čele stál vládní delegát s oprávněním zastupovat jednotlivé ministry a vydávat prozatímní vládní nařízení podléhající dodatečnému chválení vládou. V důsledku neochoty sovětské strany a rovněž slovenských představitelů však byla skutečná činnost vládního delegáta⁴¹ a Úřadu jen omezená.

Exilové státní zřízení jako celek nepřešlo do poválečného Československa a jeho existence skončila spolu s vytvořením první poválečné vlády na osvobozeném území 4. dubna 1945 v Košicích, přičemž nová vláda byla složena ze zástupců londýnského i moskevského exilu.

⁴⁰ Dále Fond v roce 1970 přistoupil k emisi mezinárodní měnové jednotky Special Drawing Rights (tzv. zvláštní jednotka čerpání). Jde o jednotku složenou z více měn, čímž se omezuje nebezpečí vysokého znehodnocení (devalvace) některé měny v jednotce obsažené.

⁴¹ Stal se jím ministr londýnské vlády, sociální demokrat František Němec.

IV. Léta omezené demokracie (1945 – 1948)

Období let 1945 až 1948 tvoří v dějinách Československa další klíčový zlom, jehož hodnocení nemůže být jiné než rozporuplné. Na jedné straně spolu s koncem války došlo k obnovení Československa v jeho předmnichovských hranicích (s výjimkou Podkarpatské Rusi) a tedy k naplnění primárního cíle domácího i zahraničního odboje. Na druhé straně se však země musela vyrovnávat s lidskými a materiálními ztrátami, které válka způsobila, i s dalšími obrovskými změnami jako byl např. odsun Němců. Především se však už jednalo o “jiné” Československo, než byla masarykovská první republika. Polodemokratický systém Národní fronty, prakticky nepřipouštějící vznik opozice stojící mimo ni, vedl především k likvidaci před válkou nejsilnější agrární strany, jejíž místo rychle obsadili komunisté. Léta 1945 – 1948 tak byla vyplněna neustálými potyčkami ve vládě i mimo ni mezi komunisty a ostatními stranami. Nedílnou součástí doby byly poměrně zásadní hospodářské reformy, především v podobě první vlny znárodnění. O těchto změnách sice panoval mezi vládními stranami v zásadě konsenzus, avšak ve svých důsledcích přirozeně nahrávaly Komunistické straně. Demokratické síly se tak dostávaly do jejího vleku, který byl podpořen infiltrací ostatních stran prokomunistickými elementy. Již od odmítnutí Marshallova plánu v roce 1947 začalo být stále více zjevné, že těsně poválečná léta budou jen krátkým nadechnutím před nástupem druhé totality.

Tzv. Marschallův plán představoval masivní hospodářskou pomoc Spojených států válkou zdevastované Evropě, kde měl přispět k znovuvybudování zničeného a na válečnou výrobu přeorientovaného průmyslu. S odstupem času je obecně hodnocen jako základní příčina poválečného hospodářského rozmachu Západní Evropy (a to včetně pozdější SRN). Československo bylo spolu s Polskem přímým rozkazem Stalina donuceno zahraniční pomoc ze Západu odmítnout, což jej definitivně odeslalo do sovětské sféry vlivu.

Základem bezprostředně poválečného zákonodárství byly opět dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše, v jejichž vydávání pokračoval na základě dekretu č. 3/1945 Úředního věstníku čsl., o výkonu moci zákonodárné v přechodném období, a to až do ustavení Národního shromáždění. Tak bylo vydáno značné množství dekretů upravujících poválečnou obnovu Československa a zahrnujících první politické a hospodářské reformy, přičemž řada z nich byla vydána ještě před koncem války na přelomu let 1944 a 1945.

Po právní stránce byl klíčovým dekret č. 11/1945 Úředního věstníku čsl., o obnovení právního pořádku, určující které právní předpisy jsou nadále součástí československého právního řádu. V duchu teorie continuity tak právní řád tvořily především předpisy vydané do 30. 9. 1938. Od tohoto data až do 4. 5. 1945 trvala tzv. doba nesvobody, přičemž předpisy přijaté v tomto období v zásadě nebyly platné (nevycházely z vůle československého lidu). Některé předpisy z doby nesvobody, které dekret specifikoval, však mohly být používány přechodně, a to v zájmu právní jistoty.

Zvláštní kategorii problémů představovaly otázky Slovenska a Podkarpatské Rusi. Na Slovensku se v souvislosti se Slovenským národním povstáním vytvořily samostatné orgány v čele se Slovenskou národní radou, které sice jednoznačně stály na pozicích poválečné obnovy Československa, zároveň však vyžadovaly vnitrostátní změny v otázce česko-slovenských vztahů. Po přesunu vlády na osvobozené slovenské území tak byl prezident nucen vydávat své dekrety ve shodě se SNR. Slovenské orgány (SNR, sbor pověřenců) přetrvaly přes konec války a v Československu tak vznikl asymetrický stav, který

trval až do zrušení slovenských orgánů v období totality. Pokud jde o Podkarpatskou Rus, zde bylo sovětskými úřady provedeno zmanipulované referendum o připojení k SSSR, na jehož základě byl pak vyvíjen nátlak na československou vládu, jemuž se zejména čeští komunisté rádi podvolili. Konec druhé světové války tak přinesl ztrátu nejvýchodnějšího československého území.

V první poválečné “košické” vládě Zdeňka Fierlingera (4. 4. 1945 – 6. 11. 1945) se ministrem financí stal jeden ze zakladatelů Československa v roce 1918 Vavro Šrobár, kterému připadl nelehký úkol vyrovnat se v úřadě s bezprostředními válečnými důsledky. Ministrem zůstal i ve druhé Fierlingerově vládě (6. 11. 1945 – 2. 7. 1946). Po volbách v roce 1946, ve kterých zvítězili komunisté, se novým předsedou vlády od 2. 7. 1946 stal Klement Gottwald, zatímco post ministra financí obsadil komunista Jaromír Dolanský.

V čele Národní banky československé stál od května 1945 do července 1950 Jaroslav Nebesář, nejprve jako předseda dočasné správy, později jako guvernér.

V hospodářské oblasti vykročila republika směrem k plánovanému hospodářství, jehož výrazem se stala tzv. dvouletka (1947 – 49), neboli dvouletý plán. V čele ekonomického plánování stála tzv. Hospodářská rada, tvořená příslušnými ministry a zástupci dalších souvisejících orgánů a organizací.

Z dalších hospodářských a finančních událostí a aktivit je třeba jmenovat následující.

- Již v únoru 1944 byly v exilové vládě v Londýně na návrh ministra financí Feierabenda schváleny zásady pro přípravu prezidentských dekretů s ekonomickým obsahem. V dubnu téhož roku pak byl vydán dekret o přechodném omezení majetkových přesunů do ciziny a z ciziny, následovaný v květnu dekretem o opatřeních v oboru peněžnictví. Tyto dekrety z dílny Ministerstva financí a některé další připravené jinými resorty měly zajistit prvotní majetkovou, resp. bankovní stabilitu po skončení válečných operací.
- Dekret o správě měny a vydávání platidel na osvobozeném území, vydaný 9. června 1944, měl řešit problematickou měnovou situaci, kdy na území budoucího obnoveného Československa obíhaly různé měny – protektorátní koruny, slovenské koruny, říšské marky a maďarské pengö. K nim se pak přidaly ještě tzv. invazní peníze, vydávané na osvobozeném území novými československými úřady v podobě poukázek na koruny. Spolu se spojeneckými armádami se na československé území dostaly též okupační marky. Dekret vytvořil v rámci Ministerstva financí tzv. měnový úřad, který měl dočasně na osvobozeném území plnit roli centrální banky, po celkovém osvobození jeho roli převzala opět Národní banka. Záhy byla obnovena platnost předválečných československých platidel a do přelomu července a srpna se podařilo eliminovat veškeré cizí měny tak, že na území ČSR zůstaly pouze měny dvě: česká a slovenská koruna. Německé marky a maďarské pengö byly odevzdávány a vyměňovány za koruny (v případě marky se tak dělo ve válečném poměru 1:10), a to v omezené výši. Zbytek peněz byl nuceně uložen na vázaných účtech. Smyslem tohoto opatření bylo imobilizovat peněžní prostředky, které ve společnosti neúměrně narostly vlivem válečné inflace.
- Tato měnová opatření nicméně problém nadměrného množství oběživa plně nevyřešila, neboť stále zůstávalo množství peněz v korunách. Navíc bylo třeba sjednotit používané měny v českých zemích a na Slovensku. Proto bylo na základě dekretu č. 91/1945 Sb. přikročeno k provedení měnové reformy k 1. listopadu 1945. Namísto dosavadních měn byla zavedena jediná měna, koruna československá (Kčs). Základní penzum bankovek bylo vytištěno ve Velké Británii a do republiky operativně dopraveno britským královským letectvem. Doplňkové množství bankovek pak bylo vytištěno přímo

Národní bankou v Čechách. Dosavadní platidla byla vyměňována fyzickým osobám jen do výše 500 Kč, ostatní prostředky byly opět uloženy na vázané účty. Podniky mohly ze svých vázaných prostředků čerpat na základě zvláštního uvolňovacího řízení. Měnová reforma roku 1945 proběhla úspěšně, do budoucna ovšem zůstal problém co s prostředky na vázaných účtech (v rámci měnové reformy v roce 1953 pak došlo k jejich likvidaci).

- Dekretem č. 5/1945 Úředního věstníku čsl., o finančních a měnových opatřeních v době přechodné, pak byla vláda zmocněna vydávat nařízení s mocí zákona ve vybraných hospodářských otázkách, a to zejména s ohledem na nutnost operativního řešení problémů vzniklých na osvobozeném území. Jednalo se především o otázky měnové, placení daní, dávek a poplatků, nový celní sazebník a omezování pohybu majetku a finančních prostředků přes hranice.
- Na základě prezidentského dekretu č. 95/1945 Sb. a zákona č. 147/1945 Sb. byla provedena evidence majetkových a finančních hodnot (týkala se např. vkladů a jiných peněžních pohledávek, pojištění, cenných papírů, zboží, zásob atd.). Podrobné vyhlášky vydávalo Ministerstvo financí.
- Co se týče státního rozpočtu, zde byla v červenci 1944 dekretem č. 52/1944 Úředního věstníku čsl., o zatímním vedení státního hospodářství a o přechodné úpravě služby státního dluhu, vláda zmocněna k výběru daní, dávek a poplatků, a to podle dosavadních předpisů. Příjmy pak neměly být sestaveny do klasického rozpočtu, nýbrž vláda měla každý měsíc schvalovat výdaje jednotlivých úřadů. Tento postup byl časově omezen na 6 měsíců, tedy de facto do konce roku 1945. Poté měl být sestaven řádný rozpočet. Zároveň byla vláda zmocněna opatřit nezbytné finanční krytí prvních poválečných měsíců úvěrovou cestou. Vypracovat rozpočet na rok 1946 se nicméně včas nepodařilo, a proto bylo zákonem č. 160/1945 Sb., o zatímním vedení státního hospodářství Československé republiky v roce 1946, zavedeno rozpočtové provizorium v duchu dosavadního postupu vlády podle dekretu č. 52/1944 Úředního věstníku čsl., a to s omezením do března 1946. Dne 29. 3. 1946 pak byl řádný rozpočet na rok 1946 schválen Národním shromážděním. Rozpočet byl jednak rozdělen na část celorepublikovou a na části určené pro české země a pro Slovensko, jednak na rozpočet řádný a mimořádný. Celkově byl rozpočet koncipován jako schodkový (se schodkem 26,208 miliardy korun). Následující státní rozpočty (na roky 1947 a 1948) se již podařilo projednat a schválit včas.
- Poválečná doba přinesla další rozsáhlé majetkové přesuny v Československu. Na jedné straně byla dekretem č. 2/1945 Úředního věstníku čsl., o mimořádných opatřeních k zajištění hospodářského života na osvobozeném území, garantována restituce majetku, jehož převod proběhl jako důsledek rasové, politické a národní perzekuce. Na straně druhé pak docházelo k masové konfiskaci majetku nepřátelských a “státně nespolehlivých” osob. V případě nacistických zločinců a českých kolaborantů se tak dělo na základě tzv. retribučních dekretů, v případě německé a maďarské menšiny pak v souvislosti s odsunem těchto národnostních skupin.
- V oblasti banovníctví došlo ke zrušení německých bank se sídlem na území ČSR, resp. k likvidaci poboček německých bank a úvěrních družstev se sídlem v Německu. Naopak některé dříve likvidované české banky byly obnoveny.

- Nejzásadnější změnou na poli hospodářském ovšem byla první vlna znárodnění, provedená především prezidentskými dekrety z 24. října 1945:

1. Dekret č. 100/1945 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků;
2. Dekret č. 101/1945 Sb., o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského;
3. Dekret č. 102/1945 Sb., o znárodnění akciových bank⁴²;
4. Dekret č. 103/1945 Sb., o znárodnění soukromých pojišťoven.⁴³

V některých případech se dekrety týkaly všech podniků daného druhu (doly, banky), v některých bylo znárodnění ještě omezeno počtem zaměstnanců (většinou 500). Zároveň bylo stanoveno, že nové podniky daného druhu může zakládat pouze stát. Znárodněné podniky (celkem přes 3000, samozřejmě se ovšem jednalo o ty nejvýznamnější v zemi) byly transformovány do podoby národních podniků (hospodařily odděleně od státu, avšak byly povinny odvádět část zisku do státního rozpočtu). Obecně se předpokládalo zestátnění za náhradu, avšak tato otázka byla řešena až mnohem později. Ministerstva financí se přirozeně nejvíce týkaly poslední dva z uvedených dekretů, v jejichž případě bylo příslušné k provedení znárodnění a k řízení o náhradách (na Slovensku ve spolupráci s pověřenectvem financí). Pro řízení postátněného bankovního, resp. pojišťovacího sektoru byla vytvořena Ústřední správa bank, resp. Pojišťovací rada. V případě ostatních dekretů se o náhradách rozhodovalo ve spolupráci s Ministerstvem financí.

- Dne 31. března 1945 byla uzavřena dohoda o financování jednotek sovětské armády na území Československa.
- Velmi významnou část likvidace následků války tvořilo řešení otázky válečných škod a následných reparací ze strany Německa a rovněž návratu uloupeného měnového zlata. Vzhledem k tomu, že tato agenda se táhla až hluboko do poválečných let, bude o ni souhrně pojednáno až v následující části. Totéž platí o úzce související problematice náhrad za znárodnění.
- Co se týče daňové správy, byl po osvobození v roce 1945 dekrety prezidenta republiky prakticky obnoven prvorepublikový stav jak v oblasti hmotných daňových předpisů, tak i v oblasti organizace daňové správy, byť pochopitelně s řadou změn, zejména v počtu nižších úřadů, kdy za některé neobnovené berní úřady ve značně vylidněném pohraničí byly výkonem daňové správy pověřené jiné – sousední berní úřady. Obdobně tomu bylo i u některých berních správ, důchodkové kontrolní úřady byly reorganizovány tak, že jejich obvody byly shodné s obvody berních úřadů. K menším změnám došlo i v organizaci katastrálních měřických úřadů. Za zaznamenání stojí přenesení sídla okresního finančního ředitelství z Chebu do Karlových Varů a zřízení dvou nových okresních finančních ředitelství v Ostravě a Opavě namísto dřívějšího finančního ředitelství v Opavě nadaného pravomocí zemského finančního ředitelství. V souvislosti s tím byly zrušeny i dřívější tři finanční inspektoráty ve Slezsku a v Opavě byla zřízena expositura brněnského zemského finančního ředitelství. Zrušení potravní daně na čáře a jejích úřadů, k němuž za Protektorátu došlo, zůstalo v platnosti. Stejně byla obnovena předválečná organizace celní správy a rovněž i finanční stráž. V průběhu let 1946-1947 docházelo k řadě úprav ve zdanění, a to jak v souvislosti se znárodněním (odvody ze zisku znárodněných podniků, které již nebyly upravovány zákonem, ale nižšími právními normami), tak postupným zaváděním nových prvků (např. daň ze mzdy), které

42 Jiné formy bank než banka akciová byly zároveň zakázány.

43 Po legislativně technické stránce byly dekrety koncipovány tak, že klíčovým byl dekret č. 100/1945 Sb., který upravoval řadu společných otázek, na které ostatní dekrety pouze odkazovaly.

nabourávaly předtím jednotnou úpravu přímých daní. Došlo i k nové úpravě nepřímých daní a monopolů.

Mezitím však hektické těsně poválečné období spělo k závěru. Zdánlivě banální spor ve vládě ohledně odvolání osmi pražských nekomunistických velitelů Sboru národní bezpečnosti přerostl v definitivní mocenský střet mezi komunisty a demokratickými silami. 20. února 1948 podalo 14 nekomunistických ministrů demisi v naději, že její nepřijetí prezidentem Benešem donutí komunisty k jednání. Ti však reagovali nevybíravým nátlakem na prezidenta podpořeným silou ozbrojených Lidových milicí. Zároveň v demokratických stranách a jiných společenských institucích a organizacích vystoupili do popředí skrytí prokomunističtí zrádci, kteří pomocí tzv. akčních výborů zahájili likvidaci demokratických sil. Pod hrozbou občanské války a zřejmě i v předtuše případné sovětské intervence prezident Beneš 25. února 1948 demise ministrů přijal. Vláda byla “rekonstruována” prokomunistickými kolaboranty z ostatních stran, kteří otevřeli Komunistické straně cestu k monopolizaci moci ve státě na dalších 40 let.

Fotogalerie

Bankovky - Bouřlivé desetiletí (1938 - 1948)

I V DOBĚ OKUPACE BYLY PROTEKTORÁTNÍ BANKOVKY VYRÁBĚNY V PRAZE A VYZNAČOVALY SE VYSOKOU TECHNICKOU KVALITOU

bankovka(09) z roku 1942 v hodnotě 500 korun (přední strana)

bankovka(10) z roku 1942 v hodnotě 500 korun (zadní strana)

POVÁLEČNÉ BANKOVKY NECHAL PRESIDENT BENEŠ VYROBIT JEŠTĚ V DOBĚ SVÉHO EXILU V ANGLII.

bankovka z poválečného období v hodnotě 20 korun (přední strana)

bankovka z poválečného období v hodnotě 20 korun (zadní strana)

bankovka(11) z poválečného období v hodnotě 50 korun (přední strana)

bankovka(12) z poválečného období v hodnotě 50 korun (zadní strana)

bankovka(13) z poválečného období v hodnotě 1000 korun (přední strana)

bankovka(14) z poválečného období v hodnotě 1000 korun (zadní strana)

Ministři financí 1938 – 1948

Bouřlivé desetiletí (1938 – 1948)

Kalfus Josef
2.10.1937 - 14.3.1939
a *Protektorátní vláda*

Kalfus Josef

15.3.1939 - 5.5.1945

Josef Kalfus (1880 – 1956)

Jeho nejvýznamnějším počinem bylo soustředění na tehdejší dobu nebývalých rozpočtových prostředků v období zbrojní konjunktury v době ohrožení republiky nacistickým Německem. Ministrem zůstal až do konce Hodžovy vlády 22. 9. 1938 ve dnech Mnichovské krize, svůj úřad si nicméně podržel i v následujících vládách až do roku 1945, tedy v obou vládách generála Syrového (22. 9. 1938 - 4. 10. 1938 a 4. 10. 1938 - 1. 12. 1938), ve druhorepublikové a zároveň později první protektorátní vládě R. Berana (1. 12. 1938 - 27. 4. 1939) a ve třech zbývajících protektorátních vládách (Elišově 27. 4. 1939 - 19. 1. 1942, Krejčího 19. 1. 1942 - 19. 1. 1945 a Bienertově 19. 1. 1945 - 5. 5. 1945).

Exilová vláda

Outrata Edvard
21.7.1940 - 27.10.1941

Eduard Outrata (1898 – 1958)

Český ekonom, v letech 1933 až 1939 ve vedení a později generálním ředitelem Čs. zbrojovky v Brně, po německé okupaci emigroval, 1939 - 1940 členem Československého národního výboru v Paříži. Ministrem financí v první Šrámkově (prozatímní) exilové vládě (21. 7. 1940 - 27. 10. 1941), ve druhé Šrámkově exilové vládě (27. 10. 1941 - 12. 11. 1942) jedním ze státních ministrů. Později působil v hospodářských funkcích: 1945 - 1949 generální sekretář Hospodářské rady při předsednictvu vlády, 1949 - 1951 náměstek předsedy Státního úřadu plánovacího. V roce 1952 byl odsouzen ve vykonstruovaném politickém procesu a vězněn do roku 1956.

Exilová vláda
Feierabend Ladislav
27.10.1941 - 5.4.1945

Ladislav Karel Feierabend (1891 – 1969)

Ekonom a politik, člen agrární strany. V období první republiky působil v oblasti zemědělského družstevnictví, od roku 1930 vrchním ředitelem ústřední jednoty hospodářských družstev Kooperativa, od roku 1934 řídil Československou obilní společnost. Ministrem zemědělství ve druhé vládě generála Syrového od 4. 10. 1938 do 1. 12. 1938. Od 14. 10. 1938 byl rovněž ministrem spravedlnosti a ministrem pro sjednocení zákonů a organizace správy. Stejnou funkci (ministra zemědělství) měl i v následující Beranově vládě od 1. 12. 1938 (která se po 15. 3. 1939 stala první vládou protektorátní) a v druhé protektorátní vládě generála Eliáše od 27. 4. 1939. V lednu 1940 emigroval. V první Šrámkově (prozatímní) exilové vládě (21. 7. 1940 - 27. 10. 1941) na postu jednoho ze státních ministrů, ve druhé a třetí Šrámkově exilové vládě (27. 10. 1941 - 12. 11. 1942 a 12. 11. 1942 - 4. 4. 1945) zastával post ministra financí. Po návratu do ČSR a neobnovení agrární strany vstoupil do strany národně sociální, ale záhy se stáhl z veřejného života. Po únoru 1948 emigroval do USA. Proslulými se staly jeho třídílné politické memoáry.

Šrobár Vavro
4.4.1945 - 2.7.1946

Vavro Šrobár (1867 – 1950)

Slovenský politik a lékař, profesor Komenského univerzity v Bratislavě. Agrárník, zastávce čechoslovakismu, roku 1898 spoluzaložil časopis Hlas, roku 1918 členem Národního výboru československého, významně se podílel na vzniku samostatného státu 28. října 1918. V první a druhé československé vládě (Kramářova 14. 11. 1918 - 8. 7. 1919 a Tusarova 8. 7. 1919 - 25. 5. 1920) působil jako ministr zdravotnictví a zároveň jako ministr pro správu Slovenska. První z těchto funkcí si podržel i v následující druhé Tusarově vládě (25. 5. 1920 - 15. 9. 1920, změna názvu úřadu na Ministerstvo veřejného zdraví a tělesné výchovy), zároveň byl v téže vládě ministrem pro sjednocení zákonů a organizace správy. Ve vládě E. Beneše (26. 9. 1920 - 7. 10. 1922) byl ministrem školství a národní osvěty. 1918 - 1925 poslanec, 1925 - 1935 senátor. Zapojil se do Slovenského národního povstání, přičemž zastával pozici jednoho ze dvou předsedů Slovenské národní rady. Jeden z vedoucích činitelů Demokratické strany, která po válce navázala na Slovensku na agrárníky, v roce 1947 založil Stranu slobody, která byla součástí Národní fronty. Ministr financí v první („košické“) i druhé Fierlingerově vládě (4. 4. 1945 - 6. 11. 1945 a 6. 11. 1945 - 2. 7. 1946). Za únorového převratu 25. 2. 1948 vstoupil do Gottwaldovy vlády jako ministr pro sjednocení zákonů a zůstal jím i v následující Zápotockého vládě (změna vlády 15. 6. 1948) až do své smrti 6. 12. 1950.

Dolanský Jaromír
2.7.1946 - 5.4.1949

Jaromír Dolanský (1895 – 1973)

Komunistický politik a ekonom, 1930 - 1935 působil v čele Rudých odborů, 1935 - 1939 poslancem, za války vězněn v koncentračním táboře Sachsenhausen, 1945 - 1968 poslanec a člen předsednictva ÚV KSČ. Ministrem financí v Gottwaldově vládě od 2. 7. 1946, ve stejné funkci v ní setrval i po její rekonstrukci 25. 2. 1948, a to až do konce jejího působení 15. 6. 1948. Zůstal členem i následující vlády (trvala od 15. 6. 1948 do 12. 12. 1954, v čele A. Zápotocký, po jeho zvolení prezidentem pak od 21. 3. 1953 V. Široký). Při vzniku vlády setrval na postu ministra financí, kterým byl do 4. 4. 1949, poté se stal předsedou Státního úřadu plánovacího (byl členem vlády). Od 21. 12. 1951 přešel na funkci jednoho z náměstků předsedy vlády, resp. od 14. 9. 1953 prvního náměstka. Prvním náměstkem předsedy vlády, resp. jedním z místopředsedů zůstal i v dalších dvou vládách V. Širokého (12. 12. 1954 - 11. 7. 1960 a 11. 7. 1960 - 19. 9. 1963).

Léta totality (1948 - 1989)

I. Nástup totalitního systému, jeho upevnění a krize (1948 – 1968)

Přijetím demise ministrů dne 25. února 1948 a jmenováním nové Gottwaldovy vlády prezidentem Benešem formálně skončila vnitropolitická krize. Ta fakticky přinesla převzetí moci komunistickou stranou. Uvedený způsob řešení vládní krize umožňoval komunistům doma i v zahraničí vytvářet zdání legálnosti jejich postupu v průběhu únorových událostí. Prezident Beneš abdikoval dne 7. června 1948 a 14. června 1948 byl zvolen prezidentem Klement Gottwald. Předsedou jinak nezměněné vlády se od 15. 6. 1948 stal Antonín Zápotocký, kterého po smrti Gottwalda a zvolení Zápotockého prezidentem vystřídal 21. 3. 1953 Viliam Široký. Na postu ministra financí po 25. únoru 1948 zprvu setrval Jaromír Dolanský, kterého od 4. 4. 1949 vystřídal Jaroslav Kabeš, nahrazený 14. 9. 1953 Júliem Ďurišem, který zůstal v úřadu nejen do konce této vlády (12. 12. 1954), ale rovněž ve druhé a třetí Širokého vládě (12. 12. 1954 – 11. 7. 1960 a 11. 7. 1960 – 19. 9. 1963). Novým předsedou vlády se stal 20. 9. 1963 Jozef Lenárt, v jehož vládě byl ministrem financí zprvu Richard Dvořák, jehož nahradil od 20. 1. 1967 Bohumil Sucharda, který ve funkci setrval po zbytek existence vlády, tedy do 8. 4. 1968 a rovněž v následující vládě Oldřicha Černíka (8. 4. 1968 – 31. 12. 1968).

Národní banka československá se v červenci 1950 změnila na Státní banku československou. Zároveň se místo dosavadního guvernéra Nebesáře stal jejím generálním ředitelem Otakar Pohl, vystřídaný v roce 1954 stávajícím ministrem financí Jaroslavem Kabešem. V roce 1957 se Pohl do funkce vrátil a setrval v ní až do roku 1969.

Po únoru 1948 zvolili komunisté teror jako prostředek přeměny státu. Byl vydán zákon na ochranu lidově demokratické společnosti, podle něhož byly vedeny politické soudní procesy „se škůdci republiky“. V květnu 1950 byl zahájen proces s poslankyní Miladou Horákovou a dalšími, ve kterém byly vyneseny čtyři rozsudky smrti. Třídní nepřátelé byli hledáni i uvnitř komunistické strany. Nejznámějším byl proces „s protistátním spikleneckým centrem vedeným Rudolfem Slánským“, kde bylo vysloveno jedenáct rozsudků smrti, včetně náměstka ministra financí Otto Fischla. Při jiných procesech skončili ve vězení například i někdejší exilový ministr financí Eduard Outrata či někdejší guvernér Národní banky československé Jaroslav Nebesář. Mnoho demokratických politiků emigrovalo na Západ (Zenkl, Ripka, Stránský, Tigrid atd).

Na Ministerstvu financí se projevil nástup komunistické strany hned na začátku po únorovém puči v roce 1948. Oficiálním dogmatem byla marxistická politická ekonomie, zatímco byla značně podceněna role práva a právníků. Právo bylo vykládáno neodborně a laicky, primárně ve prospěch režimu. Byly zahájeny prověrky a čistky osob politicky nespolehlivých, z nichž řada musela Ministerstvo opustit (tak např. Ing. Urbánek ze zahraničního odboru byl propuštěn osobně ministrem Ďurišem pro náboženské přesvědčení). Při propouštění z práce nechyběl ani psychický nátlak (vedoucí pracovník zahraničního odboru JUDr. Kazimír Čákr po propuštění a hrozbě vězení spáchal v roce 1956 sebevraždu). Za ministra Ďuriše došlo také k soudnímu řízení proti čtyřem pracovníkům zahraničního odboru Ministerstva (Češpiva, Drábek a kolektiv), kteří se „provinili“ tím, že polední přestávku využili k vyprávění anekdot, z nichž podle výroku soudce v trestním řízení některé byly sice „jen košilaté“, avšak některé byly politické, což podle tehdejšího právního názoru bylo trestné.

V daném případě ani nebylo třeba udavače, jelikož tehdejší StB pravidelně na Ministerstvu odposlouchávala telefonické rozhovory. Podle rozhodnutí ministra Ďuriše se všichni pracovníci zahraničního odboru povinně a pro výstrahu museli soudního řízení zúčastnit. Nakonec padly tresty „jen“ osm měsíců nepodmíněně, což bylo ještě relativně málo ve srovnání s počátkem padesátých let, kdy se za stejné „trestné činy“ udělovalo až doživotí. V roce 1956 byla řada pracovníků politicky nespolehlivých dána do výroby. Na Ministerstvu byly činěny přesvědčovací kampaně doporučující odchod mladých pracovníků do dolů. Na místa propuštěných odborníků nastupovaly rychle vyškolené dělnické kádry, čímž odborná úroveň Ministerstva klesla. Pracovní čas byl využíván k politickým schůzím a školením, každý odbor musel na chodbě vyvěsit nástěnku s politickým obsahem. „Kvalitu“ nástěnek hodnotila pravidelně zvláštní komise z kádrového odboru. Byly zřizovány brigády socialistické práce, organizováno závazkové hnutí atd. Zvláštní pozornost byla věnována povinné účasti v průvodu na 1. Máje atd.

Politické změny spojené s nástupem komunismu vyvolaly nutnost i ústavních změn. Byla vydána tzv. Ústava 9. května 1948 (pod č. 150/1948 Sb.), která si vytkla jako cíl budování socialismu. Skutečná politika a nejhorší perzekuce obyvatelstva se však odehrávala spíše mimo ústavní rámec. Další komunistická ústava byla vydána v roce 1960 pod číslem 100/1960 Sb. (změna názvu státu na Československou socialistickou republiku a uzákonění vedoucí úlohy komunistické strany).

Po únorovém převratu byly provedeny změny nejen v politickém životě státu, nýbrž i v národním hospodářství. Nastala éra likvidace soukromého sektoru, byl vytvořen ústřední plán a nová instituce Státní úřad plánovací. Výrazem doby se staly socialistické soutěže a údernická hnutí. Byla provedena přestavba průmyslu, kde důraz byl kladen na těžké strojírenství, zbrojní výrobu, jakož i na zbrzdění ostatních odvětví hospodářství. Zahraniční obchod se přeorientoval na SSSR a jeho satelity. Byla zahájena kolektivizace zemědělství, zahájená v roce 1949 vydáním zákona o jednotných zemědělských družstvech, následovala vlna násilného združstevňování. Na jaře 1948 bylo dokončeno znárodnění podniků nad 50 zaměstnanců. Podniky se slučovaly, což mělo za následek zánik malých živností, soukromého řemesla a maloobchodu. Průmysl a služby ovládly národní a družstevní podniky. Ty měly monopolní postavení ve výrobě a jelikož neexistovala konkurence, nemusely se ohlížet na požadavky trhu. Z hospodářství zmizela podnikavost, iniciativa a inovace. Kvalita výrobků klesala a mnoho jich nebylo konkurence schopných s kapitalistickým Západem. Přídělový (lístkový) systém fungoval v Československu déle než ve válkou rozvráceném Německu.

Přeorientování zahraničního obchodu na SSSR a jeho satelity vyvolalo potřebu zřídit zvláštní koordinační orgán, jímž byla Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP). Účast Československa měla být náhradou za odmítnutí Marschallova plánu v roce 1947. RVHP byla ustavena v lednu 1949 a jejími zakládajícími členy byly tyto státy: Albánie (v roce 1961 byla vyloučena), Bulharsko, Československo, Maďarsko, Polsko, Rumunsko a SSSR. Později přistoupili další členové: NDR (od roku 1950), Mongolsko (od roku 1962), Kuba (od roku 1972) a Vietnam (od roku 1978). Proklamovaným cílem Rady byla koordinovaná spolupráce k rozvoji členských států, avšak ve skutečnosti šlo o nástroj k prosazení strategických a ekonomických zájmů SSSR a k řešení ekonomických potíží plánovaného hospodářství. Pro platební styk členských zemí RVHP byla zřízena v Moskvě Mezinárodní banka pro hospodářskou spolupráci (MBHS), která sice vystupovala formálně jako banka, ale prováděla prakticky pouze clearingová zúčtování plateb mezi členskými státy RVHP. Dále byla zřízena Mezinárodní investiční banka (MIB), která měla za úkol financovat investiční výstavbu v zemích RVHP.

V rámci plánovaného hospodářství byly zahájeny po první přechodné dvouletce tzv. pětiletky, první z nich v roce 1949, doprovázena mohutnou propagandou a budovatelskými hesly. Cíle a rozsah vzestupu byly velmi nadsazené, takže nebylo možno je splnit. Československo se však v uvedené době mělo podle politických záměrů SSSR připravovat na možnost války socialistického bloku se Západem, přičemž ÚV KSČ v roce 1950 konstatoval, že v republice není pro tento účel dostatečný předstih těžkého (především zbrojního) průmyslu. Vznikla nová koncepce pětiletky, opět nad možnost československé ekonomiky. V roce 1952 činila vojenská výroba již 30 % veškeré průmyslové výroby, což činilo tlak na suroviny a kovy a způsobilo ochuzení spotřebních fondů, takže vznikaly značné disproporce, které ničily ostatní průmyslová odvětví a také zemědělství. Pozornost byla věnována gigantickým investičním stavbám a bytová výstavba prakticky zanikla.

Druhá pětiletka, která začala v roce 1955 po smrti Stalina a Gottwalda za prezidentství Antonína Zápotockého, zmírnila budování gigantických investičních celků a vojenské výroby a upřednostňovala více výrobu spotřební a zemědělskou. Koncem roku 1957 však byly vyčerpány možnosti extenzivního ekonomického růstu a současně došlo ke krizi dosavadních metod ekonomického řízení, které spočívalo v reprodukci a kopírování forem a způsobů, kterými se řídil růst v SSSR v době prvních pětiletok. Rostl absolutní rozsah výroby a její značný sortiment, který zejména ve strojírenství dosahoval až 70% položek běžných ve světě. Naopak na Západě začala převažovat úzká specializace a vyšší kvalitativní nároky. Krach druhé a následující třetí pětiletky od roku 1960 byl zdůvodňován argumentem, že pro zajištění sortimentu tak velkého rozsahu, jak stanovil plán třetí pětiletky, by bylo třeba státního celku o cca 90 milionech lidí, vybavených vlastními zdroji a mezinárodní dělbou práce. Toho československá ekonomika nemohla dosáhnout.

Stejně neúspěšná byla i kolektivizace zemědělství, prováděná podle sovětského vzoru formou donucování. V roce 1948 byl vydán tzv. zcelovací zákon, podle něhož byli „vesničtí boháči“ vytlačeni na okraj katastrů a jejich půda byla v rámci zcelování přidělena jednotným zemědělským družstvům a státním statkům. Okradení sedláci pak nebyli schopni plnit předepsané vysoké dodávky všech zemědělských produktů a byli proto persekováni, (zavírání, majetek jim byl zabírán atd.). Neúspěšnost zemědělské výroby byla zaviněna především přebíráním sovětských zkušeností. Např. v podhorských oblastech byla seta pšenice nebo kukuřice místo plodin, které tu byly pěstovány celou historií dříve (oves, brambory atd.). Vytváření velkých osevních ploch v nevhodném terénu, ničení půdy těžkou mechanizací, používání průmyslových hnojiv a zdraví škodlivých chemikálií, rozorávání mezi atd. mělo těžké ekologické dopady a způsobilo značné škody jak na majetku, tak i na zdraví obyvatel.

Za této neutěšené politické a ekonomické situace po únorovém puči připadl Ministerstvu financí v čele s Jaroslavem Kabešem úkol provést dlouho připravovanou peněžní reformu. Komunistická vláda tak pokračovala v ochuzování lidí tím, že po zavedení vázaných vkladů podle peněžní reformy z listopadu 1945 začala zabavovat soukromý majetek a nakonec lidí připravila i o jejich peněžní úspory. Tím se tato peněžní reforma podstatně liší od peněžní reformy provedené ministrem Aloisem Rašínem po první světové válce. Všechny vázané peněžní vklady, pojistky a cenné papíry přihlášené v listopadu 1945 u peněžních ústavů představovaly hodnotu 258 miliard Kč. Vláda po druhé světové válce počítala s tím, že na úhradu vysokých válečných škod, kam patřila i válkou znehodnocená měna, obdrží od Německa náhradu (reparace). Reparační politika od Německa však vyzněla naprázdno a žádné plnění z tohoto titulu nebylo uskutečněno. Dále existoval dvojitý trh s dvojitými cenami

– vázaný na lístkový systém a trh volný, avšak tam byly ceny cca 8 x vyšší než na vázaném trhu. Tento stav byl dlouhodobě neudržitelný.

Příprava peněžní reformy byla do poslední chvíle utajovaná. Byla připravena úzkou pracovní skupinou z Ministerstva financí v přísně uzavřeném prostředí v Polsku. Za Ministerstvo financí se přípravy zúčastnil jako měnový odborník zejména JUDr. Karnet. Byl vypracován zákon o peněžní reformě, vydaný poté pod č. 41/1953 Sb. a výnos Ministerstva financí ze dne 22. července 1953 č. j. 131/76 823/53, o úpravě některých otázek v oboru občanskoprávního soudnictví v rámci peněžní reformy (publikováno v Úředním listě 1953, strana 1079). Podstatným ustanovením citovaného zákona byl § 7, podle něhož se dnem 1. června 1953 zrušily pohledávky a závazky z vkladů vázaných podle § 7 dekretu prezidenta republiky č. 95/1945 Sb., a z tuzemských cenných papírů a pojistek. Závazky státu vůči občanům byly uznány v poměru 50 : 1, pohledávky mezi soukromými osobami v poměru 5 : 1. Při peněžní reformě byl také stanoven zlatý obsah koruny na 0,123426 gramu zlata a podle tohoto kursu se určil také poměr koruny k cizím měnám v kursovém lístku Státní banky čsl. Již od počátku však nebyl tento kurs reálný. Např. cena za 1 kg měnového zlata byla 8 000 Kč a 1 US dolar byl za 7,20 Kč.

Reformou bylo dále zrušeno přidělové hospodářství a byl zaveden volný trh pro všechny druhy zboží. Mezi jednotlivými druhy vázaného a volného trhu byly cenové relace zčásti vyrovnány tak, že ceny zboží dříve prodávaného na volném trhu byly sníženy a naopak ceny zboží na trhu vázaném byly zvýšeny. Úspory v hotovosti byly vyměňovány v poměru 50 : 1 u výměnných středisek.

Pomocí peněžní reformy se podařilo komunistickému vedení očistit společnost od zbytku finančních úspor a sociálních rozdílů vůbec. Reforma dopadla tvrdě i na dělníky, mladé rodiny a důchodce. Zatímco před reformou se měl někdo hůř a někdo lépe, po reformě se měli všichni špatně. Výměna peněz u výměnných středisek byla špatně organizována, leckde byly zásoby nových peněz nedostatečné, občané stáli dlouhé fronty. Na řadě míst (Plzeň, Ostravsko) přerostla nespokojenost obyvatel v protikomunistické demonstrace, které byly potlačeny bezpečnostním aparátem a množství jejich účastníků se stalo obětí perzekucí. Projev prezidenta Zápotockého, v němž v předvečer reformy ujišťoval obyvatelstvo, že se žádná měnová opatření nechystají, se stal legendárním symbolem režimní prolhanosti a věrolomnosti.

Peněžní reforma a potíže v národním hospodářství, zejména v zahraničním obchodě, způsobily nedostatek konvertibilní měny nutné v obchodě s vyspělými kapitalistickými státy. Tento nedostatek se snažil režim zmírnit tím, že založil nový podnik zahraničního obchodu TUZEX, který fungoval až do konce totality. Na území státu byly zřízeny prodejny tohoto podniku, v nichž se prodávalo zboží, které normálně na vnitřním trhu nebylo k dostání. Šlo zejména o elektroniku, avšak i o jiné zboží vysoké kvality, včetně potravin. Zboží však bylo prodáváno buď za konvertibilní západní měny, anebo za tzv. tuzexové bony, což byly peněžní poukázky získané v Živnostenské bance výměnou za západní konvertibilní měny. Občané dostávali tyto měny ze zahraničí formou dědictví nebo darů apod. a jejich kurs byl stanoven podle kurzovního lístku vydávaného Státní bankou čsl. Byl to kurz upravený zákonem o peněžní reformě č. 41/1953 Sb., který nebyl v tuzemském obchodě reálný. K tomuto kurzu byly upraveny také ceny v prodejnách Tuzexu. Avšak lidé sami si na černém trhu tento kurz upravili tak, že se 1 tuzexový bon prodával od pětinasobku nominální ceny, tj. od 5 Kč za 1 bon. Podnik TUZEX byl zrušen po listopadu 1989, když byla zavedena konvertibilita Kč za volně směnitelné měny.

V souvislosti s peněžní reformou je třeba se zmínit o zvláštní úpravě cen v zahraničním obchodě, kterým se zabýval samostatný odbor Ministerstva financí. Šlo o tzv. VRCV – tj. vnitřní reprodukční cenové vyrovnání (lidově se mu říkalo cvrček). Zmíněný odbor přepočítával ceny určitého zboží z trhu se zeměmi s volně směnitelnou měnou a i ze zemí v rámci RVHP různými složitými a uměle stanovenými kurzy, a to s cílem získat reálný přepočítá vázaný na tuzemskou korunu. Byly vypracovávány pracně podrobné přehledy, které však pro veřejnost nebyly praktické, nebyly zveřejňovány a byly určeny pouze pro interní hodnocení a kalkulace na Ministerstvu financí. Tato agenda po skončení totality byla i s příslušným odborem zrušena.

Peněžní reforma měla i vážné mezinárodní dopady. Do konce roku 1954 bylo Československo členem Mezinárodního měnového fondu a Světové banky. Základní povinností členského státu Mezinárodního měnového fondu bylo mimo jiné podávání informací o stavu hospodářství členské země a projednávání přijímaných měnových opatření. Fond po peněžní reformě v roce 1954 požádal vládu Československa, aby tuto základní povinnost členského státu vůči Fondu splnila, což vláda odmítla. Nato Fond členství Československa ve Fondu vypověděl.

Jako výraz otrockého napodobování sovětských vzorů se charakteristickým rysem totalitních časů stala „bratrská pomoc“ sovětských poradců, kteří působili všude, kde se dalo. Na Ministerstvu financí jich bylo sice relativně málo, ale naši finanční „odborníci“ je brali tak vážně, že jimi poskytnuté texty opisovali do našich předpisů doslova, což někdy nabývalo podob vysloveně absurdních. Tak se objevila v našich předpisech zdanitelná položka „velbloudi kočujících nomádů“, která byla převzata z daňového předpisu Turkmenistánu. Teprve později někdo přišel na to, že u nás nemáme „kočující nomády“ a těch několik velbloudů v cirkuse nepodléhá zdanění...

Státní rozpočty byly za totality „vyrovnané“, avšak vyrovnanost byla dosahována uměle ve spolupráci se Státní bankou čsl. (emise dluhopisů).

V průběhu 60. let za vlády prezidenta Novotného začal postupně sílit tlak na reformy, a to jak díky obecnému uvolnění ve společnosti, tak díky vnitrostranickým pokusům o zavedení „socialismu s lidskou tváří“. Po těžkých dobách politické persekuce od roku 1948 byla změna zapotřebí. Důvody pro reformu byly i hospodářské, o potřebě radikálních ekonomických změn se hovořilo již od roku 1964. V zemědělství nebyla republika soběstačná ve výrobě potravin, průmyslové výrobky nebyly schopné konkurovat Západu.

Na problémy upozorňovalo prohlášení 2000 slov, následovalo vystoupení inteligence ve prospěch obrodného procesu. Na V. sjezdu ČSM se ozvaly hlasy ve prospěch plurality. IV. Sjezd spisovatelů otevřeně popřel právo KSČ na vedoucí úlohu ve společnosti. V lednu 1968 byl dogmatik Novotný odvolán z funkce 1. tajemníka strany a nahrazen Alexandrem Dubčekem. Rovněž na postu prezidenta došlo k výměně, novým prezidentem se stal generál Ludvík Svoboda.

Tato situace vyvolávala v socialistickém bloku nervozitu. Sovětský vůdce Brežněv vyhlásil doktrínu o povinnosti komunistických stran „bránit socialismus i v jiných zemích“. V noci z 20. na 21. srpna 1968 – na základě tzv. zvacího dopisu domácích kolaborantů (Bilák, Rigo, Kapek, Piler, Indra) – překročila vojska Varšavské smlouvy (s výjimkou Rumunska) hranice Československa a zahájila jeho okupaci.

II. Léta „reálného“ socialismu (1968 – 1989)

Po jednáních v Moskvě se uvěznění českoslovenští reformističtí představitelé podrobili sovětskému nátlaku a akceptovali okupaci. Přes řadu protestních akcí (upálení Jana Palacha na Václavském náměstí, tzv. Hokejový týden) byly v průběhu let 1969 až 1970 negovány veškeré výsledky reformy, včetně osobní eliminace reformních politiků. Klíčové pozice ve státě obsadili prosovětští kolaboranti, kteří zahájili období tzv. normalizace. Do čela strany a posléze i státu se dostal symbol ideově i hospodářsky sterilního „reálného“ socialismu 70. a 80 let., Gustáv Husák. Normalizace přinesla další rozsáhlou perzekuci obyvatelstva, která ovšem měla charakter spíše společensko – hospodářský než trestní. Rovněž následovala další rozsáhlá vlna emigrace na Západ.

Odrazem vývoje politických událostí byla i situace na Ministerstvu financí. Původní nadšení pro reformy postupně mizelo v rámci prověrek, jimž byli podrobeni straníci i nestraníci na všech úrovních funkcí. Řada pracovníků byla vyloučena ze strany, mnoho zaměstnanců muselo Ministerstvo opustit. Tato situace a stálá nejistota měla negativní vliv na hodnotu práce na Ministerstvu. Ministr Sucharda podle pamětníků nepatřil k příznivcům vojenského vpádu. V prvních dnech po vstupu sovětských vojsk a obsazení Úřadu vlády se údajně konala noční schůze vlády utajeně na Ministerstvu financí. Sovětská vojska konala prohlídky na Ministerstvu ve dne i v noci a tyto prohlídky odůvodňovala tím, že hledala zbraně. Kontrolováni byli i pracovníci Ministerstva přicházející do úřadu.

V říjnu 1968 došlo k zásadní státoprávní změně přijetím zákon o československé federaci. Od 1. 1. 1969 tak vznikla tři Ministerstva financí: federální, české a slovenské. Federálním ministrem financí zůstal až do 27. 9. 1969 Bohumil Sucharda v rámci druhé Černíkovy vlády (1. 1. 1969 – 27. 9. 1969). Rovněž následující vládu od 27. 9. 1969 vedl O. Černík, nahrazený však již 28. 1. 1970 Lubomírem Štrougallem, stojícím v čele vlády až do 9. 12. 1971. Ministrem financí v této vládě se stal Rudolf Rohlíček. V následující druhé Štrougalově vládě (9. 12. 1971 - 11. 11. 1976) na postu ministra financí ke změně zprvu nedošlo, avšak 14. 12. 1973 se novým ministrem stal Leopold Lér. Ten pak zůstal ve funkci i ve třetí Štrougalově vládě (11. 11. 1976 - 17. 6. 1981). Ve čtvrté (17. 6. 1981 - 16. 6. 1986) jej pak od 29. 11. 1985 nahradil Jaromír Žák, který státní finance spravoval i ve Štrougalově vládě páté a šesté (16. 6. 1986 - 20. 4. 1988 a 21. 4. 1988 - 12. 10. 1988). V poslední komunistické vládě za předsednictví Ladislava Adamce (12. 10. 1988 - 10. 12. 1989) byl ministrem Jan Stejskal.

Ministry českého Ministerstva financí byli Leopold Lér (1. 1. 1969 - 17. 12. 1973), Jaroslav Tlapák (17. 12. 1973 - 1. 12. 1985), Jaromír Žák (1. 12. 1985 - 18. 6. 1986) a Jiří Nikodým (18. 6. 1986 - 29. 6. 1989).

Generálním ředitelem, resp. předsedou Státní banky československé se stal v roce 1969 Svatopluk Potáč, který ve funkci vydržel až do roku 1981 a znovu ji zastával v letech 1988 - 1989. V období 1981 - 1988 byl předsedou banky Jan Stejskal.

Aktuálním problémem po roce 1968 bylo vynakládání nemalých částek na dodávky potravin a dalšího materiálu sovětským okupačním vojskům na základě smlouvy o dočasném pobytu vojsk. Přesný rozsah poskytovaných hodnot, jakož i skutečné množství sovětských plateb za ně, jsou dodnes předmětem utajení (stejně jako množství uranové rudy, která byla zadarmo vytěžena českými politickými vězni a následně dodána do SSSR).

V roce 1970 přešel na Ministerstvo financí dohled nad tzv. mezivládními dluhy (do té doby jej vykonávala Státní banka československá). Jde o dosud nezaplacené dluhy (jak je trefně tehdejší vláda pojmenovala) za vývoz zbraní a munice (tzv. speciálu) do politicky blízkých zemí, jako byla Libye, Egypt, Sýrie, Írán, Irák, Vietnam, Angola, Kuba a další⁴⁴. Celá akce je dosud utajována.

Za totality zřídilo Ministerstvo financí podle sovětského vzoru také tzv. Výzkumný ústav finanční a úvěrové soustavy (později transformovaný na výzkumný odbor Ministerstva). Šlo o instituci, jejímž úkolem mělo být vypracovávat odborné zprávy, na jejichž základě měla být zlepšena odborná práce Ministerstva. Z praxe však bylo zjištěno, že tento ústav neplnil nikdy svoji funkci, jelikož prakticky sbíral informace a rozborů jednotlivých odborných útvarů Ministerstva (zejména z oblasti státního rozpočtu, daní apod.) a dále překládal do češtiny rozsáhlé elaboráty vypracované tzv. sovětskými odborníky v rámci RVHP. Nebylo zjištěno, že by práce ústavu Ministerstvu prakticky v plnění úkolů někdy pomohla. Proto byl po roce 1989 zrušen.

Nepříznivý politický vývoj ve státě pokračoval dále. V roce 1987 se stal generálním tajemníkem ÚV KSČ Milouš Jakeš. V následujících dvou letech narůstaly dílčí politické demonstrace, proti kterým bylo zakročováno bezpečnostními složkami. Dne 17. listopadu 1989 byla policií násilně potlačena studentská demonstrace na Národní třídě v Praze, což následně vyvolalo masový odpor po celé republice. Komunistický režim v podmínkách rozpadajícího se východního bloku neměl dost sil k dalším represím. Následovaly radikální změny, které přivedly republiku zpět k demokratickému politickému systému a tržnímu hospodářství. Dne 29. prosince 1989 byl zvolen prezidentem Václav Havel.

III. Řešení následků druhé světové války (válečné reparace, měnové zlato) a problematiky náhrad za poválečné znárodnění

Problém odstranění hospodářských následků druhé světové války představoval dlouhodobou agendu, která se od roku 1945 vlekla několik desetiletí, přičemž do značné míry nebyla dořešena dodnes.

Předně šlo o otázku náhrad škod, způsobených Československu během druhé světové války nacistickým Německem (tzv. reparace).⁴⁵ Touto otázkou se zabývali představitelé tří spojeneckých velmocí – Sovětského svazu, USA a Velké Británie – již koncem války v únoru 1945 v Jaltě na Krymu. Společný závěr představitelů velmocí byl pak formulován takto: „Uvažovali jsme o problému škod způsobených Spojeným národům Německem v této válce a uznali jsme za spravedlivé, aby Německo bylo povinno nahradit ve zboží škody v míře co nejvyšší.“ V protokolu byly poté přijaty podrobnější závěry. Spojenými národy se rozuměla koalice 26 států, které podepsaly v roce 1942 ve Washingtonu deklaraci o spojení proti Německu. Účastníkem bylo i Československo.

⁴⁴ Vývoz zbraní v některých případech dosahoval masových rozměrů. Československo se například dodávkami licenční sovětské techniky výrazně podílelo na opakovaném vyzbrojování egyptských ozbrojených sil po prohraných válkách s Izraelem.

⁴⁵ Krejčí J., Reparace a některé další nároky vůči Německu, vyplývající z Mnichovské dohody a z druhé světové války, Právník, č. 12/1995

Krajanské organizace sudetských Němců v SRN, Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1998

Studie o sudetoněmecké otázce, Ústav mezinárodních vztahů, Praha, 1996

V srpnu 1945 se po kapitulaci Německa sešli v Postupimi představitelé SSSR, USA, Velké Británie a Francie. Představitelé velmocí se dohodli, že „v souhlase s usnesením Krymské konference je třeba přimět Německo k co největší náhradě škod za strádání, jež způsobilo Spojeným národům“. Přitom SSSR a Polsko byly odkázány na reparace z východního Německa a tři západní velmoci a ostatní Spojenci, včetně Československa, na reparace ze západní části Německa.

V roce 1945 proběhla v Paříži konference zástupců států odkázaných na reparace ze západní části Německa, které se účastnilo i Československo. Na konferenci byla uzavřena Dohoda o reparacích od Německa, o založení Mezispojeneckého reparačního úřadu (IARA) a o vrácení měnového zlata. Signatáři této tzv. Pařížské reparační dohody byly kromě Československa též USA, Velká Británie, Francie, Albánie, Austrálie, Belgie, Dánsko, Egypt, Indie, Jihoafrická unie, Jugoslávie, Kanada, Lucembursko, Nizozemsko, Norsko, Nový Zéland a Řecko. Dohoda byla publikována pod č. 150/1947 Sb.

Dohoda předně definovala v článku 2 A pojem reparačního nároku jako pohledávky signatárních vlád a jejich státních příslušníků vůči německé vládě a německým vládním orgánům, které vzešly z války, čítajíc v to náklady německé okupace a pohledávky za říšskými úvěrovými pokladnami (Reichskreditkassen).

Dohoda dále stanovila reparační podíly, které činily pro Československo 4,57 % z německého průmyslového majetku a 3 % z německého majetku v cizině. Reparační dohoda neměla být konečnou úpravou reparační otázky, ta byla ponechána budoucnosti.

Důležitým ustanovením pro Československo byl zejména článek 6 odstavec A a D dohody. Podle odstavce A každá signatární vláda si ponechá formou, již si sama zvolí, německý nepřátelský majetek v její pravomoci nebo bude s tímto majetkem disponovat takovým způsobem, aby se nemohl vrátit do německého vlastnictví. Podle odstavce D, při provádění odstavce A, se nebude majetek, který byl vlastnictvím země, jež je členem Spojených národů, nebo jejich příslušníků, kteří nebyli příslušníky Německa v době anexe této země nebo její okupace nebo jejího vstupu do války, odpočítávat od jeho reparací. Přitom se má za to, že toto ustanovení neprejudikuje žádnou z otázek, jež by mohly vzniknout ve věci majetku, který nebyl vlastnictvím příslušníků dotyčné země v době, kdy byla okupována nebo anektována Německem nebo když vstoupila do války.

Pro Československo jsou uvedená ustanovení reparační dohody důležitá zejména proto, že se dotýkají konfiskačních dekretů prezidenta republiky č. 12 a 108/1945 Sb. Československo provedlo konfiskaci německého majetku podle stavu ke dni faktického skončení okupace (tj. 8. května 1945). K tomuto dni – vzhledem k neplatnosti Mnichovské dohody z 30. září 1938 od samého počátku a návazné neplatnosti smlouvy o opci osob německé národnosti – měly osoby německé národnosti bydlící v Československé republice československou státní příslušnost a vztahoval se na ně citovaný odstavec D článku 6 reparační dohody. Pokud došlo k vystěhování osob německé národnosti z Československa, pak předně byli z vystěhování vyjmuti antifašisté a dále se tak stalo až po odejmutí československého občanství těmto osobám dekretem prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., a to v souladu s usnesením Postupimské konference ze dne 2. srpna 1945, která tento odsun schválila vyslovením souhlasu čtyř zúčastněných velmocí⁴⁶.

⁴⁶ Stejnou argumentaci přednesla v německém parlamentu v období úřadování kancléře Kohla poslankyně A. Vollmerová a proti této argumentaci nebyl vznesen odpor.

Mezispojenecký reparační úřad v Bruselu (IARA) vyzval všechny signatární státy, aby do určitého termínu nahlásily výši svých válečných škod. Po válce byla na Ministerstvu zahraničních věcí zřízena zvláštní komise M (mír), která byla pověřena provést soupis válečných škod. V komisi bylo zastoupeno také Ministerstvo financí. Soupis byl proveden vzhledem ke krátkosti lhůty pouze v hlavních rysech ve spolupráci s kraji a okresy.

Válečné škody Československé republiky oznámené úřadu IARA, včetně škod později sepsaných, činily 19,4716 miliardy US dolarů. Tato částka byla přepočtena na tuzemskou měnu podle kursu stanoveného úřadem IARA podle kupní síly v roce 1938 v poměru 1 US dolar = 15,79 Kč. Celková výše válečných škod tak činila 307,4571 miliard Kč, přičemž jde o výši podle kupní síly v roce 1938, takže současná cena po valorizaci by byla podstatně vyšší. Hodnota německého majetku konfiskovaného podle dekretů prezidenta republiky v roce 1945 této výše nedosahovala, a proto jakékoliv požadavky organizací sudetských Němců v této věci nejsou odůvodněné ani z hlediska ekonomického.

Uvedené válečné škody byly platbami prostřednictvím IARA a přímými restitucemi československého majetku dosud nahrazeny jen ve výši 91,3 miliónu US dolarů, takže vůči SRN dosud jsou otevřené válečné škody prakticky v plné výši.

Úřad IARA ukončil svoji činnost dne 21. 11. 1959 na základě usnesení kvalifikované většiny členských států Pařížské reparační dohody. Na jednání o ukončení činnosti úřadu přednesl delegát Československé republiky v prohlášení výhradu, podle níž si československá vláda vyhrazuje uplatnění všech válkou způsobených škod.

Definitivní řešení reparační otázky bylo poté z politických důvodů velmocemi odkládáno (studená válka, rozdělení Německa, vytvoření dvou německých států atd.). Dnešní stav je takový, že s odstupem času není na žádné straně politický zájem, aby Německo na reparace platilo, a to i když reparační problematika dosud nebyla mezi příslušnými poškozenými státy formálně smluvně dohodnuta. Po navázání diplomatických styků Československa se SRN v roce 1973 byla uzavřena mezi oběma státy dne 11. 12. 1973 Smlouva o vzájemných vztazích mezi ČSSR a SRN. V této smlouvě byla uznána oběma smluvními stranami neplatnost Mnichovské dohody, avšak československá strana se vzdala nároku na náhradu škod, které touto dohodou republiky vznikly. Tyto škody byly svého času Ministerstvem financí vyčísleny částkou cca 40 miliard Kč kupní síly v roce 1938. Při pozdějších politických jednáních s Německem v roce 1992, ani později, již o majetkových otázkách z doby války nebylo jednáno a příslušná jednání se ani v budoucnu nepředpokládají.

Pro Českou republiku je nutné si ponechat do budoucnosti i formálně právo na náhradu za válečné škody hlavně z důvodu stále se opakujících požadavků sudetských Němců. I když současná německá vláda prohlásila, že vůči České republice nemá žádné otevřené otázky, nelze samozřejmě vyloučit změnu v budoucí politické reprezentaci. Reparační otázky nadále spadají do působnosti Ministerstva financí a Ministerstva zahraničních věcí.

Zvláštní kategorií pohledávek vůči Německu z doby války je československé aktivum na tzv. žirovém účtu, který byl veden po zřízení Protektorátu Čechy a Morava mezi Národní bankou československou a Reichsbankou v Berlíně. Na konci války vzniklo na žirovém účtu vysoké saldo ve prospěch čs. strany. Reichsbanka byla zrušena zákonem BGBl. 1961 s. 445 dne 2. srpna 1961. Čs. strana uplatnila v tomtéž roce své nároky v SRN podle likvidačního zákona diplomatickou cestou. Německá strana odmítla československý nárok uznat s odůvodněním, že citovaný zákon neumožňuje vyplatit náhrady subjektům majícím bydliště nebo sídlo ve státě, který nemá se SRN diplomatické styky. Československo navázalo se

SRN diplomatické styky až v roce 1973, přičemž tyto nároky mají stejný osud jako ostatní reparace.

Vedle reparační problematiky ve vztahu k SRN spadá do působnosti Ministerstva financí také již několikrát zmíněná otázka navrácení československého měnového zlata, které bylo za války nacisty ukradeno. Jednání s USA a Velkou Británií o této otázce trvala až do roku 1982. Doba těchto třiceti sedmi let byla vyplněna jednáními, která byla vedena z pohledu československé strany za velmi nepříznivých okolností (studená válka, komunistický puč v roce 1948, emigrace, nevypořádané majetkoprávní otázky s USA a Velkou Británií ve vztahu ke znárodnění atd.).

Po válce československá vláda vyčíslila své škody na nacisty ukradeném měnovém zlatě v celkové výši 45 488 kg. Šlo o měnové zlato ukradené přímo v Praze po vzniku Protektorátu, dále získané z Londýna díky vynuceným příkazům k převodu a konečně též zlato vynucené ještě v období druhé republiky ke krytí československých peněz stažených z oběhu v odstoupených Sudetech. Avšak již za války byla vydána Spojenci deklarace, podle níž nelze uznat žádné vyvlastňovací metody Němců a tyto vyvlastňovací akty byly prohlášeny za neplatné.

Koncem války ukryli Němci měnové zlato uloupené nejen Československu, ale i dalším okupovaným státům, na území Německa. Zlato bylo zabaveno americkými vojenskými jednotkami. Bylo však nalezeno jen cca 50 % ukradeného zlata. V srpnu 1945 vyslala Národní banka do Německa dva pracovníky (J. Jenček a Ing. R. Kroc), aby zjistili, kde se nachází uloupené československé měnové zlato. Ve Frankfurtu nad Mohanem jim ukázal americký pplk. Cragen dne 10. srpna 1945 sklepy, v nichž bylo uloženo zlato, které americká armáda našla.

Problematiku zlata upravovala výše uvedená Pařížská reparační dohoda, která stanovila, že bude zřízena tzv. Tripartitní komise, složená ze zástupců USA, Velké Británie a Francie a tato komise bude rozhodovat o tom, jaká část měnového zlata bude z celkového nalezeného objemu jednotlivým poškozeným státům vrácena. Nalezené zlato mělo být rozděleno v poměrných dílech ve vztahu k celkové škodě.

Tripartitní komise po prověření konstatovala, že Československo utrpělo škodu ve výši 43 999,3638 kg měnového zlata. V roce 1948 vrátila Tripartitní komise Československu první zálohu ve výši 6 074,1564 kg měnového zlata. Další celkový podíl byl stanoven ve výši 18 433,4735 kg. Jeho vrácení však dva členové Tripartitní komise, USA a Velká Británie, z různých důvodů oddalovali až do 29. ledna 1982. Mezi důvody patřilo především období studené války, kdy nebyla politická vůle vydat zlato komunistickému státu a čekalo se na to, zda nedojde v Československu ke změně režimu. Dále bylo vydání zlata vázáno na vypořádání náhrad za znárodněný majetek občanů států Tripartitní komise. Vcelku bez obtíží proběhla majetkoprávní jednání s Francií, která po uzavření náhradové dohody sdělila souhlas s vydáním podílu zlata ve prospěch Československa.

Horší byla situace v majetkoprávních jednáních s USA. S nimi byla již podepsána náhradová dohoda v šedesátých letech, ale Kongres (agitoval senátor Moynihan) dohodu neschválil s odůvodněním, že náhradový globál je nízký. Jednání byla léta přerušena a k jejich obnově došlo až v roce 1981. Důvodem bylo nastolení této problematiky na program v Kongresu v roce 1980. V tomto roce senátor Moynihan předložil Kongresu návrh zákona, podle něhož měla být americká vláda zmocněna československé měnové zlato uložené v USA zabavit, prodat, výtěžek investovat do cenných papírů a z výnosů vyplatit postupně náhradu americkým osobám uplatňujícím příslušné nároky. Akce měla být plánována na 15 až 20 let.

Z toho plyne, že Československo by po těchto letech obdrželo místo svého měnového zlata, ukradeného již jednou nacisty za války, částku kupní ceny zlata podle současného kurzu sniženou o částky náhrady za znárodnění, které by si americká strana jednostranně vyčíslila. Po volbách v USA v listopadu 1980 nové složení americké vlády a Kongresu nevyklučovalo, že návrh zákona na prodej československého měnového zlata bude schválen. Aby bylo zabráněno prodeji zlata a jeho ztrátě, pokračovala československá strana v majetkoprávních jednáních s USA o dalším návrhu náhradové dohody. V nových jednáních si delegace USA již bez problému diktovala výši globální částky, která byla sice silně nadsazená, ale československá strana ji musela vzhledem k uvedeným rizikům přijmout (globální náhrada nakonec dosáhla výše cca 80 mil. US dolarů).

Majetkoprávní jednání s Velkou Británií probíhala časově souběžně s jednáními s USA. Při tom byla těžištěm problematika tzv. mezivládních dluhů podle dohody uzavřené s Velkou Británií v roce 1949. Tato dohoda nahradila řadu ujednání mezi oběma státy, na jejichž základě československá vláda dříve kontrahovala určité úvěry od Velké Británie. Konkrétně šlo především o tzv. mnichovský úvěr a tzv. válečný úvěr (o obou bylo již pojednáno výše). V dohodě bylo konstatováno, že z mnichovské půjčky bylo reálně čerpáno celkem 4 460 127 liber. Pokud jde o válečný úvěr, zde byl československý závazek v roce 1949 vyčíslen částkou 13 340 033 liber.

Dohodou o mezivládních dlužích z roku 1949 se československá vláda v článku 3 zavázala, že dluhy včetně úroků splatí v letech 1954 až 1965. Tento závazek však byla později nucena revidovat. Odklad placení dluhu z úvěrových dohod pak odůvodňovala tak, že má platit na válečné dluhy za situace, kdy sama na své válečné škody od Německa dosud nic neobdržela. Přitom vyčíslila své reparační nároky částkou ve výši 306 miliard korun kupní síly z roku 1938.

Uvedená situace nutila k novým jednáním s britskou stranou v letech 1954 – 1956. Jednání skončila suspenzí článku 3 Dohody o mezivládních dlužích z roku 1949. Postupně byly lhůty placení stanoveny k datu 30. září 1958, do 30. září 1960, do 30. září 1962 a konečně do 30. září 1963. V roce 1964 se československá a britská strana dohodly, že obě strany se sejdou k řešení otázky placení československého dluhu z mezivládních úvěrů do šesti týdnů od doby, kdy Československo obdrží své měnové zlato od Tripartitní komise.

V roce 1964 ovšem předložila britská strana československé straně další požadavky na náhradu za majetek zanechaný v Československu emigranty, kteří obdrželi britské občanství. Jednalo se cca o 300 nemovitostí, množství movitého majetku, o bankovní účty, převážně již zrušené peněžní reformou v roce 1953, dluhopisy atd. Přitom také britská strana, stejně jako strana USA, vážala souhlas k vydání Tripartitního zlata Československu na vypořádání pohledávek z mezivládních dluhů a nároků britských občanů.

Při jednání s Velkou Británií československá strana předně poukazovala na to, že nemůže uznat závazek z tzv. mnichovského úvěru z řady důvodů, avšak především proto, že tento úvěr vznikl v přímé souvislosti s mnichovským diktátem, to znamená také vinou Velké Británie. Britskou vinou tak vznikly Československu značné škody, které mu nebyly nahrazeny. Dalším důvodem byla skutečnost, že mnichovský úvěr nesloužil původnímu účelu, tj. rekonstrukci československého hospodářství po odstoupení pohraničních území Německu, nýbrž sloužil v tzv. Claims Fundu k placení závazků Československa z doby před 15. březnem 1939. Přitom při placení těchto závazků československého státu postupovala Velká Británie jednostranně a bez předchozího projednání a odsouhlasení plateb československou vládou v Londýně.

U tzv. válečného úvěru československá strana poukázala na to, že jde o peněžní částky, které sloužily k vyzbrojování československých jednotek bojujících za války na straně Spojenců spolu s Velkou Británií a také v jejím zájmu.

Avšak československá strana opět jednala pod nátlakem, jelikož uzavření náhradové dohody bylo pro britskou stranu podmínkou pro vydání souhlasu Velké Británie s vydáním měnového zlata. Nakonec československá vláda odmítla tzv. mnichovský úvěr, aniž se tomu britská strana výrazněji bránila. Tzv. válečný úvěr byl naopak z naší strany uznán. Poté byla dohodnuta globální náhrada ve výši 22 0730 milionů liber.

Dne 20. února 1982 se konalo ve Swiss Bank Corporation v Curychu zasedání Tripartitní komise pro restituci měnového zlata. Kromě komisařů USA, Velké Británie a Francie, zástupců Bank of England a zástupců švýcarské banky, byla přítomna československá vládní delegace složená ze zástupců Ministerstva zahraničních věcí, Ministerstva financí a Státní banky. Na tomto zasedání byly podepsány náhradové dohody s USA a Velkou Británií a současně byl vydán souhlas Tripartitní komise s vydáním podílu měnového zlata československé straně. Dohodnuté částky náhrady za znárodnění byly na zmíněném jednání bankovní cestou přímo vyplaceny jak USA, tak i Velké Británii. Měnové zlato bylo mezitím již přepraveno z Federal Reserve Bank v New Yorku a z Bank of England v Londýně do Curychu. Po podpisu dohod bylo československé měnové zlato tentýž den přepraveno letecky do Prahy. Celková váha zlata činila 18 433,4735 kg. Další etapa z doby druhé světové války, v níž bylo Ministerstvo financí přímo angažováno, pro Československo skončila.

Problematika Tripartitního zlata a jeho vrácení byla mezi Československem, USA, Velkou Británií a Francií projednávána od roku 1948 a byla natolik složitá a s tak značnými dopady na naši ekonomiku, že by bylo v zájmu historického zaznamenání účelné zmínit některé další podrobnosti.

Závěrečného jednání ve Swiss Bank Corporation v Curychu dne 20. února 1982 se zúčastnili za Tripartitní komisi pro restituci měnového zlata komisaři Mary McDonellová (USA), Richard Lavers (Velká Británie) a Jacques Dalberto (Francie, předseda komise) a sekretář komise Colin Harris. Při majetkoprávních jednáních reprezentovali vládu USA Rozanne L. Rigwayová (velvyslankyně a vládní zmocněnkyně a předsedkyně delegace USA), David H. Swartz (generální konzul v Curychu) a Ronald Neitzke (za State Department). Za vládu Spojeného království se majetkoprávních jednání účastnili Alan E. Montgomery (vládní zmocněnec), John M. Whipp-Goode a Lawrence F. T. Smith (oba za Bank of England). Československou delegaci pro jednání s Tripartitní komisí i pro majetkoprávní jednání tvořili JUDr. Richard Král (vládní zmocněnec, Ministerstvo zahraničních věcí), JUDr. Miroslav Kotora (Ministerstvo zahraničních věcí), Prof. Dr. Ján Pješčak (náměstek ministra vnitra), JUDr. Jan Krejčí (Ministerstvo financí), JUDr. Josef Macháček (generální ředitel Státní banky čsl.), Ing. Jiří Nálevka a Ing. Jaroslav Kroh (oba Státní banka čsl.).

Jednání s Tripartitní komisí a zástupci USA a Velké Británie, konané dne 20. února 1982 ve Swiss Bank Corporation v Curychu skončilo kolem 14 hod. Československá strana vyslala do Curychu z bezpečnostních důvodů celkem tři letadla, jejichž odlet byl plánován na 19 hod. K dispozici tedy bylo cca 5 hodin, během nichž bylo nutné uskutečnit přepravu měnového zlata z bezcelního prostoru letiště do určeného letadla. Formálním předáním měnového zlata a vydáním dokumentu o tomto předání převzala československá strana odpovědnost za jeho další osud a Tripartitní komise již za něj nebyla nadále odpovědná.

Největší problém představovalo riziko, že by zlato po předání československé straně mohlo být zabaveno soudním orgánem v Curychu na žádost některých osob uplatňujících nároky vůči Československu. Takových případů bylo poměrně mnoho - šlo o osoby, jimž byl jejich majetek v Československu znárodněn nebo konfiskován apod. Známý byly požadavky organizací sudetských Němců ze SRN, požadavky lichtenštejnské strany (viz pozdější soudní spor ve Francii o obraz „Velká vápenka“) atd. Podle švýcarského práva mohl soudce příslušného soudu v Curychu obstativně zabavit majetek přímo na letišti. Značné obavy proto před odletem způsobilo sdělení švýcarského advokáta, najatého československou stranou, že na letišti je přítomen příslušný soudce curyšského soudu, který má v kompetenci zabavení majetku na žádost třetí osoby. Československá strana dala sice dopravu měnového zlata z Curychu do Prahy pojistit u pojišťovny Lloyd v Londýně, avšak toto pojištění nezahrnovalo obstativně zlato soudním orgánem (pojišťovna toto pojištění odmítla s poukazem na to, že takové pojištění neposkytuje žádná pojišťovna na světě). Nakonec však advokát zjistil, že curyšský soudce je přítomen na letišti v jiné kauze a tak tři československá letadla ve stanovený čas v 19 hod. s patnáctiminutovým odstupem odstartovala. Let bez mezipřistání se však nekonal přímou trasou, nýbrž oklikou přes Vídeň (účelem bylo vyhnout se vzdušnému prostoru SRN). Všechna letadla přistála v pořádku na letišti v Praze. Poté bylo zlato přeloženo a pod silnou policejní i vojenskou ochranou přepraveno v noci do sejfu Státní banky čs. V následujících dnech byla překontrolována váha zlata a bylo zjištěno, že z 18 433,4783 kg zlata chybí cca 15 gramů. Ty však již nebyly reklamovány (mohlo jít také o chyby při vážení). „Poslední překážka“ v noci z 20. na 21. února 1982 vyvstala v budově Státní banky u nákladního výtahu k podzemnímu sejfu, když se zjistilo, že ložní prostor výtahu je menší, než bedny se zlatem. I tento problém byl nicméně záhy vyřešen...

Do období totality spadá také řešení otázky náhrad za znárodnění nebo za jiné dotčení vlastnického práva. Zatímco za konfiskovaný majetek podle dekretů prezidenta republiky č. 12 a 108/1945 Sb. nepříslušela náhrada, opačně tomu bylo u znárodnovacích dekretů č. 100, 101, 102 a 103/1945 Sb. Tento závěr je v souladu s mezinárodním právem, podle něhož za znárodněný majetek přísluší promptní, adekvátní a efektivní náhrada.

Celkový další mnohaletý vývoj v náhradové otázce však doznal podstatných změn. Rozsah znárodněného majetku v první etapě znárodnění v roce 1945 byl tak velký, že stát v poválečné době neměl finanční prostředky na to, aby skutečnou náhradu poskytl. Otázka náhrad byla proto časově odkládána. Změnu názoru na otázku náhrad za znárodnění přinesl únorový převrat v roce 1948, kdy nastoupila komunistická strana a ta zaujala jednoznačné stanovisko, podle něhož „bývalým vlastníkům podnikového majetku (tj. „vykořisťovatelům“) nebude náhrada placena a finančních prostředků bude použito ve prospěch pracujících“. Finanční situace státu se nezlepšila ani po peněžní reformě v roce 1953. Politická vůle neplatit náhrady za znárodnění trvá dosud. Věcí se zabýval několikrát i Ústavní soud, který konstatoval, že stát nevydal dosud prováděcí předpis k provedení náhrad podle § 9 odst. 2 dekretu č. 100/1945 Sb. a také zákonem č. 106/1951 Sb. stát zrušil Fond znárodněného hospodářství, který měl náhradovou službu provádět.

Za uvedené situace dospěl Ústavní soud k závěru, že znárodnovací dekryty prezidenta republiky z roku 1945 jsou sice platné, ale nelze podle nich již dnes postupovat, takže nelze ani uplatnit nárok na náhradu za znárodnění. Za dané situace lze podle nálezu Ústavního soudu uplatnit pouze nárok na částečné odškodnění podle § 6 písm. j) restitučního zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích. Podle závěrů Ústavního soudu postupuje v otázkách náhrad za znárodnění i Ministerstvo financí.

Zcela jiný však byl vývoj v otázce náhrad za znárodněný a jinak dotčený majetek cizinců, kteří měli bydliště v západních státech, s nimiž Československo mělo zájem udržovat obchodní a jiné hospodářské styky. Tyto státy brzy po únorovém puči v roce 1948 činily závislou další spolupráci v zahraničním období atd. na vypořádání náhrad za znárodnění. Prvním státem, který tento požadavek uplatnil, byla v roce 1949 Velká Británie. Ostatní státy se brzy přidaly. Od roku 1949 do roku 1982 probíhala majetkoprávní jednání s řadou západních států a se všemi byly uzavřeny náhradové dohody. Šlo o tyto státy: Velká Británie (dvě dohody – v roce 1949 na 8 mil. liber a v roce 1982 na 22 mil. liber), USA (v roce 1982 na 80 mil. US dolarů), Rakousko (1 miliarda rak. šilinků), dále byly uzavřeny náhradové dohody s Francií, Belgií, Holandskem, Dánskem, Norskem, Švédskem, Kanadou a Itálií. Gesci v majetkoprávních jednáních mělo Ministerstvo zahraničních věcí a Ministerstvo financí zabezpečovalo odbornou stránku jednání, včetně otázky placení sjednané globální částky. Veškeré platby byly konány formou tzv. odštěpování od tržeb dosažených v rámci zahraničního obchodu.

V době totality byl zřízen na Ministerstvu financí zvláštní útvar, který se vyvinul z funkce tzv. Likvidátora peněžních ústavů a podniků. Šlo původně o jedinou osobu vybavenou sekretariátem, jehož funkcí bylo dohlížet na likvidaci peněžních ústavů a podniků znárodněných v první etapě podle dekretu prezidenta republiky č. 102/1945 Sb. Po nástupu totality vznikly na Ministerstvu financí nové úkoly spojené s přípravou mezistátních majetkoprávních jednání se západní cizinou. Šlo zejména o přípravu majetkoprávního jednání s Německem, o prověřování uplatněných náhradových nároků při jednáních s Rakouskem, o vnitrostátní uspořádání faktického stavu vypořádaného majetku se stavem právním atd. Dále šlo o prověřování nároků na náhradu uplatňovaných emigranty z Podkarpatské Rusi, o tzv. Volyňské Čechy atd. Vzhledem k rozrůstající se agendě bylo třeba stav pracovníků zmíněné instituce postupně zvyšovat. Došlo také ke změně názvu na Správu pro věci majetkové a devizové, resp. později na Majetkový úřad. Po skončení majetkoprávních jednání se Západem a po vnitrostátním uspořádání právního stavu vypořádaného majetku byl Majetkový úřad s koncem totality zrušen a jeho likvidační agendu včetně archivu převzaly jiné útvary Ministerstva.

IV. Daňová a celní správa v období totality

Radikální změny v celém systému veřejné správy, spojené s převzetím moci komunistickou stranou v roce 1948, se pochopitelně nevyhly ani správě daňové a celní. Počínaje rokem 1949 byla zrušena prakticky sto let budovaná struktura daňové správy, byly zrušeny všechny stávající daňové úřady a výkon daňové správy byl přenesen na národní výbory. Daňová správa se tak stala součástí finančních referátů, později finančních odborů národních výborů, zpočátku krajských (druhoinstanční orgán, v českých zemích jich bylo včetně hlavního města 14, po územní reorganizaci v roce 1960 osm) a okresních (prvoinstanční – bylo jich 179 a 16 obvodů v Praze, po roce 1960 pak 75 plus 10 obvodních národních výborů v Praze), později – v šedesátých letech – byla část daňové správy přenesena až na místní národní výbory; o odvoláních proti rozhodnutí finančního odboru ONV nerozhodoval vyšší národní výbor, ale finanční komise téhož ONV. Po třiceti letech tak došlo opět k tomu, co již dávno bylo uznáno za nefunkční a zejména za nedemokratické – totiž ke spojení správy politické a finanční. Tato nelogičnost šla tak daleko, že do sféry národních výborů byla zařazena i celní správa, a to až do roku 1952. Ještě v roce 1948 byla zrušena finanční stráž, z níž malé procento příslušníků bylo převedeno do Sboru národní bezpečnosti a nově organizované Pohraniční stráže. Sluší se připomenout, že příslušníci finanční stráže poskytli řadě občanů po únorovém puči pomoc při jejich odchodu do emigrace.

Výrazných změn pochopitelně doznalo i hmotné právo, kde se postupně zaváděly daně odpovídající socialistickému hospodaření, tzn. praktickému znemožnění soukromého podnikání, monopolu zahraničního i vnitřního obchodu, státní regulaci cen, združstevnění rolníků. Vznikla živnostenská daň, zemědělská daň, daň z literární a umělecké činnosti, daň ze samostatné činnosti, daň z úroků z úsporných vkladů, daň z obratu, spotřební daně a fiskální monopoly byly nahrazeny všeobecnou daní, došlo k úpravám v odvodu zisku znárodněných podniků. Neblaze se do historie zapsaly mimořádné a majetkové dávky, které byly původně v roce 1946 zavedeny jako nástroj postihující obohacení, k němuž došlo za Protektorátu a těsně po osvobození, a jejichž výnos měl sloužit k nápravě měny znehodnocené za okupace. V roce 1947 byly rozšířeny jako zdroj k financování mimořádných příplatků vyplácených k zemědělským cenám jako náhrada škod utrpěných mimořádným suchem. V roce 1948 však komunisté rozsah a dopad těchto dávek výrazně rozšířili a využili k ekonomické likvidaci i střední třídy.

Daňová správa, soustředěná u národních výborů, plně odpovídala tehdejšímu politickým a ekonomickým poměrům. V plánovitém, direktivním hospodářství, kde jediným vlastníkem se stal stát, popř. družstva, byly pochopitelně potlačeny ekonomické nástroje včetně daní. Tento proces byl dovršen v roce 1952 daňovou reformou, která od 1. ledna 1953 zrušila všechna dosud platná ustanovení dřívějších hmotných i procesních předpisů a zavedla následující daně:

- daň z obratu,
- daň z výkonů (od roku 1962 včleněna do daně z obratu),
- daň ze mzdy,
- zemědělská daň,
- daň z příjmů obyvatelstva,
- daň živnostenská (v souvislosti s praktickým zánikem živnostenského podnikání zrušena v roce 1961),
- daň z literární a umělecké činnosti,
- důchodová daň družstev a jiných organizací,
- domovní daň,
- a poplatky místní, soudní, správní, notářské a arbitrážní.

Státní (národní) podniky nadále odváděly svůj zisk. V roce 1964 byla daňová soustava doplněna o zvláštní daň z důchodů a daň z motorových vozidel. V daňové soustavě se plně projevíly ideologické prvky, neboť osobní příjmy byly zdaněny různě s ohledem na druh majetku či „zásluhovost“ osobních příjmů.

Zákonná úprava jednotlivých daní byla velice stručná, podrobnosti byly (v rozporu s Ústavou) stanoveny podzákonnými normami (vyhláškami, výnosy Ministerstva financí).

V roce 1952 byla celní správa vyčleněna z národních výborů a zařazena do působnosti Ministerstva zahraničního obchodu, při němž byla vytvořena Ústřední celní správa. Po federalizaci Československa byly Ústřední celní správě podřízena dvě nově vzniklá celní ředitelství v Praze a v Bratislavě, jimž byly podřízeny celnice. Jejich počet se postupně snižoval, pohyboval se v českých zemích od 59 do 22, vždy ovšem s řadou celních odboček.

Ekonomické problémy první poloviny šedesátých let se projevíly ve snahách o určité reformy; tyto snahy se pochopitelně projevíly i v oblasti daňové. Od 1. ledna 1967 byl zaveden tzv. odvodový systém, který měl daňově zainteresovat i státní podniky, které doposud odváděly svůj zisk diferencovaně podle podmínek každého jednotlivého podniku (zčásti byl obdobný pokus učiněn již počátkem šedesátých let, ale velmi rychle vzal za své). Vznikl odvod z hrubého důchodu, jednotný pro všechny státní podniky, jehož základem byl tzv. hrubý důchod, tj. mzdy a zisk. Ten byl doprovázen odvodem ze základních prostředků, odvodem ze zásob a odvodem z odpisů základních prostředků, a dále stabilizačním odvodem, který měl sloužit k ovlivňování vývoje mezd a počtu pracovních sil. Název „odvod“ namísto „daň“ měl vyjádřit skutečnost, že se nejedná o změnu vlastnictví – státní podniky odváděly zákonem stanovené částky do státního rozpočtu.

Systém odvodů z hrubého důchodu se příliš neosvědčil, a po potlačení reformních snah byl nahrazen postupně měněnou soustavou jiných odvodů - ze zisku, z volného zůstatku zisku, z odpisů základních prostředků, z objemu mezd, z přírůstku mezd, ze jmění, odvody dodatkovými, odvody na základě finančního plánu, regulačními a cenovými odvody, a dále příspěvkem na sociální zabezpečení. Odvodový systém, neustále se měnící, který v řadě případů daňové nástroje připomínal pouze vzdáleně, existoval až do daňové reformy v roce 1992. Družstva nadále platila ze svého zisku důchodovou daň, která měla stejné složky.

V roce 1967 se změnila i organizace daňové správy. Z dosavadních finančních odborů okresních a krajských národních výborů byla vyčleněna daňová agenda a převedena do nově vytvořených odborů státních financí těchto národních výborů. O odvoláních proti rozhodnutím odboru státních financí ONV začaly rozhodovat odbory státních financí KNV. Odbory státních financí však nepřevzaly správu těch daní, jejichž výnos plynul nikoliv do státního rozpočtu, nýbrž do rozpočtů národních výborů, tzn. správa daně důchodové, daně z příjmů obyvatelstva, daně domovní, zčásti daně zemědělské zůstala i nadále (až do roku 1990) u finančních odborů národních výborů. V roce 1970 pak byly z odborů státních financí vytvořeny samostatné finanční správy, vyjmuté ze sféry národních výborů a podřízené Ministerstvu financí. Prvoinstančními orgány bylo 85, později 82 okresních (v Praze obvodních) finančních správ, druhoinstančními sedm krajských finančních správ a Finanční správa v hlavním městě Praze. Po více než dvaceti letech se tedy správa daní (byť zdaleka ne všech a bez potřebných kompetencí) vrátila do resortu financí.

Fotogalerie

Bankovky - Léta totality (1948 - 1989)

BANKOVKY VYDANÉ PŘI MĚNOVÉ REFORMĚ Z ROKU 1953 VYROBENÉ V GOZNAKU V MOSKVĚ.

bankovka(15) z roku 1953 v hodnotě 50 korun (přední strana)

bankovka(16) z roku 1953 v hodnotě 50 korun (zadní strana)

bankovka(17) z roku 1953 v hodnotě 100 korun (přední strana)

bankovka(18) z roku 1953 v hodnotě 100 korun (zadní strana)

NA SVOJI DOBU VELMI MODERNĚ ŘEŠENÁ BANKOVKA OD K. SVOLINSKÉHO.

bankovka(19) z roku 1958 v hodnotě 25 korun (přední strana)

bankovka(20) z roku 1958 v hodnotě 25 korun (zadní strana)

NEJDĚLE PLATÍCÍ BANKOVKA OD F. HEŘMANA PLATILA OD ROKU 1961

bankovka(21) z roku 1961 v hodnotě 100 korun (přední strana)

bankovka(22) z roku 1961 v hodnotě 100 korun (zadní strana)

POSLEDNÍ ČESKOSLOVENSKÉ BANKOVKY NAVRHL SLOVENSKÝ MALÍŘ A GRAFIK ALBÍN BRUNOVSKÝ

bankovka(23) z roku 1985 v hodnotě 1000 korun (přední strana)

bankovka(24) z roku 1985 v hodnotě 1000 korun (zadní strana)

bankovka(25) z roku 1986 v hodnotě 10 korun (přední strana)

bankovka(26) z roku 1986 v hodnotě 10 korun (zadní strana)

Ministři financí 1948 - 1989	Léta totality (1948 – 1989)
 <p data-bbox="201 656 501 723"> Kabeš Jaroslav 5.4.1949 - 15.9.1953 </p>	<p data-bbox="528 322 898 353"> Jaroslav Kabeš (1896 – 1964) </p> <p data-bbox="528 356 1423 689"> Komunistický ekonom, politik a literát. Od roku 1920 zaměstnán jako účetní v Agrární bance československé, resp. v jejích dceřiných uhelných společnostech. 1945 se stal ředitelem Zemědělské banky, o rok později pak přešel na post prvního náměstka vrchního ředitele Živnobanky. Zároveň zahájil své působení v Národní bance československé (člen Dočasné správy, později bankovní rady, v letech 1954 - 1957 pak jejím generálním ředitelem. Ministrem financí od 4. 4. 1949 do 14. 9. 1953 ve vládě A. Zápotockého (vystřídaného 21. 3. 1953 V. Širokým). Proslul zejména jako jeden z autorů a realizátorů měnové reformy roku 1953. Na poli literatury vydal několik sbírek poezie. </p>
 <p data-bbox="193 1104 512 1171"> Ďuriš Julius 15.9.1953 - 20.9.1963 </p>	<p data-bbox="528 779 858 810"> Július Ďuriš (1904 – 1986) </p> <p data-bbox="528 813 1423 1348"> Slovenský komunistický politik, 1934 - 1938 tajemník slovenského zemského vedení KSČ, 1941-1945 vězněn, 1945 - 1953 člen předsednictva ÚV KSS, zároveň až do roku 1963 člen ÚV KSČ, resp. jeho předsednictva. Ministrem zemědělství v obou vládách Z. Fierlingera (4. 4. 1945 - 6. 11. 1945 a 6. 11. 1945 - 2. 7. 1946) a v následující vládě Gottwaldově (2. 7. 1946 - 15. 6. 1948 s rekonstrukcí 25. 2. 1948). Z této pozice velmi přispěl k upevnění pozice KSČ před únorem 1948 na venkově (např. v souvislosti s rozdělováním konfiskované půdy). Ministrem zemědělství zůstal i v následující vládě A. Zápotockého (od 21. 3. 1953 v čele vlády V. Široký), avšak pouze do 10. 9. 1951, kdy se stal předsedou sboru pověřenců na Slovensku. Do vlády se vrátil až 31. 1. 1953 jako ministr lesů a dřevařského průmyslu, aby se 14. 9. 1953 stal ministrem financí a zůstal jím nejen do konce působení této vlády, ale i v následující druhé a třetí vládě V. Širokého (12. 12. 1954 - 11. 7. 1960 a 11. 7. 1960 - 19. 9. 1963). V roce 1963 byl odvolán ze všech funkcí a v roce 1970 vyloučen z KSČ. </p>
 <p data-bbox="193 1753 512 1821"> Dvořák Richard 20.9.1963 - 21.1.1967 </p>	<p data-bbox="528 1429 823 1460"> Richard Dvořák (1913) </p> <p data-bbox="528 1462 1423 1899"> Komunistický politik, ekonom a diplomat. Před 2. světovou válkou bankovní úředník. V letech 1939-1945 vězeň koncentračního tábora Buchenwald. Od roku 1946 do roku 1948 předseda ONV v Chebu, poté člen předsednictva KV KSČ v Karlových Varech. V roce 1948 se stal poslancem Národního shromáždění. 1949 - 1952 náměstek ministra zahraničního obchodu. Ministrem zahraničního obchodu od 2. 12. 1952 v první vládě V. Širokého (do 12. 12. 1954). Funkci zastával i ve druhé Širokého vládě od 12. 12. 1954, a to až do 17. 1. 1959. V letech 1959-1963 velvyslancem v SSSR, 1963 vedoucí Ústřední správy pro rozvoj místního hospodářství. 20. 9. 1963 se stal ministrem financí jako člen Lenártovy vlády, od 20. 1. 1967 jej vystřídal B. Sucharda. V letech 1971-1976 velvyslancem v NDR. Od roku 1958 byl kandidátem a později členem ÚV KSČ, od roku 1966 Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ. </p>

Sucharda Bohumil
21.1.1967 -
31.12.1968

Bohumil Sucharda (1914)

Komunistický ekonom a politik. V letech 1937-1950 zastával různé řídicí funkce v československých i mezinárodních vědeckých institucích, 1948-1950 výkonný ředitel Mezinárodního měnového fondu. Od roku 1951 až do svého jmenování ministrem působil v různých funkcích na Ministerstvu financí, od roku 1962 byl náměstkem ministra – předsedy Ústřední komise lidové kontroly a statistiky. Ve vládě J. Lenárta působil nejprve jako ministr – předseda Státní komise pro finance a mzdy, a to od 10. 11. 1965 do 20. 1. 1967, kdy se stal ministrem financí. Zůstal jím až do konce existence vlády 8. 4. 1968 a rovněž v následujících vládách O. Černíka (8. 4. 1968 – 31. 12. 1968 a 1. 1. 1969 – 27. 9. 1969), přičemž druhá z nich představovala první vládu federální. V roce 1970 byl zbaven všech funkcí, v letech 1970-1971 přednášel na VŠE v Praze, v letech 1971-1979 ekonomický pracovník Státní banky Československé. Po roce 1990 konzultant Hospodářské rady federální vlády. Zabýval se prognostikou financí a měny a mezinárodními měnovými vztahy.

Federace (ČR)
Lér Leopold
1.1.1969 - 17.12.1973

Leopold Lér (1928)

Komunistický politik a ekonom. Na Ministerstvu financí pracoval od roku 1951, 1962-1968 náměstek ministra. 1971-1976 poslanec ČNR, 1976-1986 poslanec Federálního shromáždění. Ministrem financí v prvních dvou českých vládách po federalizaci (8. 1. 1968 – 29. 9. 1969, předseda vlády S. Rázl, 29. 9. 1969 – 9. 12. 1971, předseda vlády J. Kempný, od 28. 1. 1970 pak J. Korčák). Ve funkci zůstal rovněž v následující druhé Korčákově české vládě od 9. 12. 1971, ve které však setrval pouze do 17. 12. 1973. Federálním ministrem financí od 14. 12. 1973 v rámci druhé Štrougalovy vlády až do konce jejího fungování 11. 11. 1976, následně též ve třetí (11. 11. 1976 – 17. 6. 1981) a čtvrté Štrougalově vládě (od 17. 6. 1981), kterou však opustil 4. 10. 1985. Prosazoval posílení finanční samostatnosti podniků a zpružnění direktivního řízení národního hospodářství. Od roku 1997 pedagog Bankovního institutu..

Federace (FMF)
Sucharda Bohumil
1.1.1969 - 30.9.1969

Bohumil Sucharda (1914)

Se stal ministrem financí a zůstal jím až do konce existence vlády O. Černíka (8. 4. 1968 – 31. 12. 1968 a 1. 1. 1969 – 27. 9. 1969), přičemž druhá z nich představovala první vládu federální.

Federace (ČR)
Tlapák Jaroslav
17.12.1973 -
18.6.1986

Jaroslav Tlapák (1930)

Komunistický politik a ekonom. V letech 1955-1960 pracoval na KV KSČ v Liberci, poté do roku 1964 na KV KSČ v Ústí nad Labem. V letech 1964-1969 postupně místopředsdou okresní komise lidové kontroly v Litoměřicích, krajské komise lidové kontroly v Ústí nad Labem a pracovníkem Severočeského KNV. Od roku 1969 ve vedoucích funkcích KV KSČ v Ústí nad Labem, ÚV KSČ a Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ. Ministrem financí české vlády ve druhé vládě

J. Korčáka od 17. 12. 1973 do konce vlády 4. 11. 1976 a rovněž ve třetí a čtvrté Korčákově české vládě (4. 11. 1976 – 18. 6. 1981 a 18. 6. 1981 – 18. 6. 1986).

V následující páté Korčákově české vládě (od 18. 6. 1986, počínaje 20. 3. 1987 za předsednictví L. Adamce, od 12. 10. 1988 F. Pitry a od 6. 2. 1990 P. Pitharta) zastával od jejího vzniku do 5. 12. 1989 funkci místopředsedy vlády.

Federace (FMF)
Rohlíček Rudolf
30.9.1969 -
17.12.1973

Rudolf Rohlíček (1929)

Slovenský komunistický politik a ekonom. Původně pracoval v Investiční bance v Bratislavě. Od roku 1958 vedoucí tajemník OV KSS v Bratislavě II, 1960-1963 vědecká aspirantura na Institutu společenských věd ÚV KSČ, 1963 – 1969 pracovník ÚV KSS a ÚV KSČ. Roku 1971 se stal členem ÚV KSČ a poslancem Federálního shromáždění. Ministrem financí ve třetí vládě O. Černíka (od 27. 9. 1969, počínaje 28. 1. 1970 v čele vlády L. Štrougal, vláda pak až do 9. 12. 1971). Ve funkci zůstal i v následující druhé Štrougalově vládě od 9. 12. 1971, přičemž jej 14. 12. 1973 vystřídal L. Lér, zatímco R. Rohlíček přešel na funkci místopředsedy vlády. V této funkci pak setrval nejen do konce vlády 11. 11. 1976, ale i v následující třetí (11. 11. 1976 – 17. 6. 1981), čtvrté (17. 6. 1981 – 16. 6. 1986), páté (16. 6. 1986 – 20. 4. 1988) a šesté (21. 4. 1988 – 11. 10. 1988) Štrougalově vládě, přičemž v poslední z nich se jednalo o funkci prvního místopředsedy.

Federace (FMF)
Lér Leopold
17.12.1973 -
1.12.1985

Leopold Lér (1928)

Federálním ministrem financí od 14. 12. 1973 v rámci druhé Štrougalovy vlády až do konce jejího fungování 11. 11. 1976, následně též ve třetí (11. 11. 1976

– 17. 6. 1981) a čtvrté Štrougalově vládě (od 17. 6. 1981), kterou však opustil

4. 10. 1985. Prosazoval posílení finanční samostatnosti podniků a zpružnění direktivního řízení národního hospodářství.

Federace (FMF)
Žák Jaromír
1.12.1985 -
11.10.1988

Jaromír Žák (1942)

Komunistický politik a ekonom. Původně zaměstnanec Ministerstva financí, v letech 1972-1985 pracovník ÚV KSČ, 1986-1989 poslanec Federálního shromáždění. Federálním ministrem financí v rámci čtvrté Štrougalovy vlády od 29. 11. 1985 do jejího konce 16. 6. 1986 a rovněž v páté a šesté Štrougalové vládě (16. 6. 1986 – 20. 4. 1988 a 21. 4. 1988 – 11. 10. 1988). V poslední komunistické federální vládě L. Adamce (trvala od 12. 10. 1988 do 10. 12. 1989) zprvu zastával post ministra pověřeného řízením Federálního cenového úřadu, od 19. 6. 1989 se stal místopředsedou vlády a zároveň předsedou Státní plánovací komise.

Federace (ČR)
Nikodým Jiří
18.6.1986 - 29.6.1990

Jiří Nikodým (1938)

Komunistický politik a ekonom. Od roku 1958 do roku 1970 pracoval v pobočkách Státní banky čsl. v Ústí nad Labem a v Teplicích. Od roku 1971 vedoucí oddělení krajské pobočky v Ústí nad Labem, později ředitel pobočky v Mostě. 1981 – 1984 náměstek generálního ředitele hlavního ústavu Státní banky čsl. pro Českou socialistickou republiku, od roku 1984 do svého jmenování ministrem jeho generální ředitel. Člen předsednictva ÚV KSČ. Ministrem financí v poslední komunistické české vládě, jako důsledek událostí Listopadu 1989 později doplněné o opoziční síly (od 18. 6. 1986, předseda vlády J. Korčák, od 20. 3. 1987 L. Adamec, od 12. 10. 1988 F. Pitra a od 6. 2. 1990 P. Pithart, konec 29. 6. 1990). Po roce 1990 mj. nucený správce zkrachovalé Banky Bohemia.

Federace (FMF)
Stejskal Jan
11.10.1988 -
10.12.1989

Jan Stejskal (1933)

Komunistický ekonom a politik. Od roku 1956 působil ve Státní bance československé, v letech 1958 – 1960 a 1960 – 1970 jako ředitel pobočky v Ostrově nad Ohří, resp. pobočky v Chebu. 1971 – 1976 zástupcem ČSSR v Mezinárodní bance hospodářské spolupráce v Moskvě. 1977 – 1981 generálním ředitelem Státní banky československé, v letech 1981 – 1988 jejím předsedou. Ministrem financí v poslední komunistické federální vládě (12. 10. 1988 – 10. 12. 1989) za předsednictví L. Adamce.

Nový začátek (1989 – 2004)

I. Společenská a ekonomická transformace, vznik České republiky a její vstup do Evropské unie

Záhy po Listopadu 1989 byl název státu změněn na Česká a Slovenská Federativní republika (ČSFR). V roce 1990 až 1991 konečně opustila republiku sovětská vojska a zanechala po sobě značné dluhy a zpustošené domy ve vojenských újezdech. Současně byla zrušena Varšavská smlouva. Československo rovněž odvolalo svoji účast v RVHP. Později vláda České republiky svým usnesením ze dne 2. června 1993 č. 291 stanovila postup při jednání o majetkoprávních nárocích České republiky k majetku Rady. Následovala její majetková likvidace.

Od 10. 12. 1989 do 27. 6. 1990 úřadovala federální vláda „národního porozumění“ Mariána Čalfy, ve které se stal ministrem financí Václav Klaus. Zůstal jím i ve druhé Čalfově vládě po prvních svobodných volbách (27. 6. 1990 - 2. 7. 1992). V české vládě Petra Pitharta (29. 6. 1989 - 2. 7. 1992) vykonával funkci ministra financí Karel Špaček. V té době však již začaly vrcholit česko - slovenské spory vedoucí k rozpadu federace a vzniku dvou samostatných států k 1. 1. 1993. Ke stejnému datu nabyla účinnosti také současná Ústava České republiky (č. 1/1993 Sb.). V poslední přechodné federální vládě za předsednictví Jana Stráského (2. 7. 1992 - 31. 12. 1992) zastával post ministra financí Jan Klak.

Dosavadní ministr financí Václav Klaus se stal 2. 7. 1992 předsedou české vlády, která se po 1. 1. 1993 stala vládou samostatné České republiky a vládla až do 4. 7. 1996. Post ministra financí v ní zastával Ivan Kočárník, stejně jako v další Klausově vládě (4. 7. 1996 - 2. 1. 1998) ve které byl však od 2. 6. 1997 nahrazen Ivanem Pilipem. Ten zastával post i v následující přechodné vládě Josefa Tošovského (2. 1. 1998 - 17. 7. 1998), která po vládní krizi dovedla zemi k předčasným volbám v roce 1998.

Novým ministrem se stal Ivo Svoboda, a to v rámci vlády Miloše Zemana (22. 7. 1998 - 12. 7. 2002). Již 21. 7. 1999 jej však nahradil Pavel Mertlík, vystřídaný posléze 13. 4. 2001 Jiřím Rusnokem. Novým ministrem se v rámci následující vlády Vladimíra Špidly (15. 7. 2002 - 4. 8. 2004) stal Bohuslav Sobotka, zastávající úřad i ve vládě Stanislava Grosse (4. 8. 2004 - 25. 4. 2005) a rovněž v současné vládě Jiřího Paroubka (od 25. 4. 2005).

Státní banka československá byla po roce 1989 znovu přejmenována, a to na Českou národní banku (ČNB). Předsedou, resp. guvernérem se stal na konci roku 1989 Josef Tošovský, vystřídaný v roce 2000 Zdeňkem Tůmou.

Ohledně Listopadu 1989 bylo v první řadě nutné práci Ministerstva financí odpolitizovat, zrušit všechny nesmyslné politické akce z doby totality a dát pracovníkům prostor pro smysluplnou práci.

Základním úkolem Ministerstva financí v listopadovém období bylo přeorientování dosavadního plánovaného hospodářství socialistické ekonomiky na ekonomiku tržní, neboli tzv. ekonomická transformace.

Strategie transformace a zformování jejího scénáře se přirozeně stala předmětem sporů. Před listopadem 1989 se vyskytovaly názory ekonomů směřující k provedení reformy ekonomiky ve stávající soustavě plánovaného hospodářství, tedy při zachování existujícího mechanismu jeho systémových prvků, zejména centrálního plánu. Avšak nikdo nepředpokládal, že v krátké době budou vytvořeny mocensko-politické předpoklady pro změnu dosavadních systémových prvků, jejichž výsledkem bude tržně ekonomický mechanismus. Proto ekonomové tehdejší doby omezovali svou kritiku pouze na systémové fungování existujícího (socialistického) ekonomického mechanismu.

Teprve po změně mocensko-politických poměrů v listopadu 1989 mohla „vláda národního porozumění“, resp. vlády následující přistoupit k zásadním reformám. Šlo nyní o to, jakou strategii přechodu zvolit. Jedním z prvních návrhů byl např. materiál vypracovaný teoretiky z Ekonomického ústavu ČSAV, jehož vědecká analýza dospěla k zásadnímu závěru, podle něhož jediným řešením je plně liberální tržní podnikatelský řád. Mnohem dále šel rozbor ekonomů z Pittsburgské university Jana Švejnara, který podmínku úspěchu viděl v sérii rychle uskutečňovaných právních, institucionálních a ekonomických opatření. V první (přípravné) fázi měly být přijaty zákony vymezující všeobecná pravidla hry pro budoucí hospodářskou činnost (např. míra zdanění, úroveň cel, rozdělení akcií státních podniků naráz přeměněných na akciové společnosti atd.). Dále měly v této fázi podniky vybrat manažery pro řízení podniků. Konečně měla být reformována státní správa pro potřebu ekonomické přeměny. Ve druhé fázi mělo dojít k liberalizaci cen a devizových kurzů podle tržních signálů. V třetí fázi měly být postupně odbourávány dotace, měly se realizovat projekty v dopravě a v jiných prioritních oblastech, měla začít fungovat burza a dojít k dražbám vybraných podniků.

Žádný z obou textů se však nestal podkladem pro zpracování vládního scénáře ekonomické transformace, přijatého v roce 1990. Při české vládě byl vytvořen tým ekonomických odborníků, kteří se tímto úkolem měli zabývat. První „Návrh strategie přechodu k tržní ekonomice“ byl vypracován z pověření české vlády skupinou ekonomických expertů Hospodářské rady ČR v čele s prvním místopředsedou vlády F. Vlasákem. V tomto rozboru byla mimo jiné obsažena transformace cenového systému (liberalizace většiny cen), nová pravidla podnikání (obchodní zákoník), nová daňová soustava a všeobecná deetatizace a komercializace státních podniků (přeměna na kapitalizované společnosti s peněžně vymezeným základním jměním na základě zůstatkové hodnoty jejich majetku, oddělení od státního rozpočtu a existenční závislost na tržbách). Většina následných praktických zásahů do ekonomiky přicházela z Ministerstva financí, vedeného Václavem Klausem. Při tom došlo k totálnímu rozchodu s ekonomickým mechanismem založeným na centrálním plánování a jeho transformaci na peněžně tržní mechanismus.

Klíčovou myšlenkou transformace bylo přesvědčení o rozhodující roli soukromého vlastnictví pro chování ekonomických subjektů v tržní ekonomice. Již v roce 1990 byly učiněny první kroky při tvorbě potřebného legislativního rámce. Ústavním zákonem č. 100/1990 Sb. byla změněna tehdy platná Ústava v tom smyslu, že bylo nadále chráněno vlastnické právo všech subjektů, tj. občanů, právnických osob i státu, a právní ochrana vlastnického práva poskytovaná státem je rovnocenná pro všechny vlastníky. Podmínky převodů majetku státu do vlastnictví občanů nebo právnických osob měl stanovit zákon. Dalšími klíčovými právními předpisy byly zejména zákon o soukromém podnikání, zákon o akciových společnostech a zákon o státním podniku.

Především se však hledala cesta, jak rychle přeměnit podniky státní na podniky soukromé, tedy zejména jak převést jednotlivé státní podniky na akciové společnosti. Standardní způsob privatizace se zdál zdlouhavý, a proto byl zákonem č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, zvolen kombinovaný systém, kdy část majetku státních akciových společností a majetku v komunálním vlastnictví měla být prodána za peníze domácím i zahraničním investorům a část měla být obyvatelstvu nabídnuta zdarma prostřednictvím investičních kupónů neboli metodou kupónové privatizace. Investiční kupóny představovaly zvláštní cenné papíry, které vydávalo Ministerstvo financí ve formě tzv. kupónové knížky (na základě nařízení vlády ČSFR č. 383/1991 Sb., o vydání a použití investičních kupónů). Kupónová knížka sama o sobě neměla povahu investičního kupónu, tím se stala až po její registraci ve prospěch konkrétního majitele. Tímto způsobem se měl státní majetek rozdělit mezi soukromé vlastníky.

Kupónová privatizace (též velká privatizace) byla provedena ve dvou vlnách. První vlna začala na jaře 1992 ještě na území celé federace. V celé ČSFR byl privatizován majetek za 299,4 miliardy Kč. Z toho v českých zemích to byl majetek za 212,5 miliardy Kč a na Slovensku za 86,9 miliardy Kč. Odstátňovalo se celkem 1 491 firem, z toho v České republice 988. Druhá vlna kupónové privatizace se konala od října 1993 jen v České republice. V jejím rámci byl nabízen majetek 861 společností v účetní hodnotě 155 miliard Kč. Celkem 184 společností ještě nabízelo akcie, které zbyly z první vlny. Velká privatizace skončila v roce 1994.

Touto cestou byly privatizovány i tak velké podniky jako např. Česká spořitelna, ČEZ, IPB, IPS, Komerční banka, Nová Huť, OKD, Škoda Plzeň a jiné. Zájemci si koupili kupónovou knížku za tisíc korun a poté vyplňovali objednávky podle veřejných seznamů. Po připsání akcií na knížky se začalo s cennými papíry obchodovat na burze a v mimoburzovním RM-systému. Drobní akcionáři se akcií zbavovali a tím se tyto papíry soustřeďovaly do rukou rozhodujících majitelů. Kupónová privatizace se od počátku setkávala se souhlasem, ale byly i kritické hlasy, upozorňující na nedostatky. Ty byly zapříčiněny hlavně nedokonalými právními předpisy, zejména obchodním zákoníkem a zákonem o konkursu a vyrovnání, dále šlo také o nedostatečnou úpravu vymáhání pohledávek apod. Tato kritika vyvolala již řadu novel příslušných zákonů. Dále bylo poukazováno na to, že jednorázové vytvoření milionů nových vlastníků nemůže změnit jejich motivaci na tržní chování.

Po kupónové privatizaci bylo v odstátňování pokračováno již individuálně (tzv. malá privatizace). Šlo o majetky státu, k nimž měly právo hospodaření státní podniky, státní peněžní ústavy a jiné státní organizace, nebo které byly ve správě Pozemkového fondu České republiky. Postup se použil také na majetek podniků a účelových organizací zahraničního obchodu. Gesci nad touto privatizací mělo zprvu Ministerstvo pro správu národního majetku a jeho privatizaci a po jeho zrušení gesci převzalo Ministerstvo financí, které dosud zabezpečuje privatizaci některých velkých podniků (v poslední době např. Český Telecom).

Dalším zákonem pro účely privatizace byl zákon č. 171/1991 Sb., o působnosti orgánů České republiky ve věcech převodů majetku státu na jiné osoby a o Fondu národního majetku České republiky. Původně Ministerstvo pro správu národního majetku a jeho privatizaci řídilo činnost Fondu národního majetku při výkonu jeho funkce zakladatele akciových společností nebo jiných obchodních společností založených podle privatizačních projektů a při provádění jeho dalších činností. Po zrušení zmíněného ministerstva přešla jeho agenda na Ministerstvo financí.

Podle § 5 zákona č. 171/1991 Sb. (v platném znění) majetek zrušeného podniku nebo vyňatá část podniku podle rozhodnutí o privatizaci přechází dnem zrušení podniku bez likvidace nebo dnem vynětí části podniku na Fond národního majetku. Podle § 18 citovaného zákona majetek Fondu netvoří součást státního rozpočtu České republiky a lze jej použít pouze k účelům v souladu s rozhodnutím o privatizaci nebo k účelům v souladu s rozhodnutím vlády. Jednotlivé podmínky jsou v zákoně vyjmenovány taxativně. Tak lze např. majetku Fondu za určitých okolností použít k úhradě ztrát vzniklých České konsolidační agentuře.

Česká konsolidační agentura vznikla z České konsolidační banky na podkladě zákona č. 239/2001 Sb. Agentura je právnickou osobou, která je příslušná hospodařit s určeným majetkem státu, který ručí za její závazky. Agentura hospodaří podle pokynů Ministerstva financí. Statutárním orgánem je představenstvo, které i s předsedou jmenuje vláda na návrh ministra financí. Dozorčím a kontrolním orgánem je dozorčí rada. Členy dozorčí rady volí Poslanecká sněmovna a předsedu dozorčí rady volí členové rady. Ministerstvo financí a ministr financí vykonávají ve vztahu k Agentuře řadu dalších úkolů a pravomocí stanovených taxativně zákonem, její hospodaření kontroluje Nejvyšší kontrolní úřad. Agentura má skončit svoji činnost dnem 31. prosince 2007 a tímto dnem také pozbývá platnosti zákon č. 239/2001 Sb.

Obtížných úkolů vzniklých v souvislosti s privatizací ovšem muselo Ministerstvo financí řešit ještě daleko více. Jednalo se především o problém restrukturalizace podniků. Koncepce přímé privatizace, ať již kupónové nebo standardní, neumožňovala restrukturalizaci před uskutečněním tohoto aktu. Vedle překapitalizovaných podniků (např. v těžkém průmyslu a strojírenství) existovaly podniky značně podkapitalizované (spotřební a potravinářský průmysl) a vždy ne vlastní vinou zadlužené, přičemž byl vlastní kapitál nahrazen v době centrálního plánování úvěrem. Vláda proto musela rychle zřídit výše zmíněnou Českou konsolidační banku a do ní tyto „úvěry“ převést. Proces restrukturalizace se stal systémovou součástí vlastnické transformace.

Rozsáhlou transformací musela projít i bankovní soustava. Tu představovala v době totality Státní banka československá s několika peněžními ústavami (Čs. spořitelna, Čs. obchodní banka, Živnobanka). Tento systém slučoval jak emisní, tak i provozní činnost. Hlavně však fungoval jako centrální účtárna zestátněné ekonomiky. Bylo třeba oddělit centrální emisní banku, tj. Českou národní banku, od ostatních bank, přeměněných na komerční banky poskytující peněžní služby na komerčním principu. Česká národní banka se stala nezávislou na vládě a na státním rozpočtu a je plně odpovědná za stabilitu měny. Zároveň rostl počet komerčních bank, v roce 1995 jich už bylo 60.

Většina menších bank byla však nedostatečně finančně zabezpečena. Do finančních potíží se dostaly i některé velké peněžní ústavy, a to v důsledku často neuváženého poskytování nedostatečně zajištěných úvěrů na rozjetí výroby či získávání majetkových podílů v podnicích. Řada podnikatelů nezvládla obtížný úkol a zkrachovala, čímž připravila o peníze také své bankovní věřitele, kteří se dostávali do dluhů. Hrozilo nebezpečí, že na úpadky neúspěšných podnikatelů doplatí množství střadatelů svými mnohdy celoživotními úsporami uloženými u bank. Centrální banka se snažila úpadku bank zabránit výrazně restriktivní měnovou politikou, např. určováním diskontní sazby, stanovením povinných rezerv a regulací operací na volném trhu. Taková opatření však ztěžovala, popř. i znemožňovala restrukturalizační procesy. Ke zlepšení situace měly sloužit i nové banky, jako Česká exportní banka a Exportní a garanční agentura (EGAP). Zesilován byl i bankovní dohled centrální banky. Vláda se nicméně nakonec rozhodla sanovat některé největší banky, jako

Českou spořitelnu, Komerční banku a IPB. V gesci Ministerstva financí byly uzavřeny příslušné smlouvy a za pomoci České konsolidační agentury bylo zabezpečeno oddlužení v úvahu přicházejících bank, které po privatizaci v současné době úspěšně pracují a plní své úkoly jak vůči podnikatelům (úvěry na podnikání), tak i vůči obyvatelstvu (úvěry na byty apod.). Pro podporu bytové výstavby vznikaly u velkých bank stavební spořitelny.

Nově bylo třeba upravit i kapitálový trh. Byly přijaty zákony o cenných papírech, o burze a o investičních společnostech. Podle nich byly vytvořeny instituce kapitálového trhu (burza a RM-systém v dubnu, resp. v květnu 1993, investiční společnosti a fondy). Realizace základní funkce kapitálového trhu v tržní ekonomice, tj. zajištění alokace kapitálu podle jeho dlouhodobé efektivity, však byla postupná a trvala několik let.

Velkým problémem restrukturalizace ekonomiky se stala též otázka restitucí majetků, tj. otázka vrácení zestátněných majetků (především zemědělské půdy a podniků) původním vlastníkům. Právní rámec restitucí tvořily zejména zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd (upravoval privatizaci formou vydání odňaté věci původnímu vlastníku nebo další oprávněné osobě), zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích (zabýval se též odčiněním majetkových křivd spáchaných na protiprávně odsouzených osobách), zákon ČNR č. 231/1991 Sb., o působnosti orgánů České republiky v mimosoudních rehabilitacích (mimo jiné určil jako orgán příslušný k finančním náhradám podle zákona č. 87/1991 Sb. též Ministerstvo financí ČR) a zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku (odčinoval křivdy spáchané vlastníky odnětím jejich zemědělského majetku). I když se restituce týkaly pouze majetku zestátněného po 25. únoru 1948, žadatelů bylo mnoho. Restitucemi se v řadě případů zastavil proces transformace podniků, a to na delší dobu, neboť soudní řízení trvala i řadu let. K zásadním restitucím nicméně došlo již v roce 1992.

Pokud šlo o otevírání české ekonomiky světu, byl vypracován scénář dvou kroků. V prvním mělo dojít k částečné liberalizaci při zachování určitého rozsahu regulace zahraničního obchodu a devizového trhu. Po určitou dobu měly vedle sebe existovat dva devizové trhy, tj. jeden s úředním kursem bez výrazné devalvace (tj. 17 – 20 Kč/USD) a druhý volný trh s kursem určovaným nabídkou a poptávkou (zde došlo již v roce 1990 k opakované devalvaci až na 28 Kč/USD). Hospodářská politika poté postupně rozšiřovala volný trh.

Ke změně došlo také v oblasti cen. Po odstranění maloobchodních cen potravin v roce 1990 následovala obecná cenová liberalizace uskutečněná k 1. lednu 1991. Liberalizováno bylo na 90 % cen a jen asi 10 % cen bylo regulováno. Podíl regulovaných cen na HDP klesal v průběhu roku z 15 % na 5 % ke konci roku. Spolu s vysokou mírou devalvace koruny, k níž současně došlo, to vedlo k radikální redukci objemu efektivní poptávky. Spotřebitelské ceny se v první fázi zvýšily asi o 50 %, aniž se současně zvýšily mzdy, které však již v dalších letech také rostly. K 1. lednu 1991 tak byla provedena „měnová reforma“, a to nikoliv tradičním způsobem formou výměny bankovek, nýbrž prostřednictvím růstu liberalizovaných cen a znehodnocením měny při devalvaci a současném zadržení mezd a mírném zvýšení některých sociálních příjmů. Došlo tím však i k mírnému znehodnocení úspor. Smyslem operace bylo obnovit rovnováhu nabídky a poptávky na trzích.

Součástí transformace byly i zásadní změny v daňové oblasti (viz dále). V roce 1993 došlo k zavedení nové daňové soustavy a rovněž k základním změnám v sociálním zabezpečení a nemocenském pojištění.

V nové hospodářské situaci měl důležitou roli také trh práce. Postupovalo se v několika krocích. Předně bylo zrušeno centrální plánování zaměstnanosti prostřednictvím státního plánu. Tak byly vytvořeny podmínky pro volný pohyb pracovních sil. Dalším krokem byla postupná liberalizace mezd. Přesto byla dočasně zachována regulace mzdového růstu, která měla zabránit inflaci. Byla vytvořena tripartita (vláda, podnikatelé a odbory) a byl vydán zákon o kolektivním vyjednávání. Problémem však zůstalo řešení otázky nezaměstnanosti.

Ekonomická transformace a její patrně nejvýznamnější součást, kupónová privatizace, se přirozeně neobešly bez nejrůznějších problémů. Obecně došlo k opuštění dřívějších nástrojů centrální regulace, avšak tyto nástroje nebyly vždy nahrazeny účinnými nástroji tržními. Na tomto místě je nicméně vhodné citovat někdejšího prezident Deutsche Bundesbank Hanse Tietmayera: „Neexistuje žádný teoretický model optimální transformace. Obecně platí, že nebude možné se vyvarovat budoucím chyb. Vždyť transformace ekonomického systému je jedním z nejsložitějších ekonomických úkolů, a to hlavně proto, že ani podnikatelský sektor, ani politici se před deseti léty nemohli připravit na převratné historické změny.“ Transformaci je tedy třeba především hodnotit vzhledem k okolnostem doby její realizace. V každém případě se jednalo o originální a neopakovatelný projekt, přičemž je nepochybné, že transformace byla nevyhnutelným následkem čtyřicetiletého experimentování se socialistickým plánovaným hospodářstvím. Nejlepším způsobem, jak se vyhnout chybám a omylům spjatým s transformací, je již nikdy neopakovat podobný experiment.

Paralelně s procesem ekonomické transformace musela být řešena rovněž opatření související s rozdělením československé federace – především šlo o vypořádání vzájemných majetkových nároků a o odluku nových měn obou států (provedena k 8. únoru 1993 cestou kolkování stávajících bankovek).

Druhá polovina 90. let a přelom tisíciletí pak byly ve znamení příprav na vstup České republiky do Evropské unie. V roce 1993 byla uzavřena asociační dohoda mezi Českou republikou a Evropskými společenstvími, která byla předstupněm budoucího vstupu republiky do sjednocující se Evropy. Vlastní přihláška pak byla podána v lednu 1996. Pro českou vládu a také pro Ministerstvo financí tím vznikly nové úkoly, a to především v podobě podílu na nezbytném a rozsáhlém přizpůsobení českého právního řádu evropskému právu, a to jak úpravami stávajících předpisů, tak přijetím řady nových. Po několikaletém přípravném období se Česká republika po provedeném referendu stala dnem 1. května 2004 oficiálním členem Evropské Unie. Činnost Ministerstva financí ve vztahu k EU tím pochopitelně neskončila, nýbrž vstoupila do nové kvalitativní i kvantitativní etapy, na níž se budou podílet současní i budoucí pracovníci Ministerstva. Mezi hlavní úkoly současné doby tak spadá příprava na přijetí evropské měny euro, jakož i odstranění deficitu veřejných rozpočtů.

II. Daňová a celní správa po roce 1989

Po 17. listopadu 1989 bylo nutno provést ve stávajících daňových předpisech řadu změn. Dosavadní daňový systém vycházel ze socialistických zásad ekonomiky (byť v průběhu druhé poloviny osmdesátých let v něm bylo provedeno několik málo liberalizačních úprav), a bránil tak vzniku a rozvoji podnikání. Proto v průběhu let 1990-1992 doznaly stávající daňové zákony řadu zásadních proměn, byly dočasně zavedeny i zcela nové daně (daň dovozní v roce 1992). Naprosto nepřijatelná byla úprava daně z obratu, která ve skutečnosti pouze reflektovala státní dirigismus cen (sazebník daně z obratu měl v roce 1989 celkem 1506 položek, z toho 428 bylo záporných, sazby daně se pohybovaly od + 88 % až do - 291 %). Již v roce 1990 bylo tedy rozhodnuto o provedení radikální daňové reformy k 1. lednu 1993, která měla lépe vyhovovat potřebám podnikání, odstranit nespravedlnosti dosavadního daňového systému a přizpůsobit náš daňový systém – v souladu s cílem našeho členství v ES – běžným evropským daňovým systémům. Tvorba nových daňových předpisů byla komplikována nevyjasněnými a postupně se měnícími kompetencemi federace a jednotlivých republik, takže řada daňových zákonů přijatých jako federální v roce 1992 se v České republice nikdy nestala účinnými a byla nahrazena zákony České národní rady.

K 1. lednu 1993 tak vstoupil – současně s rozdělením Československa – v obou nástupnických státech v účinnost nový daňový systém, který naprosto změnil hmotné i procesní daňové předpisy. Zavedeny byly:

- daň z přidané hodnoty, jako nejmarkantnější výraz našeho přiblížování ES,
- pět spotřebních daní (z uhlovodíkových paliv a maziv, z piva, z vína, z lihu a lihovin a z tabáku a tabákových výrobků),
- daň z příjmů fyzických osob,
- daň z příjmů právnických osob,
- daň z nemovitostí,
- daň silniční,
- daň dědická,
- daň darovací,
- daň z převodu nemovitostí.

Současně byl přijat i zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, tedy procesní předpis, který nahradil do té doby roztržštěnou právní úpravu.

Struktura daňového systému přijatá v roce 1992 platí dodnes, byť samozřejmě doznala řady změn. Postupné úpravy byly nutné zejména v oblasti nepřímých daní, ty vyvrcholily přijetím nových zákonů v roce 2003 (zákon o spotřebních daních, který poněkud změnil i jejich názvy – zejména daň z uhlovodíkových paliv a maziv se nyní nazývá daň z minerálních olejů) a v roce 2004 (zákon o dani z přidané hodnoty).

Brzy po listopadu 1989 bylo rovněž zřejmé, že dosavadní daňová správa je neúčinná, nevyhovuje a nemůže zdaleka plnit úkoly, které na ni jsou v normální tržní ekonomice kladeny. Vedle radikální daňové reformy bylo nutno vytvořit a připravit orgány, které by zabezpečily její realizaci. K 1. lednu 1991 tak byl zákonem č. 531/1990 Sb. vytvořen systém územních finančních orgánů, který tvoří 8 finančních ředitelství (pro hlavní město Prahu, dále v Praze, v Českých Budějovicích, v Plzni, v Ústí nad Labem, v Hradci Králové, v Brně a v Ostravě) jako orgánů druhoinstančních, a 218 (dnes 222) finančních úřadů jako orgánů první instance. Územní finanční orgány vykonávají správu všech daní (dnes s výjimkou spotřebních daní) a rovněž dalších příjmů veřejných rozpočtů.

Po 40 letech se do resortu financí v roce 1993 vrátila celní správa. Bylo zřízeno Generální ředitelství cel jako součást Ministerstva financí, jemuž bylo podřízeno 21 oblastních celních úřadů a jim dále 136 celních úřadů. Po reorganizaci v roce 1997 byly oblastní celní úřady nahrazeny 8 celními ředitelstvími (v Praze, v Českých Budějovicích, v Plzni, v Ústí nad Labem, v Hradci Králové, v Brně, v Olomouci a v Ostravě), jimž bylo podřízeno 91 celních úřadů s řadou poboček. V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie a zrušením celních kontrol na hranicích a u obchodu v rámci EU byla v roce 2004 síť celních úřadů redukována na 44, celní orgány však současně převzaly od územních finančních orgánů správu spotřebních daní. Generální ředitelství cel bylo vyčleněno z Ministerstva financí a stalo se orgánem jemu podřízeným. Daňovou správu v současnosti řídí Ústřední finanční a daňové ředitelství, které je integrální součástí Ministerstva financí jako jeho vnitřní organizační útvar. Definitivně již mimo daňovou správu zůstaly katastrální úřady.

Daňová a celní historie českých zemí ve 20. století byla skutečně složitá a pestrá, neboť nutně odrážela nejen ekonomický vývoj, ale hlavně zásadní zvraty politické. Lze jen doufat, že do budoucna už bude tento vývoj kontinuální, že daňová soustava i daňová správa se budou vyvíjet a fungovat ku prospěchu České republiky a jejích občanů, což samozřejmě platí o resortu Ministerstva financí jako celku.

Ministři financí 1989 – 2005	Nový začátek (1989 – 2005)
 <p>Federace (FMF) Klaus Václav 10.12.1989 - 2.7.1992</p>	<p>Václav Klaus (1941) Ekonom a politik, člen ODS, profesor na VŠE. Do roku 1970 pracovníkem Ekonomického ústavu ČAV, 1971 – 1986 působil v různých funkcích ve Státní bance československé. Od roku 1986 pracovníkem Prognostického ústavu ČAV. 1990 – 1991 předseda Občanského fóra, poté předseda ODS jako jedné z nástupnických stran. Poslanec Federálního shromáždění 1990 – 1992, poté poslancem 1996 – 2003. Ministrem financí v Čalfově vládě “národního porozumění” (10. 12. 1989 – 27. 6. 1990) i v následující druhé Čalfově vládě (27. 6. 1990 – 2. 7. 1992), ve které rovněž od 3. 10. 1991 zastával funkci místopředsedy vlády. Po volbách 1992 se stal předsedou české vlády (2. 7. 1992 – 4. 7. 1996), která se po vzniku samostatné České republiky 1. 1. 1993 stala její první vládou. V čele své druhé vlády stál od 4. 7. 1996 do 2. 1. 1998. 1998 – 2002 předsedou Poslanecké sněmovny. 28. 2. 2003 zvolen prezidentem České republiky.</p>
 <p>Federace (ČR) Špaček Karel 29.6.1990 - 2.7.1992</p>	<p>Karel Špaček (1930) Ekonom, nestraník. Od roku 1953 do roku 1990 pracoval na Ministerstvu financí v různých funkcích. 1990 místopředseda České komise pro plánování a vědeckotechnický rozvoj. Ministrem financí ČR za Občanské fórum ve vládě P. Pitharta (29. 6. 1990 – 2. 7. 1992). 1993 člen představenstva a. s. Desto Děčín, 1994 pracoval v České spořitelně, 1994 – 2000 působil v Bankovním institutu jako předseda představenstva, resp. místopředseda dozorčí rady. 1998 náměstek ministra průmyslu a obchodu, 1999 - 2000 člen dozorčí rady a. s. ČEZ, od 2000 člen správní rady Českých drah.</p>
 <p>Federace (ČR) <i>Kočárník Ivan</i> 2.7.1992 - 3.6.1997</p>	<p>Ivan Kočárník (1944) Ekonom a politik, člen ODS. Původně pracovník Výzkumného ústavu finanční a úvěrové soustavy, který se v roce 1985 transformoval na výzkumný odbor Ministerstva financí ČSSR (1985 – 1989 jeho ředitelem), 1984 šéfredaktor časopisu Finance a úvěr, 1975-1985 externě přednášel na VŠE. 1990 – 1992 náměstek ministra financí ČSFR. 1991 - 1992 člen představenstva a. s. Škoda Plzeň. Poslanec Federálního shromáždění ČSFR v roce 1992, poté opět poslance 1996 – 1998. Funkci ministra financí zastával v české vládě V. Klause (2. 7. 1992 – 4. 7. 1996, po 1. 1. 1993 vláda samostatné ČR), zároveň byl místopředsedou vlády. Obě funkce si podržel i v následující Klausově vládě od 4. 7. 1996, avšak 2. 6. 1997 z obou funkcí odstoupil. Od roku 1997 působí v a. s. Česká pojišťovna, a to jako člen, resp. předseda představenstva, v současnosti pak jako předseda dozorčí rady.</p>

Federace (FMF)
Klak Jan
2.7.1992 - 31.12.1992

Jan Klak (1942)

Ekonom a politik, člen ODS. Do roku 1970 působil jako pedagog na VŠE, poté do roku 1978 na Generálním ředitelství Průmyslu technického skla, 1978-1990 pracovník Výzkumného ústavu ekonomiky spotřebního průmyslu, od roku 1990 pracoval na Ministerstvu financí ČSFR, v letech 1991 – 1992 jako náměstek. Ministrem pověřeným řízením Ministerstva financí ČSFR jako člen poslední federální vlády J. Stráského (2. 7. 1992 – 31. 12. 1992). 1993 - 1997 první náměstek ministra financí ČR. Poté působil jako člen správní rady Českých drah, resp. člen dozorčí rady Komerční banky.

Konec federace
Pilip Ivan
3.6.1997 - 16.7.1998

Ivan Pilip (1963)

Ekonom a politik, člen Křesťansko demokratické strany, poté ODS, v současnosti Unie svobody. Původně odborný asistent v ČAV a na VŠE. 1993 - 1996 předseda KDS (do jejího sloučení s ODS), 1996 – 1997 místopředseda ODS, 2001 – 2003 místopředseda US, poslanec 1996 – 1997 a znovu 1998 – 2002, 1992 – 1994 náměstek ministra školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Ministrem školství, mládeže a tělovýchovy od 2. 5. 1994 do 4. 7. 1996 v rámci první Klausovy vlády. Ve stejné funkci vstoupil i do druhé Klausovy vlády (4. 7. 1996 – 2. 1. 1998), ve které však 2. 6. 1997 přešel na funkci ministra financí. Zároveň se stal místopředsedou vlády. Ministrem financí zůstal i v následující přechodné vládě J. Tošovského (2. 1. 1998 – 17. 7. 1998). Od 2004 je viceprezidentem Evropské investiční banky.

Svoboda Ivo
22.7.1998 - 20.7.1999

Ivo Svoboda (1948)

Sociálně demokratický politik a ekonom. Původně pracovník ZPA Praha-Čakovice, později zaměstnanec obchodního zastoupení maďarské firmy Videoton, 1990-1992 poslanec ČNR, 1992 náměstek ministra financí, 1993-1997 podnikatel v oboru ekonomického poradenství, 1997 místopředseda představenstva Liberta, a.s., 1997-1999 místopředseda ČSSD. Ministrem financí ve vládě M. Zemana od 22. 7. 1998 do 20. 7. 1999, kdy byl odvolán v souvislosti s podezřením z trestné činnosti při jeho působení v Liberta, a. s.

Mertlík Pavel
21.7.1999 - 12.4.2001

Pavel Mertlík (1961)

Sociálně demokratický politik a ekonom. 1983-1989 odborný asistent na Vysoké škole ekonomické, 1989-1991 pracovník Ústavu prognózování ČR, 1991-1995 odborný asistent na Fakultě sociálních věd UK, 1995-1998 pracovník Institutu ekonomie ČNB, 1998 pracovník Střediska pro integraci ČR do evropské ekonomiky VŠE. Místopředsedou pro hospodářskou politiku ve vládě M. Zemana od jejího jmenování 22. 7. 1998, v téže vládě zároveň ministrem financí od 21. 7. 1999, kdy vystřídal I. Svobodu. 12. 4. 2001 rezignoval na obě funkce. Od 2001 hlavní ekonom Raiffeisenbank v ČR.

Rusnok Jiří
13.4.2001 - 14.7.2002

Jiří Rusnok (1960)

Sociálně demokratický politik a ekonom, původně pracovník Státní plánovací komise, Federálního ministerstva pro strategické plánování a Federálního ministerstva práce a sociálních věcí. 1992-1998 poradce a vedoucí sociálně-ekonomického oddělení Českomoravské konfederace odborových svazů. 1998 – 2001 náměstek ministra práce a sociálních věcí. Ministrem financí v rámci vlády M. Zemana od 13. 4. 2001 až do konce fungování vlády 12. 7. 2002. V následující vládě V. Špidly od 15. 7. 2002 ministrem průmyslu a obchodu, 19. 3. 2003 odvolán. 2002 – 2003 poslanec. 2003 – 2004 působil v ING, od 2004 první viceprezident, resp. prezident Asociace penzijních fondů ČR.

Sobotka Bohuslav
15.7.2002

Bohuslav Sobotka (1971)

Sociálně demokratický politik a právník, od 1996 poslancem, 2001 – 2002 předsedou poslaneckého klubu ČSSD. Ministrem financí ve Špidlově vládě (15. 7. 2002 – 4. 8. 2004). Od 30. 10. 2003 též místopředsedou vlády odpovědným za reformu veřejných financí. Ve funkci ministra setrval i v následující vládě S. Grosse (4. 8. 2004 – 25. 4. 2005) a od 25. 4. 2005 též v současné vládě J. Paroubka. Od téhož data je zároveň 1. místopředsedou vlády.

Životopisy ministrů

(není-li řečeno jinak, uvádějí se u jednotlivých ministrů data jejich působení ve vládě, které se nemusí krýt s daty působení celé vlády)

Alois Rašín (1867 – 1923)

Ekonom, právník a politik, začínal jako příslušník pokrokařského hnutí, roku 1899 byl jedním ze spoluzakladatelů státoprávně radikální strany, od roku 1907 mladočech, později národní demokrat. Odsouzen roku 1894 v procesu s tzv. Omladinou (na dva roky vězení, propuštěn 1895), od roku 1911 poslanec ve Vídni, řídil Národní listy. Za první světové války aktivně zapojen do protirakouského odboje, 1916 odsouzen k trestu smrti (mimo jiné spolu s K. Kramářem), trest však záhy zmírněn a následujícího roku byli všichni amnestováni. Člen Národního výboru československého a jeden z tzv. „mužů 28. října“, kteří hráli klíčovou roli při vzniku samostatného českého státu (byl zejména autorem prvního státního zákona - tzv. recepční normy). 1918 - 1923 poslancem Národního shromáždění. Ministrem financí v první vládě samostatného Československa (14. 11. 1918. až 8. 7. 1919 za předsednictví K. Kramáře). Podruhé se stal ministrem 7. 10. 1922 v první Švehlově vládě a v této funkci setrval až do své smrti 18. 2. 1923. V obou případech zároveň ve funkci předsedy bankovního výboru Bankovního úřadu při Ministerstvu financí. Do historie vstoupil zejména měnovou reformou v roce 1919 znamenající vytvoření stabilní české měny. Kladl důraz na deflační politiku a krácení státních výdajů. 5. ledna 1923 na něj spáchal atentát anarchista Šoupal, svému zranění A. Rašín podlehl následující měsíc.

Cyril Horáček (1862 – 1943)

Ekonom, politik a právník, profesor Právnické fakulty UK (po určitou dobu též jejím děkanem a rektorem univerzity), člen agrární strany, později národní demokrat. 1890 –1902 tajemníkem Městské spořitelny Pražské, 1918 - 1920 poslanec, 1920 - 1925 senátor. Funkci ministra financí zastával v první Tusarově vládě od 8. 7. 1919 do 9. 10. 1919. Ve stejné době zastával funkci předsedy bankovního výboru Bankovního úřadu při Ministerstvu financí. Pokračovatel politiky svého předchůdce A. Rašína. V roce 1920 po kratší dobu působil jako předseda senátu.

Kuneš Sonntág (1878 – 1931)

Ekonom, politik a publicista. Člen radikálně-pokrokové strany, od roku 1904 agrárník. 1913 –1918 poslanec moravského zemského sněmu a přisedící zemského správního výboru, ve válečných letech v čele moravské odbočky Státního válečného obilního ústavu. 1918 – 1922 poslanec. Ministrem financí v první Tusarově vládě po C. Horáčkově (9. 10. 1919 - 25. 5. 1920), zároveň též předsedou bankovního výboru Bankovního úřadu při Ministerstvu financí. Krom toho byl v téže vládě již od 1. 4. 1920 pověřen správou Ministerstva výživy lidu. Ve druhé Tusarově vládě (25. 5. 1920 - 15. 9. 1920) byl ministrem průmyslu, obchodu a živností, od 24. 6. 1920 do konce existence vlády pak navíc správcem Ministerstva zemědělství. Od roku 1922 prezident Anglo-československé banky. Stoupenec agrárního družstevnictví, vydavatel listu Moravský venkov.

Karel Engliš (1880 – 1961)

Ekonom, právník, filosof a politik, člen lidové-pokrokové strany, po roce 1918 národní demokrat, 1904 - 1911 působil jako úředník Zemského statistického úřadu, resp. Ministerstva obchodu ve Vídni, 1910 - 1919 docent, resp. profesor na české technice v Brně, od 1919 profesorem na právnické fakultě MU v Brně (též rektor MU), od 1939 profesor Právnické fakulty UK (též děkanem fakulty a rektorem UK). 1913 - 1918 poslanec moravského zemského sněmu, 1918 člen Národního výboru československého, 1920 - 1925 poslanec. Ministrem financí ve druhé Tusarově vládě (25. 5. 1920 - 15. 9. 1920), v následující první úřednické vládě J. Černého byl pověřen správou Ministerstva financí a tuto funkci vykonával až do 21. 3. 1921. Ministrem se znovu stal ve druhé vládě Švehlově (9. 12. 1925 - 18. 3. 1926) a zůstal jím i ve druhé Černého úřednické vládě (18. 3. 1926 - 12. 10. 1926). Ve třetí Švehlově vládě setrval v čele Ministerstva financí od jmenování vlády 12. 10. 1926 pouze do 25. 11. 1928. Naposled se do funkce vrátil v rámci druhé vlády F. Udržala od 7. 12. 1929, ani tehdy však nesetrval až do konce její existence, nýbrž pouze do 16. 4. 1931. Opakovaně stál v čele centrální banky, a to v letech 1920 - 1921 a 1925 - 1926 jako předseda bankovního výboru Bankovního úřadu při Ministerstvu financí, v letech 1934 - 1939 pak jako guvernér Národní banky československé. Ideový odpůrce A. Rašína, hlásal měnovou stabilizaci (jako opak Rašínovy měnové deflace). Mezi výsledky jeho práce patřily rozpočtová a daňová reforma (1927) a devalvace koruny (1934). Po únoru 1948 perzekvován (vykázán z Prahy).

Vladimír Hanačík (1861 – 1954)

Ekonom, od roku 1883 pracoval na zemském finančním ředitelství (v Praze), od roku 1899 na Ministerstvu financí ve Vídni, 1911 - 1919 viceprezident zemského finančního ředitelství v Brně, resp. v Praze, v roce 1919 se stal prezidentem druhého z nich. Ministrem financí v první Černého úřednické vládě od 21. 3. 1921 do 26. 9. 1921 a paralelně předsedou bankovního výboru Bankovního úřadu při Ministerstvu financí. Svoji funkci na pražském zemském finančním ředitelství si při tom podržel a po konci svého vládního angažmá v jejím výkonu pokračoval.

Augustin Novák (1872 – 1951)

Ekonom, politickou příslušností národní demokrat. Od roku 1889 působil v bankovním sektoru (Česká banka Union, Zemská banka v Praze). 1919 – 1926 vrchním ředitelem Bankovního úřadu při Ministerstvu financí, ve stejné funkci pokračoval i po jeho transformaci v Národní banku československou až do roku 1934, kdy funkci opustil na protest proti devalvaci měny, prosazené v roce 1934 K. Englišem. Ministrem financí ve vládě Edvarda Beneše (26. 9. 1921 - 7. 10. 1922). Spolupracovník a pokračovatel A. Rašína (podílel se mj. na měnové odluce). Později působil v představenstvu Živnobanky.

Bohdan Bečka (1863 – 1940)

Ekonom, politik, stavební podnikatel, původně mladočech (1915 – 1917 místopředseda strany), později národní demokrat, 1918 - 1925 poslanec, 1925 - 1929 senátor, 1918 - 1923 předseda správní rady Živnobanky. Ministrem financí se stal 24. 2. 1923 v první Švehlově vládě po smrti svého předchůdce A. Rašína, ve funkci setrval až do konce působení vlády (9. 12. 1925). Stejně jako všichni ministři před ním byl současně předsedou bankovního výboru Bankovního úřadu při Ministerstvu financí. Jeho hlavní aktivitou byla sanace bankovníctví po deflační krizi 1922 – 1924, a to i cestou státní podpory peněžním ústavům.

Bohumil Vlasák (1871 – 1945)

Právnický, ekonom. V letech 1895-1898 pracoval na Zemském finančním ředitelství v Praze, v letech 1898-1918 na Ministerstvu financí ve Vídni, poté až do roku 1934 – s výjimkou období, kdy byl ministrem – působil jako odborový přednosta Ministerstva financí. Správcem Ministerstva ve třetí Švehlově vládě od 25. 11. 1928 do konce její existence 1. 2. 1929. Poté ministrem financí v první vládě Udržalové (1. 2. 1929 - 7. 12. 1929). Jako ministr dovršil deflační měnovou politiku na zlatý základ.

Karel Trapl (1881 – 1940)

Právnický, ekonom. Po soudní praxi pracoval od roku 1907 na Poštovním ředitelství v Praze. Od roku 1919 viceprezident, od roku 1926 prezident Poštovního šekového úřadu; po jeho přeměně na Poštovní spořitelnu se v r. 1930 stal její prvním guvernérem. Do této funkce se vrátil i po odchodu z vlády. Ministrem financí ve druhé Udržalové vládě ve které vystřídal K. Engliše (16. 4. 1931 - 29. 10. 1932). Své místo si podržel i v následujících třech vládách J. Malypetra (29. 10. 1932 - 14. 2. 1934, 14. 2. 1934 - 4. 6. 1935 a 4. 6. 1935 - 5. 11. 1935) a rovněž v první vládě M. Hodži (5. 11. 1935 - 18. 12. 1935). Vstoupil též do druhé Hodžovy vlády od 18. 12. 1935, avšak opustil ji už 17. 3. 1936. Ministerstvo tedy vedl v první fázi zbrojní konjunktury, kdy již bylo vystaveno stále silnějšímu tlaku vojenských kruhů na investice do ozbrojených sil.

Emil Franke (1880 – 1939)

Politik, národní socialista, 1918 - 1939 místopředseda strany, ve stejném časovém rozmezí poslancem. Od 17. 9. 1919 pověřen správou Ministerstva železnic v první Tusarově vládě (do 25. 5. 1920). V první vládě Švehlově (7. 10. 1922 – 9. 12. 1925) byl ministrem pro zásobování lidu, kromě toho pak od 18. 2. 1924 správcem Ministerstva pošt a telegrafů a od 20. 7. 1925 Ministerstva sociální péče (v obou případech až do konce vlády). Ministrem pošt a telegrafů ve druhé Udržalové vládě (7. 12. 1929 - 29. 10. 1932). Tuto funkci si podržel i v následujících třech vládách J. Malypetra (29. 10. 1932 - 14. 2. 1934, 14. 2. 1934 - 4. 6. 1935 a 4. 6. 1935 - 5. 11. 1935) a taktéž v první vládě M. Hodži (5. 11. 1935 - 18. 12. 1935). Ve druhé Hodžově vládě jej zastával od jejího vzniku 18. 12. 1935 pouze do 23. 1. 1936, kdy přešel na post ministra školství a národní osvěty, kterým byl až do konce vlády 21. 7. 1937 a rovněž ve vládě následující (třetí M. Hodži, 21. 7. 1937 – 22. 9. 1938). Kromě toho byl správcem Ministerstva financí od 17. do 28. 3. 1939 (v rámci druhé Hodžovy vlády) a podruhé od 21. 7. do 2. 10. 1937.

Josef Kalfus (1880 – 1956)

Ekonom, nestraník, začínal jako pracovník berní správy, později Ministerstva financí, na kterém strávil prakticky celou profesní kariéru. Jako vysoký úředník a odborník se stal 28. 3. 1936 ministrem financí ve druhé vládě M. Hodži, v níž setrval až do jejího skončení 21. 7. 1937. Do následující druhé Hodžovy vlády pro neshody ohledně vedení státních financí zprvu nevstoupil, nicméně ze své úřednické pozice měl na chod Ministerstva financí klíčový vliv. Ministrem se stal až 2. 10. 1937, když vláda schválila jeho nový finanční plán. Jeho nejvýznamnějším počinem bylo soustředění na tehdejší dobu nebývalých rozpočtových prostředků v období zbrojní konjunktury v době ohrožení republiky nacistickým Německem. Ministrem zůstal až do konce Hodžovy vlády 22. 9. 1938 ve dnech Mnichovské krize, svůj úřad si nicméně podržel i v následujících vládách až do roku 1945, tedy v obou vládách generála Syrového (22. 9. 1938 - 4. 10. 1938 a 4. 10. 1938 - 1. 12. 1938), ve druhorepublikové a zároveň později první protektorátní vládě R. Berana (1. 12. 1938 - 27. 4. 1939) a ve třech zbývajících protektorátních vládách (Eliášově 27. 4. 1939

- 19. 1. 1942, Krejčího 19. 1. 1942 - 19. 1. 1945 a Bienertově 19. 1. 1945 - 5. 5. 1945). Po válce byl spolu s dalšími členy třetí a čtvrté protektorátní vlády postaven před Národní soud, který jej shledal vinným, s ohledem na jeho podporu odboji a prokazatelnou obhajobu českých hospodářských a národních zájmů však upustil od potrestání.

Eduard Outrata (1898 – 1958)

Český ekonom, v letech 1933 až 1939 ve vedení a později generálním ředitelem Čs. zbrojovky v Brně, po německé okupaci emigroval, 1939 - 1940 členem Československého národního výboru v Paříži. Ministrem financí v první Šrámkově (prozatímní) exilové vládě (21. 7. 1940 - 27. 10. 1941), ve druhé Šrámkově exilové vládě (27. 10. 1941 - 12. 11. 1942) jedním ze státních ministrů. Později působil v hospodářských funkcích: 1945 - 1949 generální sekretář Hospodářské rady při předsednictvu vlády, 1949 - 1951 náměstek předsedy Státního úřadu plánovacího. V roce 1952 byl odsouzen ve vykonstruovaném politickém procesu a vězněn do roku 1956.

Ladislav Karel Feierabend (1891 – 1969)

Ekonom a politik, člen agrární strany. V období první republiky působil v oblasti zemědělského družstevnictví, od roku 1930 vrchním ředitelem ústřední jednoty hospodářských družstev Kooperativa, od roku 1934 řídil Československou obilní společnost. Ministrem zemědělství ve druhé vládě generála Syrového od 4. 10. 1938 do 1. 12. 1938. Od 14. 10. 1938 byl rovněž ministrem spravedlnosti a ministrem pro sjednocení zákonů a organizace správy. Stejnou funkci (ministra zemědělství) měl i v následující Beranově vládě od 1. 12. 1938 (která se po 15. 3. 1939 stala první vládou protektorátní) a v druhé protektorátní vládě generála Eliáše od 27. 4. 1939. V lednu 1940 emigroval. V první Šrámkově (prozatímní) exilové vládě (21. 7. 1940 - 27. 10. 1941) na postu jednoho ze státních ministrů, ve druhé a třetí Šrámkově exilové vládě (27. 10. 1941 - 12. 11. 1942 a 12. 11. 1942 - 4. 4. 1945) zastával post ministra financí. Po návratu do ČSR a neobnovení agrární strany vstoupil do strany národně sociální, ale záhy se stáhl z veřejného života. Po únoru 1948 emigroval do USA. Proslulými se staly jeho třídílné politické memoáry.

Vavro Šrobár (1867 – 1950)

Slovenský politik a lékař, profesor Komenského univerzity v Bratislavě. Agrárník, zastánce čechoslovakismu, roku 1898 spoluzaložil časopis Hlas, roku 1918 členem Národního výboru československého, významně se podílel na vzniku samostatného státu 28. října 1918. V první a druhé československé vládě (Kramářova 14. 11. 1918 - 8. 7. 1919 a Tusarova 8. 7. 1919 - 25. 5. 1920) působil jako ministr zdravotnictví a zároveň jako ministr pro správu Slovenska. První z těchto funkcí si podržel i v následující druhé Tusarově vládě (25. 5. 1920 - 15. 9. 1920, změna názvu úřadu na Ministerstvo veřejného zdraví a tělesné výchovy), zároveň byl v téže vládě ministrem pro sjednocení zákonů a organizace správy. Ve vládě E. Beneše (26. 9. 1920 - 7. 10. 1922) byl ministrem školství a národní osvěty. 1918 - 1925 poslanec, 1925 - 1935 senátor. Zapojil se do Slovenského národního povstání, přičemž zastával pozici jednoho ze dvou předsedů Slovenské národní rady. Jeden z vedoucích činitelů Demokratické strany, která po válce navázala na Slovensku na agrárníky, v roce 1947 založil Stranu slobody, která byla součástí Národní fronty. Ministr financí v první („košické“) i druhé Fierlingerově vládě (4. 4. 1945 - 6. 11. 1945 a 6. 11. 1945 - 2. 7. 1946). Za únorového převratu 25. 2. 1948 vstoupil do Gottwaldovy vlády jako ministr pro sjednocení zákonů a zůstal jím i v následující Zápotockého vládě (změna vlády 15. 6. 1948) až do své smrti 6. 12. 1950.

Jaromír Dolanský (1895 – 1973)

Komunistický politik a ekonom, 1930 - 1935 působil v čele Rudých odborů, 1935 - 1939 poslancem, za války vězněn v koncentračním táboře Sachsenhausen, 1945 - 1968 poslanec a člen předsednictva ÚV KSČ. Ministrem financí v Gottwaldově vládě od 2. 7. 1946, ve stejné funkci v ní setrval i po její rekonstrukci 25. 2. 1948, a to až do konce jejího působení 15. 6. 1948. Zůstal členem i následující vlády (trvala od 15. 6. 1948 do 12. 12. 1954, v čele A. Zápotocký, po jeho zvolení prezidentem pak od 21. 3. 1953 V. Široký). Při vzniku vlády setrval na postu ministra financí, kterým byl do 4. 4. 1949, poté se stal předsedou Státního úřadu plánovacího (byl členem vlády). Od 21. 12. 1951 přešel na funkci jednoho z náměstků předsedy vlády, resp. od 14. 9. 1953 prvního náměstka. Prvním náměstkem předsedy vlády, resp. jedním z místopředsedů zůstal i v dalších dvou vládách V. Širokého (12. 12. 1954 - 11. 7. 1960 a 11. 7. 1960 - 19. 9. 1963).

Jaroslav Kabeš (1896 – 1964)

Komunistický ekonom, politik a literát. Od roku 1920 zaměstnán jako účetní v Agrární bance československé, resp. v jejích dceřiných uhelných společnostech. 1945 se stal ředitelem Zemědělské banky, o rok později pak přešel na post prvního náměstka vrchního ředitele Živnobanky. Zároveň zahájil své působení v Národní bance československé (člen Dočasné správy, později bankovní rady, v letech 1954 - 1957 pak jejím generálním ředitelem. Ministrem financí od 4. 4. 1949 do 14. 9. 1953 ve vládě A. Zápotockého (vystřídaného 21. 3. 1953 V. Širokým). Proslul zejména jako jeden z autorů a realizátorů měnové reformy roku 1953. Na poli literatury vydal několik sbírek poezie.

Július Ďuriš (1904 – 1986)

Slovenský komunistický politik, 1934 - 1938 tajemník slovenského zemského vedení KSČ, 1941-1945 vězněn, 1945 - 1953 člen předsednictva ÚV KSS, zároveň až do roku 1963 člen ÚV KSČ, resp. jeho předsednictva. Ministrem zemědělství v obou vládách Z. Fierlingera (4. 4. 1945 - 6. 11. 1945 a 6. 11. 1945 - 2. 7. 1946) a v následující vládě Gottwaldově (2. 7. 1946 - 15. 6. 1948 s rekonstrukcí 25. 2. 1948). Z této pozice velmi přispěl k upevnění pozice KSČ před únorem 1948 na venkově (např. v souvislosti s rozdělováním konfiskované půdy). Ministrem zemědělství zůstal i v následující vládě A. Zápotockého (od 21. 3. 1953 v čele vlády V. Široký), avšak pouze do 10. 9. 1951, kdy se stal předsedou sboru pověřenců na Slovensku. Do vlády se vrátil až 31. 1. 1953 jako ministr lesů a dřevařského průmyslu, aby se 14. 9. 1953 stal ministrem financí a zůstal jím nejen do konce působení této vlády, ale i v následující druhé a třetí vládě V. Širokého (12. 12. 1954 - 11. 7. 1960 a 11. 7. 1960 - 19. 9. 1963). V roce 1963 byl odvolán ze všech funkcí a v roce 1970 vyloučen z KSČ.

Richard Dvořák (1913)

Komunistický politik, ekonom a diplomat. Před 2. světovou válkou bankovní úředník. V letech 1939-1945 vězeň koncentračního tábora Buchenwald. Od roku 1946 do roku 1948 předseda ONV v Chebu, poté člen předsednictva KV KSČ v Karlových Varech. V roce 1948 se stal poslancem Národního shromáždění. 1949 - 1952 náměstek ministra zahraničního obchodu. Ministrem zahraničního obchodu od 2. 12. 1952 v první vládě V. Širokého (do 12. 12. 1954). Funkci zastával i ve druhé Širokého vládě od 12. 12. 1954, a to až do 17. 1. 1959. V letech 1959-1963 velvyslancem v SSSR, 1963 vedoucí Ústřední správy pro rozvoj místního hospodářství. 20. 9. 1963 se stal ministrem financí jako člen Lenártovy vlády, od 20. 1. 1967 jej vystřídal B. Sucharda. V letech 1971-1976 velvyslancem v NDR. Od roku 1958 byl kandidátem a později členem ÚV KSČ, od roku 1966 Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ.

Bohumil Sucharda (1914)

Komunistický ekonom a politik. V letech 1937-1950 zastával různé řídicí funkce v československých i mezinárodních vědeckých institucích, 1948-1950 výkonný ředitel Mezinárodního měnového fondu. Od roku 1951 až do svého jmenování ministrem působil v různých funkcích na Ministerstvu financí, od roku 1962 byl náměstkem ministra – předsedy Ústřední komise lidové kontroly a statistiky. Ve vládě J. Lenárta působil nejprve jako ministr – předseda Státní komise pro finance a mzdy, a to od 10. 11. 1965 do 20. 1. 1967, kdy se stal ministrem financí. Zůstal jím až do konce existence vlády 8. 4. 1968 a rovněž v následujících vládách O. Černíka (8. 4. 1968 – 31. 12. 1968 a 1. 1. 1969 – 27. 9. 1969), přičemž druhá z nich představovala první vládu federální. V roce 1970 byl zbaven všech funkcí, v letech 1970-1971 přednášel na VŠE v Praze, v letech 1971-1979 ekonomický pracovník Státní banky Československé. Po roce 1990 konzultant Hospodářské rady federální vlády. Zabýval se prognostikou financí a měny a mezinárodními měnovými vztahy.

Rudolf Rohlíček (1929)

Slovenský komunistický politik a ekonom. Původně pracoval v Investiční bance v Bratislavě. Od roku 1958 vedoucí tajemník OV KSS v Bratislavě II, 1960-1963 vědecká aspirantura na Institutu společenských věd ÚV KSČ, 1963 – 1969 pracovník ÚV KSS a ÚV KSČ. Roku 1971 se stal členem ÚV KSČ a poslancem Federálního shromáždění. Ministrem financí ve třetí vládě O. Černíka (od 27. 9. 1969, počínaje 28. 1. 1970 v čele vlády L. Štrougal, vláda pak až do 9. 12. 1971). Ve funkci zůstal i v následující druhé Štrougalově vládě od 9. 12. 1971, přičemž jej 14. 12. 1973 vystřídal L. Lér, zatímco R. Rohlíček přešel na funkci místopředsedy vlády. V této funkci pak setrval nejen do konce vlády 11. 11. 1976, ale i v následující třetí (11. 11. 1976 – 17. 6. 1981), čtvrté (17. 6. 1981 – 16. 6. 1986), páté (16. 6. 1986 – 20. 4. 1988) a šesté (21. 4. 1988 – 11. 10. 1988) Štrougalově vládě, přičemž v poslední z nich se jednalo o funkci prvního místopředsedy.

Leopold Lér (1928)

Komunistický politik a ekonom. Na Ministerstvu financí pracoval od roku 1951, 1962-1968 náměstek ministra. 1971-1976 poslanec ČNR, 1976-1986 poslanec Federálního shromáždění. Ministrem financí v prvních dvou českých vládách po federalizaci (8. 1. 1968 – 29. 9. 1969, předseda vlády S. Rázl, 29. 9. 1969 – 9. 12. 1971, předseda vlády J. Kempný, od 28. 1. 1970 pak J. Korčák). Ve funkci zůstal rovněž v následující druhé Korčákově české vládě od 9. 12. 1971, ve které však setrval pouze do 17. 12. 1973. Federálním ministrem financí od 14. 12. 1973 v rámci druhé Štrougalovy vlády až do konce jejího fungování 11. 11. 1976, následně též ve třetí (11. 11. 1976 – 17. 6. 1981) a čtvrté Štrougalově vládě (od 17. 6. 1981), kterou však opustil 4. 10. 1985. Prosazoval posílení finanční samostatnosti podniků a zpružnění direktivního řízení národního hospodářství. Od roku 1997 pedagog Bankovního institutu.

Jaromír Žák (1942)

Komunistický politik a ekonom. Původně zaměstnanec Ministerstva financí, v letech 1972-1985 pracovník ÚV KSČ, 1986-1989 poslanec Federálního shromáždění. Federálním ministrem financí v rámci čtvrté Štrougalovy vlády od 29. 11. 1985 do jejího konce 16. 6. 1986 a rovněž v páté a šesté Štrougalově vládě (16. 6. 1986 – 20. 4. 1988 a 21. 4. 1988 – 11. 10. 1988). V poslední komunistické federální vládě L. Adamce (trvala od 12. 10. 1988 do 10. 12. 1989) zprvu zastával post ministra pověřeného řízením Federálního cenového úřadu, od 19. 6. 1989 se stal místopředsedou vlády a zároveň předsedou Státní plánovací komise.

Jan Stejskal (1933)

Komunistický ekonom a politik. Od roku 1956 působil ve Státní bance československé, v letech 1958 – 1960 a 1960 – 1970 jako ředitel pobočky v Ostrově nad Ohří, resp. pobočky v Chebu. 1971 – 1976 zástupcem ČSSR v Mezinárodní bance hospodářské spolupráce v Moskvě. 1977 – 1981 generálním ředitelem Státní banky československé, v letech 1981 – 1988 jejím předsedou. Ministrem financí v poslední komunistické federální vládě (12. 10. 1988 – 10. 12. 1989) za předsednictví L. Adamce.

Jaroslav Tlapák (1930 – 199?)

Komunistický politik a ekonom. V letech 1955-1960 pracoval na KV KSČ v Liberci, poté do roku 1964 na KV KSČ v Ústí nad Labem. V letech 1964-1969 postupně místopředsdou okresní komise lidové kontroly v Litoměřicích, krajské komise lidové kontroly v Ústí nad Labem a pracovníkem Severočeského KNV. Od roku 1969 ve vedoucích funkcích KV KSČ v Ústí nad Labem, ÚV KSČ a Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ. Ministrem financí české vlády ve druhé vládě J. Korčáka od 17. 12. 1973 do konce vlády 4. 11. 1976 a rovněž ve třetí a čtvrté Korčákově české vládě (4. 11. 1976 – 18. 6. 1981 a 18. 6. 1981 – 18. 6. 1986). V následující páté Korčákově české vládě (od 18. 6. 1986, počínaje 20. 3. 1987 za předsednictví L. Adamce, od 12. 10. 1988 F. Pitry a od 6. 2. 1990 P. Pitharta) zastával od jejího vzniku do 5. 12. 1989 funkci místopředsedy vlády.

Jiří Nikodým (1938)

Komunistický politik a ekonom. Od roku 1958 do roku 1970 pracoval v pobočkách Státní banky čsl. v Ústí nad Labem a v Teplicích. Od roku 1971 vedoucí oddělení krajské pobočky v Ústí nad Labem, později ředitel pobočky v Mostě. 1981 – 1984 náměstek generálního ředitele hlavního ústavu Státní banky čsl. pro Českou socialistickou republiku, od roku 1984 do svého jmenování ministrem jeho generální ředitel. Člen předsednictva ÚV KSČ. Ministrem financí v poslední komunistické české vládě, jako důsledek událostí Listopadu 1989 později doplněné o opoziční síly (od 18. 6. 1986, předseda vlády J. Korčák, od 20. 3. 1987 L. Adamec, od 12. 10. 1988 F. Pitra a od 6. 2. 1990 P. Pithart, konec 29. 6. 1990). Po roce 1990 mj. nucený správce zkrachovalé Banky Bohemia.

Václav Klaus (1941)

Ekonom a politik, člen ODS, profesor na VŠE. Do roku 1970 pracovníkem Ekonomického ústavu ČAV, 1971 – 1986 působil v různých funkcích ve Státní bance československé. Od roku 1986 pracovníkem Prognostického ústavu ČAV. 1990 – 1991 předseda Občanského fóra, poté předseda ODS jako jedné z nástupnických stran. Poslanec Federálního shromáždění 1990 – 1992, poté poslancem 1996 – 2003. Ministrem financí v Čalfově vládě “národního porozumění” (10. 12. 1989 – 27. 6. 1990) i v následující druhé Čalfově vládě (27. 6. 1990 – 2. 7. 1992), ve které rovněž od 3. 10. 1991 zastával funkci místopředsedy vlády. Po volbách 1992 se stal předsedou české vlády (2. 7. 1992 – 4. 7. 1996), která se po vzniku samostatné České republiky 1. 1. 1993 stala její první vládou. V čele své druhé vlády stál od 4. 7. 1996 do 2. 1. 1998. 1998 – 2002 předsedou Poslanecké sněmovny. 28. 2. 2003 zvolen prezidentem České republiky.

Jan Klak (1942)

Ekonom a politik, člen ODS. Do roku 1970 působil jako pedagog na VŠE, poté do roku 1978 na Generálním ředitelství Průmyslu technického skla, 1978-1990 pracovník Výzkumného ústavu ekonomiky spotřebního průmyslu, od roku 1990 pracoval na Ministerstvu financí ČSFR, v letech 1991 – 1992 jako náměstek. Ministrem pověřeným řízením Ministerstva financí ČSFR jako člen poslední federální vlády J. Stráského (2. 7. 1992 – 31. 12. 1992). 1993 - 1997 první náměstek ministra financí ČR. Poté působil jako člen správní rady Českých drah, resp. člen dozorčí rady Komerční banky.

Karel Špaček (1930)

Ekonom, nestraník. Od roku 1953 do roku 1990 pracoval na Ministerstvu financí v různých funkcích. 1990 místopředseda České komise pro plánování a vědeckotechnický rozvoj. Ministrem financí ČR za Občanské fórum ve vládě P. Pitharta (29. 6. 1990 – 2. 7. 1992). 1993 člen představenstva a. s. Desto Děčín, 1994 pracoval v České spořitelně, 1994 – 2000 působil v Bankovním institutu jako předseda představenstva, resp. místopředseda dozorčí rady. 1998 náměstek ministra průmyslu a obchodu, 1999 - 2000 člen dozorčí rady a. s. ČEZ, od 2000 člen správní rady Českých drah.

Ivan Kočárník (1944)

Ekonom a politik, člen ODS. Původně pracovník Výzkumného ústavu finanční a úvěrové soustavy, který se v roce 1985 transformoval na výzkumný odbor Ministerstva financí ČSSR (1985 – 1989 jeho ředitelem), 1984 šéfredaktor časopisu Finance a úvěr, 1975-1985 externě přednášel na VŠE. 1990 – 1992 náměstek ministra financí ČSFR. 1991 - 1992 člen představenstva a. s. Škoda Plzeň. Poslanec Federálního shromáždění ČSFR v roce 1992, poté opět poslanec 1996 – 1998. Funkci ministra financí zastával v české vládě V. Klause (2. 7. 1992 – 4. 7. 1996, po 1. 1. 1993 vláda samostatné ČR), zároveň byl místopředsedou vlády. Obě funkce si podržel i v následující Klausově vládě od 4. 7. 1996, avšak 2. 6. 1997 z obou funkcí odstoupil. Od roku 1997 působí v a. s. Česká pojišťovna, a to jako člen, resp. předseda představenstva, v současnosti pak jako předseda dozorčí rady.

Ivan Pilip (1963)

Ekonom a politik, člen Křesťansko demokratické strany, poté ODS, v současnosti Unie svobody. Původně odborný asistent v ČAV a na VŠE. 1993 - 1996 předseda KDS (do jejího sloučení s ODS), 1996 – 1997 místopředseda ODS, 2001 – 2003 místopředseda US, poslanec 1996 – 1997 a znovu 1998 – 2002, 1992 – 1994 náměstek ministra školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Ministrem školství, mládeže a tělovýchovy od 2. 5. 1994 do 4. 7. 1996 v rámci první Klausovy vlády. Ve stejné funkci vstoupil i do druhé Klausovy vlády (4. 7. 1996 – 2. 1. 1998), ve které však 2. 6. 1997 přešel na funkci ministra financí. Zároveň se stal místopředsedou vlády. Ministrem financí zůstal i v následující přechodné vládě J. Tošovského (2. 1. 1998 – 17. 7. 1998). Od 2004 je viceprezidentem Evropské investiční banky.

Ivo Svoboda (1948)

Sociálně demokratický politik a ekonom. Původně pracovník ZPA Praha-Čakovice, později zaměstnanec obchodního zastoupení maďarské firmy Videoton, 1990-1992 poslanec ČNR, 1992 náměstek ministra financí, 1993-1997 podnikatel v oboru ekonomického poradenství, 1997 místopředseda představenstva Liberta, a.s., 1997-1999 místopředseda ČSSD. Ministrem financí ve vládě M. Zemana od 22. 7. 1998 do 20. 7. 1999, kdy byl odvolán v souvislosti s podezřením z trestné činnosti při jeho působení v Liberta, a. s.

Pavel Mertlík (1961)

Sociálně demokratický politik a ekonom. 1983-1989 odborný asistent na Vysoké škole ekonomické, 1989-1991 pracovník Ústavu prognózování ČR, 1991-1995 odborný asistent na Fakultě sociálních věd UK, 1995-1998 pracovník Institutu ekonomie ČNB, 1998 pracovník Střediska pro integraci ČR do evropské ekonomiky VŠE. Místopředsedou pro hospodářskou politiku ve vládě M. Zemana od jejího jmenování 22. 7. 1998, v téže vládě zároveň ministrem financí od 21. 7. 1999, kdy vystřídal I. Svobodu. 12. 4. 2001 rezignoval na obě funkce. Od 2001 hlavní ekonom Raiffeisenbank v ČR.

Jiří Rusnok (1960)

Sociálně demokratický politik a ekonom, původně pracovník Státní plánovací komise, Federálního ministerstva pro strategické plánování a Federálního ministerstva práce a sociálních věcí. 1992-1998 poradce a vedoucí sociálně-ekonomického oddělení Českomoravské konfederace odborových svazů. 1998 – 2001 náměstek ministra práce a sociálních věcí. Ministrem financí v rámci vlády M. Zemana od 13. 4. 2001 až do konce fungování vlády 12. 7. 2002. V následující vládě V. Špidly od 15. 7. 2002 ministrem průmyslu a obchodu, 19. 3. 2003 odvolán. 2002 – 2003 poslanec. 2003 – 2004 působil v ING, od 2004 první viceprezident, resp. prezident Asociace penzijních fondů ČR.

Bohuslav Sobotka (1971)

Sociálně demokratický politik a právník, od 1996 poslancem, 2001 – 2002 předsedou poslaneckého klubu ČSSD. Ministrem financí ve Špidlově vládě (15. 7. 2002 – 4. 8. 2004). Od 30. 10. 2003 též místopředsedou vlády odpovědným za reformu veřejných financí. Ve funkci ministra setrval i v následující vládě S. Grosse (4. 8. 2004 – 25. 4. 2005) a od 25. 4. 2005 též v současné vládě J. Paroubka. Od téhož data je zároveň 1. místopředsedou vlády.

Použité prameny

a) Archivy

- Archiv Národního shromáždění republiky Československé, parlamentní tisky a stenografické záznamy ze schůzí Poslanecké sněmovny
- Státní ústřední archiv Praha, fondy Ministerstvo financí 1 (1918-1949), Nejvyšší účetní kontrolní úřad (1919-1951)
- Vojenský historický ústav – Vojenský historický archiv, fond MNO 1. oddělení

b) Literatura

- Bartoš, J., Trapl, M.: Československo 1918-1938, Olomouc 1994
- Cassel, G.: Pád zlaté měny, Praha 1936
- Červený, P., Novotný, J.: Analýza dluhového zatížení československého státu v období první republiky, Politická ekonomie 1/1998
- Engliš K., Věčné ideály lidstva, Vyšehrad 1992
- Funk Vilém: Finanční věda, Praha 1929
- Funk Vilém: Naše berní právo, Praha 1936
- Gebhart J., Kuklík J.: Druhá republika 1938-1939, Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě, Paseka, Praha 2004
- Grůň Lubomír: Dejiny daní, poplatkov a cla, Bratislava 2000
- Holub, M., Leipert, J.: Příspěvek na obranu státu a mimořádná daň ze zisků, Praha 1938
- Kárník, Z.: České země v éře První republiky (1918-1938), 1.-3. díl, Praha 2000 a 2002
- Kaser, M. C., Radice, E.A.: The Economic History of Eastern Europe 1919 – 1975, Clarendon Press, Oxford 1986
- Kennedy, P.: Vzestup a pád velmocí, Praha 1996
- Kol.: Deset let Československé republiky, Praha 1928
- Kolektiv: Celnictví v Československu, Praha 1982
- Kolektiv: Přehled vývoje daní a odvodů v Československu od roku 1918 do roku 1970, Praha 1970
- Krajské organizace sudetských Němců v SRN, Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1998
- Krejčí J., Několik poznámek k historii navrácení československého měnového zlata, Právník, č. 7/1996
- Krejčí J, Reparace a některé další nároky vůči Německu, vyplývající z Mnichovské dohody a z druhé světové války, Právník, č. 12/1995
- Kubů, E., Pátek, J. a kol.: Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami, Karolinum 2000
- Kuklík J.: Mýty a realita tzv. Benešových dekretů. Dekrety prezidenta republiky 1940-1945, Linde, Praha 2002
- Maaytová, A., Novotný, J., Peková, J.: Československé veřejné finance v letech 1918-1938, Acta Oeconomica Pragensia 1/1998
- Malý K. a kolektiv, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Linde, Praha 1997
- Novotný, J.: Únosnost státního zadlužení na příkladu Československé republiky v letech 1918-1930, AOP 1/1998
- Olšovský, R., Průcha, V., Gebauerová, H., Dobrý, A., Pražský, A.: Přehled hospodářského vývoje Československa v letech 1918-1945, Praha 1961
- Pavel, J., Analýza efektivnosti mimorozpočtového financování veřejných výdajových programů, výzkumná (oponovaná) zpráva k projektu FRVŠ G5-1597, FFÚ VŠE 2003
- Pavel, J., Velikost a struktura vojenských výdajů na národní obranu v Československu v letech 1918-1938. 1. vyd. Praha : Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2004.

- Peroutka, F.: Budování státu, Lidové noviny 1991
- Picmaus František a kol.: Daně, odvody a poplatky v ČSSR, Praha 1985
- Procházka, Z. a kol.: Vojenské dějiny Československa, III. díl, Naše vojsko Praha 1987
- Průcha V. a kolektiv: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992, 1. díl Období 1918-1945, Doplněk, Brno 2004
- Rašín, A.: Finanční a hospodářská politika československá do konce r. 1921, Praha 1922
- Sekanina, M., Kdy nám bylo nejhůř? Hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a její východiska, Libri 2004
- Slovník obchodně technický, účetní a daňový, I.-XI. Praha 1929-1940
- Slovník veřejného práva československého I.-V., Brno 1929-1948
- Studie o sudetoněmecké otázce, Ústav mezinárodních vztahů, Praha, 1996
- Šrámek, P.: Československá armáda v roce 1938, Brno-Náchod 1996
- Šrobár, V.: Státní hospodaření za války a po revoluci, Ministerstvo financí, Praha 1946
- Tomeš, J.: Slovník k politickým dějinám Československa 1918 - 1992, Praha 1994
- Vavřínek F., Základy práva ústavního, Veřejné právo našeho státu, Všehrd, 1930
- Vencovský, F.: Státní finance v historii Československa - období 1918-1947, Finance a úvěr 8/1994
- Vencovský, F.: Řízení naší měny v prvním Československu, Finance a úvěr 4/1996
- Vencovský, F.: K rozpočtové a daňové reformě před sedmdesáti roky. Finance a úvěr 6/1997
- Vencovský, F.: Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948, Brno 1997
- Vencovský, F.: Mnichov 1938 - počátek měnové a finanční devastace české ekonomiky, Finance a úvěr 9/1998
- Vencovský, F. a kol.: Dějiny bankovníctví v českých zemích, Bankovní institut 1999
- Vítek, L.: Daňová politika České republiky, Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 6/2001
- Vybral Vladimír: Nástin československého práva finančního, Praha - Brno 1934

c) Ostatní

- Právní předpisy
- Statistické ročenky z let 1924, 1926, 1932, 1934, 1936, 1938.
- Státní rozpočty z let 1918 až 1938

Poděkování

Ministerstvo financí děkuje za spolupráci Státní tiskárně cenin (obrázky bankovek), Národní knihovně ČR (fotografie ministrů financí: Cyril Horáček, Vladimír Hanačík, Augustin Novák, Bohdan Bečka, Bohumil Vlasák, Karel Trapl) a České tiskové kanceláři (fotografie ministrů financí: Josef Kalfus, Edvard Outrata, Ladislav Feierabend, Richard Dvořák, Bohumil Sucharda, Jiří Nikodým, Jan Stejskal, Ivo Svoboda).

Ing. Václav Boněk
JUDr. Jan Krejčí
JUDr. Jiří Kroupa
Ing. Jan Pavel, PhD.

MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY

www.mfcr.cz